

Jena ruwimela chonigá osádirigo *El Santo Evangelio Según San Mateo*

Onorúgame Nila Ra'íchali (La Biblia) okaná chojkégame ju, abe pe bi'lénapi líbrochi uchú. Pe nasípasi libro Antiguo Testamento anilime ju 'lige chebilé nasípasi ka Nuevo Testamento anilime ju. Jena Nuevo Testaméntochi naó osilí uchú napu ruwime ju chu'síligo Esukristo. Ye naó osilika San Mateo anilime ju bilé, 'lige uché bilé San Marko, 'lige uché bilé San Lukasi, 'lige chebilé San Juani. Alué rió Lukasi anilime abiena osale alué Hechos de los Apóstoles anilime apeli, napu ruwime ju churigá gu'íriliga alué Onorúgame Alawala alué Esukristo gompaniérola a'kinana nujubá Esukristo 'ma simisá rewagachi.

Matéoka najkile napurigá alué ralámuli israelita 'la námamala Esusi (Esukristo) níligo Onorúgamete julárigame alarigá, napurigá osádiriru alué osilí 'we 'ya. 'We 'la ruwí Esusi níligo wa'lula ralámuli nuleme. Osádiru siné kachi baisá makué bamí o siné kachi oká liá bamí abé a'kinana napu'lige Esusi ku ajánale. Matéoka sineko enomí goblálome nile alué ralámuli romano i'lime, 'lige abé a'kinana Esusi oyérale. Alueka nile alué bilé makué oká rió Esusi oyérame, napu «apóstol» anilime nile yolí ra'íchaga.

Regá Anime Osale Mateo Ruigá Chu'síligo Esukristo Jena Wijchimoba Asagá

Jena ruwimela chieri níligo
alué Esukristo rijimala
'we 'ya mochígame ta'chó
o'chérachi Esukristo

1 Jena apélichí uchú suwábaga
ralámuli rewalá, alué napu
Esukristo rijimala^a nílige, alué
napu 'ya mochígame nílige

Esukristo ta'chó ochérachi. Alué
Rabí 'lige Abraámi abiena rijimala
nile alué Esukristo, alué ralámulika
'we 'ya ejperégame nílechigó ta'chó
ochérichi Esukristo.

²Alué Abraámika Isaki o'nola
nile. 'Lige Isákika Akobo o'nola
nile. 'Lige Akóboka Jurá o'nola
nile 'lige alué Jurá chega rijimala

^a 1:1 E'nesi glosario «ancestor».

o'nola nile. ³'Lige Juraka Páresi o'nola nile, 'lige abiena Sárachigó. Alué Páresi 'lige Sara eyélaka Tamari anilime nile. 'Lige Páresika Esromi o'nola nile. 'Lige Esrómika Arami o'nola nile. ⁴'Lige Arámika Aminarabi o'nola nile. 'Lige Aminarábika Naasoni o'nola nile. 'Lige Naasónika Salmoni o'nola nile. ⁵'Lige Salmónika Bosi o'nola nile. 'Lige Bosi eyélaka Rajabi anilime nile. 'Lige Bósika Oberi o'nola nile. 'Lige Oberi eyélaka Ruti anilime nile. 'Lige Obérika Isaí o'nola nile. ⁶'Lige Isaíka alué wa'lula Rabí o'nola nile. 'Lige Rabika Salomoni o'nola nile. 'Lige Salomoni eyélaka Uríasi anilime rió 'yula nile. ⁷'Lige Salomónika Roboami o'nola nile. 'Lige Roboámika Abíasi o'nola nile. 'Lige Abíasika Asa o'nola nile. ⁸'Lige Ásaka Josapati o'nola nile. 'Lige Josapátika Jorami o'nola nile. 'Lige Jorámika Usíasi o'nola nile. ⁹'Lige Usíasika Jotami o'nola nile. 'Lige Jotámika Akasio o'nola nile. 'Lige Akásioka Esekíasi o'nola nile. ¹⁰'Lige Esekíasika Manasesi o'nola nile. 'Lige Manasésika Amoni o'nola nile. 'Lige Amónika Josíasi o'nola nile. ¹¹'Lige Josíasika Jekoníasi o'nola nile 'lige alué chega rijimálachigó. A'lige bamí o'tole alué sontalo Babilonia mochígame alué ralámuli israelita, preso o'tole.

¹²A'kinana napu'lige ku sebasa alué ralámuli ku alé Israeli anilichi, Jekoníasika Salatieli o'nola nile. 'Lige Salatiélíka Sorobabeli o'nola nile. ¹³'Lige Sorobabélíka Abiuri o'nola nile. 'Lige Abiúrika Eliakimi o'nola nile. 'Lige Eliakímika Asori

o'nola nile. ¹⁴'Lige Asórika Saroki o'nola nile. 'Lige Sarókíka Akimi o'nola nile. 'Lige Akímika Eliuri o'nola nile. ¹⁵'Lige Eliúrika Eleasari o'nola nile. 'Lige Eleasárika Matani o'nola nile. 'Lige Matánika Akobo o'nola nile. ¹⁶Akóboka José o'nola nile alué napu María 'yula nílige. 'Lige alué Maríaka Esusi eyela nile, alué napu Kristo anilime ju. (Kóstoka aníame ju Onorúgamete julárigame. Jípeko Esukristo anilime júkuru.)

¹⁷Makué naómana chojkégame nile alué Abraámi rijimala Rabí ta'chó ochérachi, 'lige Rabí ochérale. 'Lige alué Rabí rijimala abechigó makué naómana chojkégame nile. 'Liko alué ralámuli israelita 'ma o'tóleru alé Babilonia anilichi. 'Lige a'kinana alué simírasa uchéchigo makué naómana chojkégame o'chérale. 'Liko bijí ta'chó ochérale alué Kristo, alué napu Onorúgame júlale.

**Jena ruwimela churigá
ochériligo Esukristo**

¹⁸Jípe 'la ruimé ne churigá ochériligo Esukristo: Maríaka tárígame nílekuru José 'yuga newímili nile, 'lige tabilé 'cho 'yuga gojchichi José alué María 'yuga, alué María 'ma wa'lú rojparale u'tátiri ajchágame nile rojpachí, Onorúgame Alawala 'sile napurigá rojparámala alué María. ¹⁹'Lige José tabilé che ikísá nílele chu'simia. Alué Joseka uché bilé rió 'yuga gojchíligo mayele alué María. Tabiléchigo che aníleko, 'we a'lá ralámuli nile alué José, alué Joseka tabilé chojkíla neraga che'wánílele

alué María. Alué Joseka tabilé najkile napurigá chijunámala alué María uché jaré ralámuli 'yuga. Alekeri tabilé che aninálile, 'lige tabilé newima olale alué mukí 'yuga. ²⁰'Lige 'we 'nátale alarigá 'simia, 'lige bilé rukó remule bilé santo ánjeli. 'Lige alué santo ánjeli anele alué José:

—Mué José, mueka Rabí rijimala júkuru, alué 'we 'ya bejtégame. Tase majawa newía alué María 'yuga. Alué napu ranélimili ju María, alueka pecha bilé rió ranala nímala, pe Onorúgame Alawala 'sile napurigá ochéramala alué u'tátiri. ²¹Alué Mariáka bilé u'tátiri ranélimili júkuru, 'lige mueka Esusi anilime rewá ujchémili júkuru. Esusi aniáká alueka aniname júkuru «alué napu ralámuli buinámili ju alé resítirichi.» Asíriga 'la alarigá nímala.

²²Suwábaga alarigá ikile napurigá anílige Onorúgame. Alué rió napu ruyame nile napu Onorúgame anele^b regá anile:

²³Bilé mukí tabilé 'wesi rió 'yuga asigá pe bi'neli asigá rojparámala u'tátiri ajchágame nímala.

'Lige ochéramala alué u'tátiri, 'lige Emanueli anilime nímala.

Emanuélika pe aniname ju «Onorúgame 'la ramué 'yuga ajtí.»^c

²⁴Napu'lige José bujsasa, alarigá 'sile napurigá nuléligé alué santo ánjeli alué napu Onorúgame júlale. 'Liko alué José 'ma o'tole María bo'né bejtélachi napurigá bo'né

'yula neraga. ²⁵Tabiléchigo 'yuga gojchile ko ta'chó ochérachi alué u'tátiri, 'lige 'ma ochérasa alué u'tátiri, Joseka Esusi anilime rewá ajchele alué u'tátiri.

Jena ruwimela jaré rió 'we machime 'síligo alué u'tá Esusi e'nemia

2 Esúsika Beleni anilichi ochérale, alé ejiro Jurea anilichi. Esúsika ochérale napu'lige Erore wa'lula nulame kachi alé alué we'é bo'ígichi. 'Lige alé we'ká riógichi Rusaleni anilichi sébale jaré rió so'pilí 'we machime. «Mago» anilime nile alué rió yolí ra'íchaga. 'Lige 'nákatu napu rayénali ma'chíname ju alé Rusaleni asiruga, aleka neraga jsile alué rió. ²'Lige alué ralámuli «mago» alé we'ká riógichi Rusaleni sébaga rukele alué wa'lula Erore:

—¿Koche ajtí alué wa'lula ralámuli jurío nuleme alué napu kulí ochérale? Alé 'nákatu napu rayénali ma'chíname ju jena Rusaleni asiruga aleka enágame etératuru bilé so'pilí, 'lige alué so'pilika pe ruyame ju 'ma ochériligo alué napu Wa'lula nímili ju. Alekeri jsirúpá ramué 'we a'lá nirániliga.

³'Lige alué wa'lula Erore akisá alué ra'íchali, asíriga we'ká 'nátale. 'Lige aminá uché jaré ralámulitiri alé Rusaleni mochígame asíriga we'ká 'nátalechigó alué ra'íchali akisá. ⁴'Lige alué wa'lula Erore suwábaga balé e'wélala bayele, 'lige aminami alué e'wélala Moisesi nila

b 1:22 E'nesi glosario «profeta».

c 1:23 E'nesi Isaías 7:14.

nulalí benírame abiena bayéleru. 'Lige rukele koche ochérimili níluga alué Kristo, alué napu Onorúgame julámili nílige. ⁵'Lige anile alué ralámuli:

—Alé Beleni anilichi ochéramili ke, alé napu Jurea anilime ejiro ju. Alarigá osale alué napu ruyame nílige napu Onorúgame anélige, napu 'ya bejtégame nile. 'Lige regá anime osale:

⁶Alé we'ká riógichi Beleni anilichi napu ju Jurea anilichi ejiro, pe u'kabi riógame ju alé Beleni, 'wéchigo najtégame kéréko me'tagá suwábaga we'ká riógachi, aléchigo ochérimili kame Wa'lula, alué napu ne'chí oyérame ralámuli israelita anilime repúmili ju abé i'libeko. ^d

⁷'Liko alué wa'lula Erere alué ralámuli «mago» bayele. Alué Eróreka tabilé najkile napurigá uché jaré ralámuli machimela alué rió 'yuga ra'ichálíchi. 'Liko rukele chiéniko kachi ma'chíníliga alué so'pilí. ⁸'Liko alé we'ká riógichi Beleni júlale, 'lige anele:

—'Mi alé Beléníchi simáwagó alué u'tátiri e'nemia pala ajtigá. 'Lige 'la rewisúká alué u'tátiri, 'liko yati juláwaká bilé rió ne'chí ruyéníliga, néchigó simémpá alemi e'nemia, 'lige 'we a'lá niramia aminami. (Eróreka pe me'linálíga anile alué u'tátiri.)

⁹'Lige gepusa alué ra'íchali napurigá anílige alué wa'lula

Erere, 'liko yati simíbale alué «mago». 'Lige uchéchigo siné etele so'pilí. 'Lige alué so'pilí re'pami rewigáchimi neraga enale, bajchabemi enale napu e'yénale alué ralámuli «mago», 'mi alemi enale napu asale alué u'tátiri. 'Lige asíbale alué so'pilí alé amóbami neraga napu asale alué u'tátiri. ¹⁰Alué bakiá rió etesa alué so'pilí, asíríga ra'sálále. ¹¹'Lige galírale sébaga etele alué u'tátiri a'bé bo'igó eyela ajtígichi María anilime. 'Liko chojkóbisiga jábale 'we a'lá nirame korigá alué u'tátiri. 'Lige gajoni i'pule, alué gajónika pe e'karúgame mochígame nile kónilime asíríga najtème. 'Oro kógile, 'lige aminami o'kuítiri, 'lige aminami bilé tábiri 'we a'lá suwé júkame «mira» anilime. ¹²'Lige okoka bi'tigá alué «mago», Onorúgame remule, 'lige remugichi anele tabilé simáníle ku napu asálige alué Erere. Alekeri ku ejperélachi simíbale, se'wí boichí simárale.

Jena ruwimela José Ejipto o'tólígo Esusi júmisiga simíbaga

¹³A'kinana napu'lige alué ralámuli «mago» ku ejperélachi simasa, José bilé santo ánjeli etele remuka. 'Lige alué ánjeli anele alué José:

—'Ma asísawa, yati simigá 'ma mutuka alué u'tátiri 'lige 'ma 'yúriwa mué upila, wamí Ejipto anilime we'é bo'ígichi simawa. Alé mochiwa napu'lige ne aní a'lige si. Eróreka alué u'tátiri 'yaga einámala me'linálíga. Alekeri júmasawa jena mochiga.

¹⁴'Lige José 'ma asísale 'lige u'tátiri mutule 'lige simile eyélatiri 'yuga, 'lige rukó júmasale, Ejipto simiba. ¹⁵Wamí 'mi alé Ejipto mochile napusí Erote mukusá. Onorúgame 'ya anile alarigá ikimeo. Alekeri lakile napurigá osale bilé rió napu ruyame nile napu anéligé Onorúgame. Regá anile: «Neka bayékuru ne inolá alé Ejipto ajtígachi.»

Jena ruwimela Erote nuláligo me'líniliga suwábaga u'kuchítiri

¹⁶Napu'lige alué Erote machisá alué ralámuli «mago» ku simíbaligo tabilé ruigá, asíriga ayoga rejpile. 'Liko nulale me'líniliga suwábaga u'kuchítiri oká bamígame go'nágana, alé we'ká riógichi Beleni o'chérigame, 'lige aminami alé a'bemi we'ká riógichi o'chérigimetiri. Alué ralámuli «mago» bajchá etéligame so'pilí anilía 'ma oká bamí nílekuru, alekeri me'linálile u'kuchítiri alué Erote oká bamígame 'lige ta'chó oká bamime. ¹⁷'Lige alarigá sébali ikile napurigá osale alué rió napu ruyame nile napu Onorúgame anéligé napu Jeremíasi anilime nile, regá anime osilí:

¹⁸Suwábaga alué ralámuli alé we'ká riógichi Ramá mochígame asíriga akéturu 'we sewékame nalachi bilé mukí alué mukí Rakeli^e anilime asíriga nalá ajtigéturu

'kúchila na'temaka.

'Lige alué Rakeli tabilé najkíturu napurigá gu'íriwa, alué u'kuchítiri 'máchigo suwíligime.^f

¹⁹Napu'lige Erote mukusá a'kinana, José etele remuka bilé santo ánjeli. Onorúgame nuleme nile alué santo ánjeli. 'Lige alué José Ejipto asale. 'Lige anele alué santo ánjeli alué José:

²⁰—'Ma asísawa, 'ma ku 'yúriwa ye u'tátiri 'lige eyélatiri, 'ma ku 'mi simawa Israeli anilichi. 'Máchigo suwíligame alué napu ye u'tátiri me'linálime nílige. Alekeri jípeko 'la júkuru ku 'mi alé simalia.

²¹'Lige asísale alué José 'lige u'tátiri o'tole 'lige eyélatiri ku 'mi alé Israeli anilichi. ²²'Lige napu'lige José machisá alué Erote inolá Arkelao anilime wa'lula karao alé Jurea anilichi ejiro, asíriga majale alué José, tabilé siminálile 'mi alé. 'Lige José remule Onorúgame. 'Lige Onorúgame 'we a'lá anele alué José napurigá Galilea anilichi ejiro 'lina simela, alekeri simile alué José alé Galilea anilichi ejiro. ²³'Lige alé sebasa Nasareta anilichi we'ká riógichi simíbale ejperélimia. Alué 'ya mochígame ralámuli napu ruyame nílige, napu anele Onorúgame anile alé Nasarétaghi bejtélimio alué Esusi. Anile «nasareno»^g anélime nímará Esusi.

^e 2:18 Rakélíka Abraámi upila nile. Alueka mukule 'we 'ya alé a'bé Beleni anilichi. Alarigá aniáká naláligo Rakeli, alueka aníame ju alué we'ká u'kuchítiri eyela alé Beleni mochígame naláligo.

^f 2:18 E'nesi Jeremías 31:15.

^g 2:23 E'nesi glosario «nasareno».

Jena ruwimela Juani, alué
napu ralámuli rewaramé nílige,
rejcholi ruwíligo bilena napu
tabilé 'wesi galí jágame nile

3 A'kinana we'ká bamí alué
Juani napu ralámuli rewaramé
nílige, nawale alé Jurea anilime
ejírochi napu ta'wesi galí jágichi
nílige. 'Lige alé pee u'kume nile,
'lige ba'wí ename nile alé. 'Lige
rejcholi ruwile alé sebasa. ²Anile:
—'Ma a'rewa alué chátiri 'nátili.
'Ma ku 'la na'tawa, 'máchigo pe
'we nawámili kame Onorúgame
suwábaga ralámuli nulemia.

³Alué rió napu ruyame nílige
napu anélige Onorúgame, 'we 'ya
bejtégame nílige, alué napu Isaíasi
anilime nile, alué 'sile osá alarigá
nochamio alué Juani. Regá anime
osale:

Bilé ne'ome akerúguru alé napu
pee u'kume nile.

Regá e'wele ra'icháchane:
«Newiwa bilé bowé Wa'lula
Onorúgame.

Newiwa bilé bowé 'la
wajchígame.»^h

⁴'Lige alué Juani o'páchalaka
kameyo anilime ajágame gupala
newárigime nile. 'Lige wi'chí
wasíbaligame nile. 'Lige ojchí
go'yame nile alué Juani, 'lige
aminami ijampre ba'wila melalo
go'yame nile, alué napu jami
nerúgame 'ínili. ⁵'Lige wamí
'naka we'ká riógachika Rusaleni
anilíchika jsile ralámuli alué
rejcholi akimea, 'lige we'kaná
riógichika jsile alé Jurea anilichi

ejiro mochígame. 'Lige abiena
jsile uché bilena we'kaná riógame
na'lebo 'nálige wa'lú bakó bo'ígichi
ejperégame, Jorani anilime bakó.
⁶Napu'lige ralámuli ruisá 'we resí
nokigá járome koriá, najkigá nokale
napurigá Onorúgame 'la e'kámala,
'liko Juani rewarale alué ralámuli
alé Jorani anilichi bakochi.

⁷'Lige jaré rió jurío sébale okaná
chojkégame. Ye okaná chojkégame
bariseo nile jaré, 'lige saruseo nile
jaré. 'We benírame nile napurigá
'we a'lá gatewa bilé nóchali, a'boi
'lina tabiléchigo sébali olame nílekó.
Alueka pe jsile najkigá napurigá
rewarawa ba'wichí bokobuga
Juánite. 'Lige Juani anele e'wele
ra'íchaga:

—i'Émika pe napurigá sinowí
'kúchila alarigá júkuru, asíriga
'yégame júkuru 'emi! ¿Chieri
aníbeché júmasiwa napurigá tabilé
gastigáriwa? ⁸'Ma a'réwaguru alué
tabilé 'la nóchali nocha napurigá
suwábaga ralámuli 'la etémala 'emi
'ma ku 'we a'lá 'nátili 'nátame ko.
⁹'Émika Abraámi rijimala korime
júkuru, alué 'we 'ya ajtígame,
alekeri mayé 'emi Onorúgame 'la
e'kamio. Tase alarigá na'tawa,
tabilé chéré rekó rijimala nírigé
Abraámi. Onorúgameka pe
napuyépiri ralámuli e'kame ju,
pe 'la Onorúgame 'yuga 'nátame
nísaká alué ralámuli. Onorúgame
alarigá na'tásaká rejtétiri 'ma
Abraámi rijimala gainámaleké.
¹⁰Rejpilaka 'ma listo bo'í napurigá
rojá me'tépua. Suwábaga rojá napu
ekí tabilé rakeme ju 'ma me'tékime

^h 3:3 E'nesi Isaías 40:3.

júkuru 'lige e'kósilime ju.ⁱ ¹¹Neka pe iligá ba'wite rewaráguru, napurigá ralámuli etémala 'emi 'ma a'réligo alué chátiri 'nátili. Abé i'libeko uché bilé sebámala abéchigo najtékame me'tigá ne'chí. Alueka Onorúgame Alawala 'yámala ralámuli. Neka tabilé ikiáré napurigá ne alué rió akalá o'toa napurigá pioni neraga. ¹²Alueka 'ma wejpmoa chujkúkuru ri'ligó sonolá e'kósimia. 'Lige rakálaka 'ma gatémala bilena rekóachi, 'lige sonolaka 'ma e'kósamala na'ite. 'Lige tajsiné cho'mela alué na'í. Yeka pe tétali ju.

Jena ruwimela 'ma rewaráligo Esusi

¹³Lige sébale Esusi alé bakochi Jorani anilichi, alé Galilea anilíchika simile alué Esusi. 'Lige alé ilile Juani, 'lige Esusi najkile napurigá rewarawa alué Juánite. ¹⁴Napu'lige sebasa alué Esusi, 'lige Juánika tabilé rewaránilile alué Esusi, 'lige anele Juani alué Esusi: —Ne 'nalina rewarárigame nímili júkuru muete. ¿Chonigá najkí mué napurigá ne mué rewarámala?

¹⁵'Lige Esusi anile:

—Abiena 'la julke mué ne'chí rewará. Onorúgameka larigá najkiame, 'la 'we a'lá sébali oliame júkuru napurigá najkí Onorúgame.

'Liko Juani rewarale alué Esusi. ¹⁶Napu'lige Esusi rewarásiga ba'ichí bokobuga 'lige ku ma'chínasa aminá suwemi, 'pa rewagachi 'ma i'púriga ilfbale 'lige Esusi etele

Onorúgame Alawala 'pákana enágichi napuyeri bilé baloma neraga. ¹⁷'Lige bilé ra'íchame anile 'pa rewigáchika. Regá anile: —Ye júkuru ne Inolá napu 'we galé ne. Asíriga 'la ganíliga ajtí ne alué 'yuga.

Jena ruwimela alué Satanasi 'we najkíligo napurigá Esusi e'wímala alué Satanasi

4 'Liko Onorúgame Alawálate o'tóleru Esusi 'mi bilena tabilé riógachi. Remónisika 'we 'yégalí olánilile Esusi napurigá Esusi tabilé 'la nochámala.

²Esúsika oká liá rawé 'lige rukomi tabilé go'ale. A'kinana kulí e'luíle. ³Lige Remónisika a'bé nawile 'yéginiliga Esusi, 'lige anele Remónisi alué Esusi:

—'La bijchiá Onorúgame Inolá níriká, baní gaináriwagó alué we'ká rejté.

⁴Lige Esusi nejele:

—Onorúgame nila ra'íchali aní: «Tase pe go'ámecho go'gá ejperélamala ralámuli, abiena semátiri ra'íchali Onorúgame nila rejcholi 'nátaga ejperélamala ralámuli.»^j

⁵Liko alué Remónisi Rusaleni o'tole Esusi 'lige asíriga re'pá ilígame wa'lú re'obachi amoba 'mórale, ⁶'lige anele:

—'La bijchiá Onorúgame Inolá níriká 'légana o'pachípuagó jena iligá. Regá aní Onorúgame nila ra'íchali:

We'ká santo ánjeli julámala ne napurigá mué repúmala.

ⁱ 3:10 Yeka pe ruyame ju, 'emi tabilé 'la nochásaká Onorúgameka 'ma 'légana injiérnochi 'lumio. ^j 4:4 E'nesi Deuteronomio 8:3.

Alué santo ánjeli nokimela mué
cha'piá sekate
napurigá ta iwégame chibámala
mué 'légana wijchí.^k

⁷Lige Esusi anile:

—Abiena regá aní Onorúgame
nila ra'íchali: «Tabilé o'pochípua
napurigá Onorúgame mué
gu'írimala, mueka pe tonto neraga
re'eme kame.»^lOnorúgameka tabilé
najkí napurigá bilé tonto neraga
o'pachípua.

⁸Lige alué Remónisi uchéchigo
siné o'tole Esusi bilena rabó re'pá
ilígame, ⁹ligé anele alé o'tosá:

—'Nee, aka e'nébá bochígimi
gawichí napu ma'chí 'ligé suwábaga
ralámuli etéru'é napu ekí mochí
jena wijchimoba, aka e'nébá asíriga
'la suwétiri kámpá. 'Lige suwábaga
ye 'yámala ne mué 'la chojkóbisiga
iligá nirásaká mué ne'chí.

¹⁰Lige Esúsika anele:

—'Mi simigá mué Satanasi, cha
'yégame ke. Regá aní Onorúgame
ra'ichálila: «Pe alué Wa'lula
Onorúgamecho 'la niraga etewa, pe
alekecho 'la e'wiwa.»^m

¹¹Liko alué Remónisi 'ma waná
simile alé Esusi ajtígichi. 'Liko
yati neraga jsile santo ánjeli
go'ame 'yamia Esusi, 'ligé aminami
gu'írimia.

**Jena ruwimela Esusi pe kulí
siné o'wínaligo nocha alé
Galilea anilime ejírochi**

¹²Esusi akele Juani galírale
bajcháriga ajtigó. 'Lige simile Esusi

uchéchigo ku Nasareta anilichi
Galilea ejírochi. ¹³Tabiléchigo
bejterálekó alé Nasareta anilichi,
pe chebilena we'ká riógichi simile
bejteramia Kapernaumi anilichi. Alé
a'bé nile wa'lú ba'wí ilígichi. 'Yako
alé sébale alué ralámuli israelita
napu Sabuloni chojkégame nile,
'ligé napu Neptalí chojkégame nile
napu'ligé bajchá sébalige alué
ralámuli israelita alé Kanani. Makué
oká chojkégame nile alué ralámuli
israelita. ¹⁴Alueka alé simílekuru,
alarigáchigo osáligime 'ya bejtégame
rió Isaíasi anilime, napu ruyame
nílige napu Onorúgame anélige
alarigá ikimeo. Regá anime osale:

¹⁵Alué we'é Sabuloni anilime 'ligé

Neptalí anilime,
napu wa'lú ba'wí ilí,
alé simírame bowé bo'í,
alé ju, alé napu Jorani anilime
bakó bo'í,

alemi napu bokuíme ju rayénali
Jorani anilichi asiruga,
napu jipe ju ejiro Galilea anilime,
napu ejperégame nile ralámuli
tabilé jurío.

¹⁶Alué ralámulika tabilé machime
ju Onorúgame.

Jípeko 'máchigo sébako
Onorúgame Inolá
napurigá bilé ra'ósali neraga.
'Lige alué ralámuli asíriga
resítiri nóchali nocha mochile.
Jípeko 'ma sébaguru 'we a'lá
semátiri ra'ósali.
Jípeko 'ma námamaleké alué
ralámuli.ⁿ

^k 4:6 E'nesi Salmos 91:11-12.

^l 4:7 E'nesi Deuteronomio 6:16.

^m 4:10 E'nesi Deuteronomio 6:13.

ⁿ 4:16 E'nesi Isaías 9:1-2.

¹⁷'Lige alé sebasa Esusi, a'lige kulí o'wínale rejcholi beniria. Regá anile: —'Ma a'rewa alué resítiri nóchali. 'Ma amulí seba raweli napurigá Onorúgame suwábaga ralámuli nulémala. Alekeri 'ma ku 'la 'nátame gainawa.

**Jena ruwimela Esusi bayéligo
naó rió ro'chí i'mume**

¹⁸Esusi enale suweke wa'lú ba'wí ilígichi Galilea anilichi. 'Lige alué Esusi oká rió etele bi'lepi o'nógame. Bilé Simoni anilime nile. Oká rewégame nile alué Simoni, Pegro anilime nílechigó. 'Lige uché bileka Antresi anilime nile. 'Lige alué rió ba'ichíkana pa uchule alué morali ro'chí cha'pinálíga alué morálite.

¹⁹'Lige anele Esusi alué oká rió: —Jeka simasi ne'chí 'yuga. Jípeko 'emi nokimela ralámuli gu'iria buyana chátiri bowechi e'yéname.°

²⁰'Lige alué oká rió a'rele alué morali 'lige simíbale alué Esusi 'yuga.

²¹'Lige abé a'mibemi e'yéniga Esusi uchéchigo jaré rió etele. Santiago anilime nile bilé, 'lige uché bilé Juani anilime nile. Sebereo 'kúchila nile alué oká rió. Bilé bárkochi mochile alué oká rió o'nola 'yuga morali napisua. 'Lige Esúsika bayele alué rió. ²²'Lige 'ma a'rele alué barko o'nola 'yúriga, 'lige simíbale Esusi 'yuga.

**Jena ruwimela Esusi we'ká
ralámuli beníraligo**

²³Esusi bochígimi eyénale alé Galilea anilichi ejiro. Napu

ekiná we'ká riógichi Esusi ruwile Onorúgame ra'ichálila ra'ichali 'lige napu ekiná u'kuchí jurío re'obálachi alé «sinagoga» anilichi. 'We a'lá semáriga ruwile alué ra'ichali churigá nulamio Onorúgame. 'Lige suwábaga ralámuli sa'wale napu ekí nayúkame nile. ²⁴'Liko suwábaga ralámuli napu ichúrimi ejperégame nílige Siria anilichi 'ma akele alarigá nocha ajtigó Esusi. 'Lige a'pale suwábaga ralámuli napu ekí nayúkame nílige, jaré asíriga a'wágame o'kome, 'lige jaré u'kuchípala remónisi mochígame, 'lige jaré rekúpame, 'lige jaré sujírigame. 'Lige Esúsika 'ma suwábaga sa'wale. ²⁵'Lige asíriga we'ká ralámuli najátale alué Esusi. Alé Galilea anilime ejiro mochígame, 'lige ejiro Rekápolisi mochígame ralámuli abiena najátale Esusi, 'lige Rusaleni mochígame ralámuli abiena najátale Esusi. 'Lige Jurea ejiro mochígame ralámuli abiena najátele Esusi. 'Lige alé bakochi Jorani na'lebo 'nálige 'omi niraga napu ma'chínami ju rayénali we'ká riógachi mochígame ralámuli abiena najátale Esusi.

**Jena ruwimela Esusi rejcholi
beníriligo bilena rabomi asigá**

5 Napu'lige Esusi suwábaga ralámuli etesa, bilena rabomi simile 'lige asíbale alé rabomi. 'Lige alué oyérame ralámulika a'bé mochíbale. ²¹'Lige Esusi o'wínale ra'icha ralámuli beniria.

³Regá anile Esusi:

° 4:19 Esusi anile: Ralámuli i'mume nímala 'emi.

—Onorúgameka 'we ganíliga eteme ju (yolí ra'íchagaká «dichoso» anime chujkú) alué ralámuli 'la machime rokárikó Onorúgame a'walila. Onorúgame 'we a'lá nulémala alué ralámuli.

4> Onorúgame 'we ganíliga eteme ju alué ralámuli napu jipe 'we seweka mochí, alué ralámuli 'we a'lá semati raweli 'yawa Onorúgamete.

5> Onorúgame 'we ganíliga eteme ju alué ralámuli napu tabilé riólame ju. Alué ralámulika 'la narémala alué napu Onorúgame nejímili ju.

6> Onorúgame 'we ganíliga eteme ju alué ralámuli napu 'we a'lá bijchiá e'wánilime ju napu Onorúgame nulame ju. Onorúgameka 'we a'lá nabí gu'írimala alué ralámuli napurigá 'la bi'lepi na'támala senibí Onorúgame 'yuga.

7> Onorúgame 'we ganíliga eteme ju alué ralámuli napu 'we na'temame ju uché jaré ralámuli. Onorúgamechigó a'chigóriga na'temámala alué ralámuli napu na'temame ju alué uché jaré ralámuli.

8> Onorúgame 'we ganíliga eteme ju alué ralámuli napu Onorúgame 'yuga 'nátame ju. Bilé rawé etémala Onorúgame alué ralámuli.

9> Onorúgame 'we ganíliga eteme ju alué ralámuli napu gu'írima ju uché jaré ralámuli, napurigá alué uché jaré ralámuli 'la bi'lepi 'nátame nímala. Alué ralámulika regá anéwali Onorúgamete: «'Émika ne 'kúchila ju.»

10> Onorúgame 'we ganíliga eteme ju alué ralámuli napu 'we

resí oliame ju ralámulite napu 'la sébali olame ju napurigá najkí Onorúgame. Onorúgameka asíriga 'la semáriga nulémala alué ralámuli.

11> Onorúgame 'we ganíliga eteme ju 'emi napu'lige resí anilíe ralámulite ne'chí oyérame kóriká, 'lige aminami 'we 'yégiga ra'ichasa alué ralámuli 'emi 'yuga napurigá sairúgame neraga. 12> We ra'salígá mochiwaká napu'lige alarigá nokachi ralámuli, 'émika 'wéchigo 'la semátiri raweli narémili kame 'pa rewagachi. Alué chátiri ralámuli abiena cha olale alué 'ya ejperégame ralámuli napu ruyame nílige napu anele Onorúgame.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo bilé tétali oná 'lige ra'ósali

13> Jénaka bilé tétali ruyame ju. 'Émika pe napurigá oná ju. Napurigá 'we a'lá ajkágame newame ju go'ame, 'lige aminami napurigá tabilé bikamela sa'pá oná ajchésiga, 'émika gu'írame ju ralámuli napurigá tabilé aminabi resí nokísimala. Oná 'ma najsawísaká tabilé ra'íggame gainasa pecha sirbe nímawé. Pecha uchéchigo ku 'la gainámalagó. 'Liko pe pálime nímala alué oná, 'lige ralámulika amoba e'yénamala re'keka. 'We a'lá na'tawa choniamé ka ye tétali.

14> Jena uchéchigo bilé tétali ruwime ju. 'Émika napurigá ra'ósali ju jena wijchimoba. Bilena we'ká riógachi wa'lú gawichí amoba, pecha gainámili júkó napurigá chíbamala, abirigá ma'chí iliméleke senibí. 15> Abiena tabilé rajeme ju ralámuli lámpara, 'lige

pachárale elamia napu bo'í bilé gajoni, iligá uché bilena elame ju napu abé 'la ma'chígime rajisaré, napurigá suwábaga ralámuli galárale mochígime 'la ma'chígichi mochímala. ¹⁶Ye tétalika aniname ju 'we a'lá sébali olawa napu nulá Onorúgame, 'lige napu'lige etea ralámuli, 'we a'lá niraga etémala O'nó Onorúgame 'pa rewagachi ajtígime.

**Jena ruwimela Esusi
beníriligo Moisesi nulalila**

¹⁷› 'Émika bijchigi ne alué Moisesi nulalila suwábimia nawigó, 'lige abiena bijchigi 'emi ne nawigó suwábimia alué 'ya nerúgame rejcholi, napu ruyame nile alué ralámuli napu Onorúgame anéligé. Neka pecha se'wí pamia nawako alué nulalí nibilé alué ra'íchali rejcholi. Neka nawákuru ralámuli gu'írimia napurigá 'la námamala ralámuli alué nulalí. ¹⁸Neka 'la bijchiá aníguru, bijí 'la bo'ígichi ye gawí 'lige rewagátiri, tabilé 'wesi osilí bujéwili ju alué ra'íchali Onorúgame nila, napusí 'ma sébili ikí napu sébili ikimeli ju jena wijchimoba. ¹⁹Alekeri napu'lige bilé rió tabilé e'wasa napurigá aní alué nulalí, 'lige uché jaré ralámuli sulisa napurigá alué ralámuli tabilé e'wámala alué nulalí, 'liko alué rió ta'mé najtékame níkala napu'lige Onorúgame nulechi alué ralámuli. Bilé rió 'we a'lá e'wame nísaká napurigá aní alué nulalí, 'lige benírame nisa uché jaré ralámuli napurigá a'chigórige nochámala, 'liko alué rió asíriga najtékame níkala napu'lige Onorúgame

nulechi alué ralámuli. ²⁰Neka anéguru 'emi: Alué bariseo 'lige alué Moisesi nila nulalila benírame, 'we ra'íchame ju Onorúgame nulalila tabiléchigo sébali olame júkó rekó lanime ke. 'Emi tabilé e'wásaká napu nulá Onorúgame me'tagá alué bariseo 'lige alué Moisesi nila nulalí benírame, Onorúgame tabilé nulémala 'emi.

**Jena ruwimela Esusi beníriligo
napurigá tabilé ayome niwa**

²¹› 'Emi 'we a'lá machí regá anélirigo alué 'ya mochígime: «Tase me'ligá ilírowa ralámuli. Apiépiri rió uché bilé rió me'lisá, alueka wa'lú gastigo rewimeli ju.» ²²Neka regáchigo anígó: Apiépiri rió napu ayóniga eté uché jaré ralámuli, abiena wa'lú gastigo 'yáwili ju Onorúgamete rekó ta me'ae. 'Lige bilé ralámuli tabilé 'la ra'ichasa uché jaré ralámuli olagá, alueka gastigáriwili ju alué e'wélalate napu nuleme ju ralámuli jurío. 'Lige bilé rió anesa chebilé rió: «Mueka pecha najtékame júkó, mueka pe tonto ju», alué alanímeká gastigáriwili ju Onorúgamete na'ichí e'kósiga 'légana injiérnochi.

²³› Alekeri, go'ame o'ká simisá mué alé mésachi napu Onorúgame go'ame i'lime ju, 'lige alé sebase nelasa mué, mué bo'né se'winá oláligo uché bilé rió, ²⁴'liko abalé a'rélime júkuru alué go'ame 'na o'weka neraga napu ilí alué mesa. 'Lige alé a'resa, ku 'mi simibóká gatewa alué rió 'yuga. Napu'lige 'ma 'la sébali gatesa, a'lige kuka simibóká, a'lige kulí jawáwaká alué go'ame alé mésachi.

25, Mué se'winá 'sisa bilé rió 'yuga, 'lige alué rió wa'lúlachi nejíkala mué, 'liko ta'chó seba 'we a'lá gatélime júkuru. Alué riote nejisiga mué alé wa'lúlachi, 'liko galírale bajháwili ju mué. 26 Ne 'la aní mué tabilé ma'chínimio. Napu'lige 'ma suwábaga najtétasa mué napu ekí goblala alué wa'lula, a'lige kulí ma'chínamala mué.

**Jena ruwimela Esusi beníriligo
napurigá tabilé e'newa bilé
mukí 'yuga gojchináliga**

27, 'Émika 'we a'lá machí regá anélirigo alué 'ya mochígame: «Tase 'yuga gochiboa uché jaré umugí alué napu tabilé 'emi 'yula ju.»

28 Neka regáchigo anígó: Bilé rió rekó tabilé gochié uché bilé mukí 'yuga, 'lige pe 'we 'yuga gochináliga etesa 'liko alué rioka 'ma resítiri alawégame nímili júkuru rekó ta 'yuga gochié.

29, Chátiri na'tasa mué alieti etega, 'liko ma'chí pápua alué busí 'lige pápuaká. Abé 'la nímala pe busílacho we'kawa mué, tabilé 'la ju suwábaga mué sa'pala 'légana injiérnochi pasía. 30 Lige alué mué sekala wajtoná ilígame 'sísaká napurigá nochawa alué resítiri nóchali, 'ma rejpúniga pápua. Abé 'la kéréko seká we'kawa mué, tabilé 'la ju suwábaga mué sa'pala 'légana injiérnochi pasía.

**Jena ruwimela Esusi ruwíligo tabilé
'la ko bo'né 'yula mukí a'rilía**

31, Abiena anime nile 'ya mochígame: «Bilé rió mukí a'resa bo'né 'yula, 'liko bilé apeli i'lime júkuru anigá 'ma a'reguru mué

mukí.» 32 Neka uché bilé rejcholi ruwimela. Bilé rió bo'né upila a'resa, 'lige alué mukí uché bilé rió rewisá, 'liko alué mukí wa'lú resítiri alawégame nímala. Alué bajchá ajtígame rió chojkila nímala chonigá a'reme ju mukí. Alué nujubá ajtígame rioka abiena tabilé 'la nóchame kárélamala. Alué mukí tabilé alué rió nila ju. 'Lige alué mukí se'nú rió 'yuga gochime nisa ta'chó a'relía alué bajchabé riote, 'liko alué rioka tabilé resítiri alawégame gainámala rekó alué mukí a'rigé.

**Jena ruwimela Esusi
ruwíligo alué nulalí**

33, Abiena 'we a'lá machí 'emi regá anélirigo alué 'ya mochígame: «Onorúgame e'negá ajtí 'la sébali olamio ne, alekeri 'la sébali olámala ne.» 34 Tase aniboa: «Onorúgame 'la e'negá ajtí alekeri 'la sébali olámala ne.» Pe 'la sébali olawa. 'Lige tase aniboa: «'La sébali olámala ne, 'la e'negá ajtígame rewagá.» Tase regá aniboa: «Alé rewagachi nulá ajtígame Onorúgame.» 35 Tase aniboa: «Gawí 'la machí 'la sébali olamio ne.» Tase aniboa alieti, gawika kame napu teka ajtí Onorúgame. 'Lige tase alarigá aniboa: «Rusalénika 'we a'lá machí 'la sébali olámala ne.» Tase alarigá aniboa alué Rusalénika Onorúgame nila kame. 36 Tase aniboa: «Ne bo'né mo'ola 'la machiame 'we a'lá sébali olamio ne.» Tase alarigá aniboa mueka pecha gainámalagó newá rosákame o chókame mué bo'né gupala, nibilé bi'lepi gupá. 37 Napu'lige 'la sébali olámorisá

mué, 'la sébali olawa. Tabilé gainásaká sébali olá, pe aniboa: «Tabilé ikíromala ne.» Tabilé siné 'yégili rupoá. 'Yégiliká pe Remónisi ra'ichálila ju.

**Jena ruwimela Esusi ruwíligo
tabilé cha nokiame ko alué
ralámuli 'yuga rekó alué ralámuli
'we cha nokachi 'emi 'yuga**

³⁸ Abiena 'we a'lá machí 'emi regá aníligo alué 'ya mochígame: «Bilé ralámuli busila ma'chí pasa uché bilé rió, 'liko a'chigóriga oliame júkuru alué ralámuli. Bilé ralámuli ramé o'linasa uché bilé rió, 'liko a'chigóriga o'linálime júkuru alué rió ramalá.» ³⁹Neka regá aní: «Tase ayóniwa bilé rió 'we nejkome. Bilé rió nejchósaká bilena banichí, uchéchigo bilena gu'líwaká napurigá uché bilena banachí o'chómala. ⁴⁰Bilé rió bujénasaká mué o'páchala, yati 'yáwaká, 'lige abiena 'yáwachigó alué we'lí o'pacha' o'páchiga inálime. ⁴¹Sontalo rejósaká napurigá o'toboa bilé tábiri bilé mili metro mejká, mueka abéchigo noli oká mili metro o'tobóká. ⁴²Apiépiri ralámuli táachi tábiri, yati 'yáwaká. Bilé ralámuli tanega tásaká bilé tábiri, yati tanéwaká.»

**Jena ruwimela Esusi ruwíligo
napurigá 'la galegá etewa sairúgame**

⁴³ Abiena 'we a'lá machí 'emi regá anélirigo alué 'ya mochígame: «'La galewa mué amígola, 'lige tase galewa mué saíla.» ⁴⁴Neka regá aní: 'La 'we a'lá galewa mué saíla. 'La

'we a'lá gu'riwa alué ralámuli, alué napu tabilé ganílime ju 'emi 'yuga. 'La tániwa Onorúgame napurigá Onorúgame 'la gu'írimala alué chátiri ra'íchame ralámuli, abiena alué napu cha nokame ralámuli ju 'emi 'yuga. ⁴⁵Alarigá nokiáká 'emi, 'la alué O'nó Onorúgame 'kúchila nímala 'emi, alué Onorúgame napu 'pa rewagachi ajtí, alué nuleme ju rayénali napurigá 'we a'lá ma'chígime rainámala alué chátiri ralámuli mochígichi, 'lige 'we a'lá ralámuli mochígichi. Nuleme ju u'kí napurigá u'kumela alé napu mochí ralámuli napu 'la e'wime ju Onorúgame, 'lige abiena alé napu mochí ralámuli napu tabilé e'wime ju Onorúgame. ⁴⁶Mué pe alué 'we a'lá nirame ralámuli 'we a'lá nirásaká, 'liko mueka tabilé 'la narémala Onorúgame nila tábiri alarigá 'síkariká. Alué napu goblálome ju enomí alarigá nokame júchigó. ⁴⁷'Emi pe a'boi amígola 'la repórisa, tachiri najtékame nímala. Alué ralámuli tabilé Onorúgame oyérame, alueka abiena alarigá nokame ju. 'Émika 'we a'lá semáriga nokimeli júkuru, tase napurigá alué ralámuli. ⁴⁸'We a'lá sébali 'nátame ralámuli niwa napurigá O'nó Onorúgame 'pa rewagachi ajtígame.

**Jena ruwimela Esusi beníraligo
churigá gu'írilime ko uché jaré**

6 > Tase che nokigá nokiboa napurigá ralámuli etémala 'emi napu'lige Onorúgame nulá. Tase anigá e'yénawa: «Ramueka

p 5:40 Alué we'lí o'pacha nile napurigá chaketa.

'we a'lá Onorúgame oyérame niru.»
 Pe alieti 'nátaga nokisáká 'emi,
 'liko 'emi O'nola 'pa rewagachi
 ajtíggame tabilé 'yámala 'emi semati
 raweli. ²Napu'lige gu'írilia alué
 tabilé nígame ralámuli 'we resíriká
 ejperégame, tase we'ká ralámuli
 etériga gu'friwa. Alarigá nokame
 ju ralámuli 'we riólame napu'lige
 bilé tábiri 'ya alué ralámuli tabilé
 nígame alé u'kuchí re'obachi
 «sinagoga» anilime mochígichi.
 Alué alarigá nokame ralámulika
 pe najkigá nokame ju napurigá 'we
 a'lá nerawa ralámulite. Peka 'la
 sébali olame ke a'bopi. ³Napu'lige
 ralámuli tabilé nígame gu'fria mué,
 napu'lige tabilé 'wesi riógachi a'lige
 gu'friwaká. 'Lige aminami tabilé
 'wesi ruyéwaká, nibilé mué amígola
 rekó 'we a'lá amigo ke. (Ralámuli
 israelita regá anime nile: «Tase
 a'rewa napurigá mué sekala o'iná
 ilíggame etémala napu 'siá 'smi mué
 sekala wajtoná ilíggame.») ⁴Liko
 mué asíriga 'la narémala O'nó
 Onorúgame nila semati raweli,
 alueka suwábaga eteme kame napu
 ekí tábiri nóchachi ramué.

**Jena ruwimela Esusi
 beníriligo churigá ra'ichálime
 ko Onorúgame 'yuga**

⁵ Napu'lige Onorúgame 'yuga
 ra'icha 'emi, tase o'weti jaga
 tániwa iwérali Onorúgame alé
 pachá u'kuchí re'obachi «sinagoga»
 anilime pe napurigá etewa
 suwábaga ralámulite. Alarigá
 nokame ju riólame ralámuli, peka
 'la sébali olame ke a'bopi. 'Lige
 aminami alé bilena napu we'ká
 ralámuli mochí, alemi jaga

tánime ju iwérali Onorúgame,
 pe napurigá etewa suwábaga
 ralámulite. 'We ganlíme ju alieti
 nóchaga. pe u'kabi rawé 'we
 ganlíga mochímala, Onorúgameka
 tabilé 'yámili ju semati raweli
 alué ralámuli. ⁶Napu'lige mué
 Onorúgame 'yuga ra'ichánalasa,
 bi'neli simibóká pachami galírale
 'lige 'yérawaká yochi, 'lige
 kulí ra'icháwaka mué O'nola
 Onorúgame 'yuga. Pecha etérame
 júkó Onorúgame kaka, alueka
 abiénachigo 'la etiágó iwérali
 tánachi mué, 'liko Onorúgameka
 asíriga 'la semati raweli nejímala.

⁷ Napu'lige iwérali tania 'emi
 Onorúgame, tabilé we'sá simérawa
 bilé ra'íchali, 'lige aminami tabilé
 ra'ichawa alué tabilé námatame
 ra'íchali. Ralámuli tabilé machime
 Onorúgame pe alarigá nokame ju.
 Alueka abé 'la we'ká ra'ichálíka
 'we a'lá gepumia mayeme ju
 Onorúgame. ⁸Tase alarigá nokiboa
 napurigá nokame ju alué ralámuli.
 Alué 'emi O'nola Onorúgameka 'la
 machí aleké najkió bajchá ta'chó
 táachi 'emi. ⁹Alekeri napu'lige
 ra'ichalia Onorúgame 'yuga, regá
 anewa:

Mué O'nó 'pa rewagachi
 ajtíggame, ramueka najkiáke'é
 napurigá nerawa mué ralámulite,
¹⁰ najkiáke'é napurigá sebámala
 raweli
 napurigá suwábaga ralámuli
 nulémala mué.
 Abiena najkiáke'é napurigá
 nulámala mué jena
 wijchimoba
 napurigá nulame ju mué 'pa
 rewagachi.

'Lige abiena najkiáke'é
napurigá 'la sébali ikimela napu
mué najkí.

¹¹ Pe rekó 'yáwagó ramué go'ame
napu senibí rawé nejime ju
mué.

¹² Ramueka 'ma e'karu ralámuli
alué napu cha nokálige ramué
'yuga,
alekeri ramueka tánili e'kali
mué cha nokogá nokigáriká.

¹³ Pe rekó anáchaga 'yáwagó
a'walí ramué
napurigá 'la umérowa Remónisi
napu'lige alué Remónisi se'wí
'lúnilichi ramué.

Tase a'rewa ramué napurigá
na'tawa alué chátiri 'nátili.^q

'Lige Esusi anile:

¹⁴—'Emi 'la e'kásaká uché jaré
ralámuli napu'lige alué ralámuli
e'káali tasa cha nokisá 'emi 'yuga,
'liko 'emi O'nola Onorúgame napu
rewagachi ajtí 'la e'kámalachigó
'emi. ¹⁵'Emi tabilé e'kásaká 'lige
tabilé niraga etesa alué cha
nokame ralámuli, 'liko 'emi
O'nola Onorúgame tabilé e'kámala
napu'lige 'emi cha nokisá.

**Jena ruwimela Esusi beníriligo
churigá ayunálime ko**

¹⁶ Napu'lige ayunalia 'emi,
tabilé sewékame neraga e'yénawa.
Alué 'we riólame ralámuli alarigá
nokame ju peka 'la sébali olame
ke, pecha sewékame kéréko, pe
najkime ju napurigá niraga etewa
ralámulite. Pe tabilé 'nátame ju
Onorúgame 'yuga. Tabilé narémili

ju napu Onorúgame nejímili
ju. ¹⁷Napu'lige ayunalia 'emi
bajchá bisigówaguru 'lige 'we
a'lá techípuaka, ¹⁸napurigá tabilé
machimela ralámuli mué ayúnachi,
pe mué O'nola Onorúgame 'la
machimela, 'liko 'la 'we 'la semati
raweli nejímala Onorúgame.

**Jena ruwimela Esusi ruwíligo
tase we'ká e'karúgame
tábiri niga mochiwa**

¹⁹ Tase niga mochiwa
e'karúgame tábiri 'we najteme
jena wijchimoba mochiga, jena
wijchimóbaka 'we o'chérame
ju nowí 'lige 'ma pe i'nime
ju suwábaga tábiri gatériga
mochígame. Suwábaga suwime ju.
'Lige chigórigame abiena mo'ime ju
chigomia alué gatériga mochígame.
²⁰Tase we'ká na'tawa ye tábiri,
iligá abé a'lá ju Onorúgame
'yuga na'talia. Alarigáká 'we a'lá
semáriga narémala 'emi semati
raweli napu'lige seba 'pa rewagachi.
Tase nerume ju 'pa rewagachi
nowí, 'lige tabilé i'nime ju tábiri
gatérigime, 'lige tabilé e'yéname ju
chigórigame. ²¹Bilé rió we'ká tábiri
níggame nisa 'we najteme, 'lige pe
alekecho na'tasa, tabilé na'támala
Onorúgame 'yuga.

²² Mué 'la gu'írisaká uché
jaré ralámuli napu 'yáliru mué
Onorúgamete 'yale mué, 'la
Onorúgame 'yuga 'nátaga
gu'írisaká mué uché jaré, 'liko 'we
a'lá 'nátame ju mué, 'liko 'we a'lá
bi'wíggame alawégame nímala mué.

^q 6:13 Jaré osilí abiena regá aní: Mué kame napu nulame ju, mueka wa'lú a'walí níggame kame,
'lige nabí 'la sébali olame kame mué.

²³ Mué tabilé gu'írisaká ralámuli napu 'yáliru mué Onorúgame 'yale mué, tabilé 'la bi'wígame alawégame nímala mué. Chókame nímala mué alawala.^r

²⁴ Oká e'wélala 'yuga nóchame nísaká alué pioni, pe tabilé ganíliga eteme ju bilé alué wa'lula, 'lige uché bilé wa'lúlaka 'la ganíliga eteme ju. 'Lige alué pioni bilé wa'lula 'la niraga etémala, 'lige bilé tabilé niraga etémala. Yeka anime ju: Bilé rió tabilé gainámala Onorúgame 'yuga 'nata, pe we'ká enomí mékame na'tásaká. 'Lige alarigáká tabilé gainámala Onorúgame oyeria.

²⁵ Neka alekeri aníguru: Tase regá na'tawa: «Jipe rawé ítachiri go'póaché?, 'lige ítachiri bajíwaché?, peka i'tékuru ba'wí. 'Lige ítachiri o'pachátuwaché? Peka i'tékuru napurigá raliboa nuebo o'pacha.» ítacha abé najteme júkó alawá me'tigá go'ame? 'Lige ítacha abé najteme júkó mué alawala me'tigá alué o'pacha? ²⁶ Onorúgameka abiena 'la nejímili júkuru go'ame 'lige o'pachatiri. 'We a'lá na'táwabala aka alué chulugí i'niga oyame: tabilé echame ke, tajsiné 'wime ka'e, 'lige tajsiné gateme ke go'ame rekóachi. Onorúgameka alué napu 'pa rewagachi ajtígame ju 'la 'yame ká'é go'ame. ítacha abé najtékame ju 'emi me'tigá alué chulugí? ²⁷ ítchieri 'la ochéramalawé uché pe'tá o'wétiri

rekó 'we ochérinilie?^s Rekó uché rajpé ochérinilie 'emi, tase uché rajpé abé re'pá jágame gainámala 'emi. Onorúgame 'sime ju newá re'pá jágame 'lige re'lé jágame.

²⁸ ítTachiri sirbe nímala'wé pe o'páchacho na'talia? 'We a'lá na'táwabala churigá o'chéráme ka sewá jami nerúgame. Aka alué sewaka peka nóchame júkuru, nibilé o'páchati newame júkuru. ²⁹ Neka aníguru abéchigo 'la semátiri ko me'tigá alué wa'lula 'ya bejtégame. Alué napu 'we nígame nílige, alué suwábaga me'tigá 'we nígame ka Salomoni anilime nile. Asírige we'ká e'karúgame nígame nile napurigá chiní 'lige o'pachatiri asírige jino, abirigáchigo ta'mé semati nílekó abe tase napurigá alué sewá jami nerúgame.

³⁰ Onorúgameka nabí asírige 'la semátiri sewame gajsalá echame ju jami, 'lige pe 'ma wakime ju alué gajsalá 'lige ralámulika 'ma e'kósime júkuru. 'Émika abé rajpé najtékame júkuru me'tigá alué gajsalá. 'Émika tabilé bijchigi Onorúgame nejkúrimio o'pacha nejía. ³¹ 'Liko tabilé we'ká 'nata mochiwa: «ítachiri go'póbeché jipe? ítachiri bajíwaché jipe? ítachiri o'pachátuwaché jipe?»

³² Alarigá nokame ju ralámuli tabilé bijchígime Onorúgame nila ra'íchali. Alué ralámuli asírige 'nátame ju ye tábiri. Alué 'emi O'nola Onorúgame alué 'pa rewagachi bejtégame,

^r 6:23 Yolí ra'íchaga aní (22-23): «Los ojos son como una lámpara para el cuerpo, así que, si tus ojos son buenos todo su cuerpo tendrá luz. Pero si tus ojos son malos todo su cuerpo estará en la oscuridad y si la luz que hay en ti resulta ser oscuridad, ¡que negra será la misma oscuridad!»

«Mué busila 'la a'ká nísaká» pe aniamé kéré «mué 'we a'lá gu'írisaká uché jaré ralámuli.»

^s 6:27 E'nesi San Lucas 12:25.

asíriga 'la machí tachiri tábiri resílá 'emi. ³³Iligá bajchá Onorúgame 'yuga na'tálime júkuru najkigá napurigá Onorúgame nulámala. 'La newalime júkuru napu Onorúgame najkí. Alarigá olásaká 'emi Onorúgame 'la nejímala nejkúrali napurigá niga mochímala go'ame 'lige o'páchatiri. ³⁴Alekeri tabilé na'támili ju: «Chukimeli ju ne be'lí.» Iligá napu 'nata ajtí mué jipe alué 'lina na'táwaguru. Asíriga we'ká nerúkuru napurigá gatewa jipe yati. Be'lika uché bilé rawé ju.

**Jena ruwimela Esusi ruwíligo
tabilé chojkila neraga che'wálime
ko uché jaré ralámuli**

7 › Tase chojkila che'wawa uché jaré ralámuli. Mué chojkila neraga che'wásaká, 'liko Onorúgame chojkila neraga che'wámala mué. ²Onorúgameka a'chigóriga animela 'emi olagá napurigá aneme ju 'emi uché jaré ralámuli. 'Emi tabilé niraga etésaká, 'liko Onorúgamechigó tabilé niraga etémala 'emi. 'We a'lá tétaga nejísaká 'emi, 'la bochí ajchigá, 'liko 'we a'lá sébali tétiga narémala 'émichigó, 'la bochí ajchigá. ³Lige ta machisá mué bo'né wa'lú wejkolí ajchágame ko mué bo'né busílachi, 'liko ÷chonigá regá aneme ju mué uché jaré ralámuli: «Muérigo, aka ne ma'chí pátirigo alué u'tá wejkolí mué busílachi ajtígame?» 'La ma'chí pápua mué bo'né bajchá alué wa'lú wejkolí mué busílachi ajtígame, a'liko 'la ma'chí pámalá mué alué u'tá wejkolí alué rió busílachi

ajtígame. (Yeka aniname ju 'emi chojkila neraga che'wásaká uché jaré pe u'tá tábiriti kachi, tabilé 'nátaga mué bo'né abéchigo chojkila ke, tabilé 'la ju.) ⁴Mué 'we resítiri nocha asisá, ÷chonémala mué bilé amigo? ÷Regá anémala mué: «Ne 'la nejkúrimala ma'chí paa alué resítiri napu mué nocha ajtí?» ⁵Iligá bajchá a'réwaguru alué chátiri 'nátili napu mué 'nata ajtí, 'liko 'la sébali 'nátame nímalá mué Onorúgame 'yuga napurigá gu'írimala mué amígola. Mueka pecha gainámili júkó pe u'tá wejkolí ma'chí paa uché bilé ralámuli busílachi chujkúgame, mué bilé gutumoli elágame nísaká bo'né busílachi.

⁶› Tase 'yáwaká go'ame o'kochí alué go'ame Onorúgame kógirime nísaká. 'Lige aminami tase 'lúpuaká alemi napu uchú gowí alué 'we najteme rejté. Mué alarigá olásaká, 'liko gowika pe re'keka e'yénamala, 'lige siné kachi ku gu'luga 'emi i'kímala alué gowí. (Ye tétali júkuru aniname: 'We a'lá na'táwará napu'lige Onorúgame nila ra'íchali ruyá alué tabilé Onorúgame oyérame ralámuli 'yuga. Jaré ralámuli tabilé galeme ju alué ra'íchali.)

⁷› Abichilubi tániwa Onorúgame, 'liko Onorúgame nejímala 'nátili. Abichilubi 'yáawa 'emi 'lige 'la rewimela 'emi. Bayéwaká Onorúgame 'lige Onorúgame e'wame júkuru. ^{t 8}Apiépiri ralámuli 'la támeká 'la i'lime júkuru. 'Lige alué 'la 'yáameká 'la rewame júkuru. Alué bayémeka 'la nejélime júkuru.

t 7:7 Yolí ra'íchaga aní Matéoka: «Llame a la puerta y se le abrirá.»

9> 'Emi 'kúchila baní tasa, 'émika tabilé rejté 'yámili júkuru. 10> 'Lige ro'chí tasa 'emi 'kúchila, tabilé sinowí 'yámili júkuru 'emi alué u'kuchítiri. 11> 'Emi napu chátiri 'nátame ke abiénachigo 'la jebénigame júkó 'emi 'we a'lá go'ame kógiga 'emi a'boi 'kúchila. 'Liko abéchigo 'la a'ká nejímala mué O'nola Onorúgame 'pa rewagachi ajtígame alué napu tánime ju.

12> 'Emi najkisáká napurigá 'we a'lá nejkúrimala apiépiri ralámuli, 'liko 'emi bajchá 'we a'lá niraga gu'irimili júkuru apiépiri ralámuli. Alarigá ju napurigá nulame ju alué ra'íchali nulalí napu Moisesi osale 'we 'ya 'lige napu osale alué ralámuli napu ruyame nílige napu Onorúgame anélige.

Jena ruwímela Esusi ruwíligo u'kabi ralámuli sebámili ko 'pa rewagachi

13> 'We e'wérali olawa napurigá mo'iboa alé u'tá yógame galichi. Wa'lú yógame ju alé napu simárame ju ralámuli injiérnochi simamia 'lige we'lé bo'ígime ju bowé napu sébame alé injiérnochi, 'lige we'ká ralámuli alué bowé simíbame ju, cháchigo 'la we'lé bo'ígime kame alué bowé. 14> 'Lige pe u'kabi ralámuli simíbame ju alé bowechi tabilé we'lé bo'ígime mo'imea alé u'tá yochi alé ejperélimia senibí Onorúgame 'yuga.

15> 'We majawa alué 'yégame ralámuli napu ruwime korí napu ané Onorúgame napu 'we a'lá Onorúgame oyérame korime ju, peka Onorúgame oyérame ke. 'We a'lá a'ká ralámuli kárigá jsime ju, asiriga chátiri 'nátame kéréko

sulachika. 16> 'We a'lá nérékuru 'we a'lá 'nátame ko 'we a'lá nóchali nochasa. Tabilé 'la ralámuli nísaká, 'liko tabilé 'la nóchali newámala. Tabilé rakémala i'wilí ('uba) alé golalachi, 'lige aminami tabilé rakémala alué chuná alé bilena bitáyachi. 17> Abiena alué 'we a'lá rojaka 'we a'ká rakeme ju, 'lige alué ta'mé 'la rojaka ta'mé 'la rakeme ju. 18> 'Lacha chátiri rakémalawé alué 'la a'ká rojá tabilé nayume, 'lige 'lacha a'ká rakémalawé bilé rojá nayume. 19> Suwábaga rojá tabilé 'la a'ká rakémeka 'ma pe me'teka 'lúpili ju alé na'ichí napurigá 'ma rajimela. 20> 'Liko 'we a'lá machimela 'emi alué ralámuli pala 'la bijchiá 'la bijchígili rejcholi nejime ka. Pe e'néniga napu nokame ju 'la machiboa.

21> Tabilé suwábaga ralámuli moinámala 'pa rewagachi napu Onorúgame nulame ju rekó Wa'lula aneme ke ne'chí. Pe alué ralámuli napu ekí 'la sébali olame ju napurigá najkí ne O'nola Onorúgame 'pa rewagachi ajtígame, pe alueka 'la sebámala. 22> Napu'lige seba raweli napu Onorúgame gustisia olámala (napu Onorúgame animela chieri 'la sébali oláligo 'lige chieri tabile 'la sébali oláligo), we'ká ralámuli anémala ne'chí: «Mué Wa'lula nulame, mué a'walila gite ramueka 'we a'lá rejcholi 'yáruturu ralámuli, 'lige abiena buináruturu u'kuchípala remónisi napu ralámuli mochíga mochílige, 'lige abiena sa'wáruturu nayúkame.» 23> Alarigá animela. 'Lige neka 'we a'lá ma'chígime ruyémala regá: «Neka pecha siné machime kétego

'emi. 'Émika tabilé a'lá nóchali nóchame júkuru. 'Mi simíbagá.»

²⁴ 'Lige a'pílipi rió neraga 'la gepúsaká ye ra'íchali, 'lige 'la e'wasa ye ra'íchali, 'liko alué rió napurigá 'we machime rió neraga nímala, napurigá alué rió galí newágame 'we re'lé joka elale galí. ²⁵ 'Lige wa'lú u'kusá 'lige 'ma bochile alé gomichi 'lige galírale sébale, 'lige aminami asíriga ekale, 'lige tabilé na'mínale alué galí, cha 'la newárigime nílgame alué galí 'we re'lé joka. ²⁶ 'Pili ralámuli neraga 'we a'lá gepúsaká ye ra'íchali ne ra'ichálila, 'lige tabilé e'wasa alué ra'íchali, 'liko pe napurigá bilé rió tabilé 'nátame, pe alarigá nímala, pe napurigá bilé galí satebó galirárigime pe alarigá nímala. ²⁷ 'Lige wa'lú u'kusá 'lige aminami asíriga ekesá, 'lige 'ma bochile ba'wí alé gomichi, 'lige 'ma omarúgame na'mínale alué galí.

²⁸ Napu'lige Esusi 'ma suwénasa ye ra'íchali beniria, ralámulika 'we ra'sálale napurigá benírale ²⁹ napugiti Esúsika 'we a'lá benigá benírale, bo'né 'we a'lá sébali machime nile, tabilé benile uché jaré benírame 'yuga, tase napurigá alué Moisesi nila nulalí benírame.

Jena ruwimela Esusi nayúkame 'yóligo

8 'Liko napu'lige Esusi 'pa rabókana re'kínasa asíriga we'ká ralámuli najátale. ² 'Liko bilé rió nayume sa'pachí amoba^u chojkóbisiga ilíbale 'na o'weka

neraga napu enale alué Esusi. 'Lige anile:

—Muérigo Wa'lula, mué 'la 'yónalisiká ne'chí, ne'chí 'yówaká napurigá ne 'la lisensia nígame nímala napurigá bajkimela ne alé re'obachi pachá.

³ 'Lige Esusi nochale bo'né sekálate alué rió, 'lige anile:

—'La nímala, 'ma 'la sa'wígame nímala mué.

'Lige yati neraga sa'wile alué rió.

⁴ 'Lige anele Esusi alué rió:

—Tabilé 'wesi ruyéwaká ne mué sa'wáligo. Iligá simibóká balé ajtígichi napurigá etémala mué 'ma sa'wígame ko. 'Lige go'ame kógiwaká Onorúgame napurigá nulálige Moisesi.^v 'La suwábaga alarigá olásaká mué, 'liko uchéchigo siné 'we a'lá sébali niraga etewa mué ralámulite.

Jena ruwimela Esusi 'yóligo bilé sontalo piónila

⁵ Napu'lige Esusi Kapernaumi anilichi sébachi, bilé gapitani sontalo romano sébale Esusi ilígichi bilé nejkúrali tániniliga. 'Lige anile alué sontalo gapitani Esusi olagá:

⁶ —Mué Wa'lula, ne piónila sujírgame ju, tabilé gayena noká 'lige 'we resí nilia ajtí.

⁷ 'Liko anele Esusi alué gapitani: —Simé ne 'yomia.

⁸ 'Lige anile alué gapitani: —Neka tabilé najtékame rió ju napurigá mué bajkimela ne bejtélachi, neka pe apiépiri rió ju. Pe iligá aniboa: «Sa'wisá 'la nímala

^u 8:2 E'nesi glosario «lepra».

^v 8:4 Kulí siné rawé oká baloma kógime nile 'lige bilé tarali kachi kógime nile oká bo'á ranala.

alué pioni», 'lige alué piónica 'ma sa'wimela, mueka cha wa'lú nígame kame a'walí napurigá alarigá nulámala. ⁹Neka 'la machí alarigá nulálime ko wa'lula níriga. Alué uché jaré wa'lula ne'chí nuleme ju, 'lige neka u'kuchípala sontalo nuleme ju. «Simawa», aneme ju ne jaré alué sontalo, 'lige yati simíbame ju. 'Lige «Jeka simí», aneme ju ne bilé, 'lige yati jeka simime ju. 'Lige bilé tábiri newánilime ju ne piónica, 'lige alué piónica yati e'wame ju.

¹⁰'Lige napu'lige Esusi akisá, pe i'kilí ilíbale e'negá. 'Lige Esusi anele alué ralámuli Esusi najátame:

—'La bijchiá ye rioka 'la sébali bijchígame ju 'we a'llá sa'wame ko ne Onorúgame Alawala gite. Jena napu ejperé ralámuli israelita pecha 'wesi ralámuli i'tékó uché abé bijchígame napurigá ye rió. ¹¹Neka aníguru napu'lige Onorúgame piesta newachi 'pa rewagachi Abraámi 'yuga 'lige Isaki 'yuga 'lige Akobo 'yuga, asírige we'ká ralámuli napuímio bochígimi gawichí mochígame. ¹²We'ká ralámuli israelita tabilé sebámala alé piéstachi rekó Onorúgameka 'we gu'frilige alué ralámuli, jaré pecha Onorúgame 'yuga 'nátame níligo tase napurigá ye rió. Alué ralámulika pe ma'chige mochímala tabilé mochímala alé pachá piesta nerúgichi. Pe ma'chige 'lúpili ju asírige chonárale. 'Lige nalá mochímala alué ralámuli aminami chi'ná mochímala ramelá.

¹³'Lige Esusi anele alué sontalo gapitani:

—Ku simigá galírale. A'chigóriga ikimela napurigá mué bijchígame.

'Liko pe aba'lige yati sa'wile alué pioni.

**Jena ruwimela Esusi
'yóligo Pegro wasila**

¹⁴Napu'lige Esusi sebasa Pegro galílachi, Esusi etele alué Pegro wasila 'we nayua bo'igó. Asírige iná bo'ile alué Pegro wasila. ¹⁵'Lige Esusi nochale Pegro wasila sekala, 'lige yati ajchábale inuí alué Pegro wasila. 'Liko asísale alué Pegro wasila, 'lige yati go'ame newale napurigá Esusi go'mela 'lige uché jaré ralámuli.

**Jena ruwimela Esusi we'ká
nayúkame 'yóligo**

¹⁶Napu'lige rayénali bokuísa, a'páliku we'ká ralámuli u'kuchípala remónisi mochígame pachágana. 'Lige Esusi 'ma buyánale alué u'kuchípala remónisi pe nuligá. Abiena Esusi 'yole uché jaré nayúkame ralámuli. ¹⁷Alarigá 'sile napurigá 'la sébali ikimela napurigá anílige 'ya bejtégame rió Isaíasi anilime napu ruyame nílige napu Onorúgame anele. Regá anile: «Alué bo'né o'tole nawilí napu ramué nayume níriga.»^w

**Jena ruwimela jaré ralámuli
Esusi oyériligo**

¹⁸'Lige uché bilé rawé asírige we'ká ralámuli napu'le. Napu'lige Esusi etesa, nulale napurigá listo ujchagá mochímala bilé barko simea na'lebo 'nálige. ¹⁹Ta'chó

simíbachi, bilé alué Moisesi nila nulalí benírame a'bé nawile Esusi, 'lige anile:

—Neka mué 'yuga inánili panápuri simichi mué.

²⁰'Liko Esusi anile:

—Geyóchika 'la nígame júkuru resó, 'lige chulugika 'la ra'sógame júkuru. Ne napu nawá 'pa rewagáchika napurigá rió neraga, neka tabilé asé galégame ju napurigá gojchimela.

²¹'Liko uchéchigo bilé rió alué Esusi oyérame, anele:

—Mué Wa'lula, neka mué si simela, pe iligá elíwagó ne napurigá ne o'nola tómala, a'lige simé ne mué 'yuga.

²²'Liko Esusi anile:

—Alué ralámuli tabilé Onorúgame oyérame, alué nokimela alué mukúgame toa. Mueka ne'chí 'yuga simiboa.

**Jena ruwimela Esusi eká
geléchaligo 'lige ba'wí**

²³'Liko Esusi bárkochi 'mole alué makué oká oyérame 'yuga.

²⁴Napu'lige 'ma bárkochi e'yénigichi, asíruga a'wágame ekénale, 'lige ba'wí asíruga re'pá ilírale 'lige bárkochi bajkile ba'wí. 'Lige Esúsika gojchigá bo'ile. ²⁵'Liko alué ralámuli Esusi oyérame 'ma ajchale Esusi gojchigá bo'ígichi. 'Lige anele ajchigá:

—iMuérigo Wa'lula, asá nejkuri, 'ma bokuíchi ye barko!

²⁶'Lige Esúsika anile:

—¿Chonigá aliena majáliché 'emi? 'Émika tabilé bijchígilia Onorúgame 'la nejkúrimio napurigá 'la tabilé bokuímala ye barko.

'Lige asísale Esusi, 'lige ená anele Esusi alué eká 'lige ba'wítiri. 'Lige 'ma gelale alué eká 'lige ba'wítiri. ²⁷'Lige alué oyérameka pe i'kilí jábele Esusi e'negá. 'Lige regá anile: —¿Tachiri a'walí nígame júpeché alué rió 'siá? 'La e'wenti júkuru eká 'lige ba'wí.

**Jena ruwimela Esusi oká rió sa'wálige
u'kuchípala remónisi mochígame**

²⁸Napu'lige Esusi na'lebo 'nálige Garara anilichi sebase, oká rió buyale gaposántichika. 'Lige a'bé nawíleru Esusi alué oká riote. 'Lige alué okáraga rió u'kuchípala remónisi mochígame nile, 'lige alué rió asíruga jobátigame nile, tabilé a'reme nile napurigá ralámuli simáramala alemi. ²⁹'Lige e'wele ra'íchale:

—Mué Onorúgame Inolá, ¿chonigá nawá mué jeka ramué mochígichi? ¿Ramué gastigárimia nawá mué? Ta'chó sébachi raweli gastigo narékime.

³⁰'Lige pe abé mejkabé we'ká gowí e'yénale go'gá. ³¹'Lige alué u'kuchípala remónisi 'we tánele Esusi, regá anile:

—Mué buinásaká ramué jena ye riochi mochígichi, 'liko 'mi we'ká gowichi juláwagó ramué.

³²'Liko Esúsika anele:

—iYati simásigó!

'Lige buyásiga yati simíbale, 'liko pachágana gowichi mo'ile, 'liko suwábaga gowí iwégame juma mo'íbele 'légana rejchíkana. 'Ma rujsule wa'lú ba'wí ilígichi, alésíko 'ma suwile.

³³'Liko alué gowí neseme, 'ma júmasale majaga, asíruga iwégame

júmasaga sébale we'ká riógichi.
 'Lige ruwile alakíligo alué rió
 u'kuchípala remónisi mochígame.
 34'Liko suwábaga ralámuli napu ekí
 ejperégame nílige alé we'ká riógichi
 simíbale Esusi e'nemia. Napu'lige
 etesa, asíriga iwégame anele
 napurigá simela.

**Jena ruwimela Esusi bilé
 rió 'yóligo sujírigame**

9 'Lige Esusi bárkochi 'mole,
 'lige na'lebo 'nálige simile.
 'Lige bo'né bejtélachi sébale
 Kapernaumi anilichi we'ká riógichi.
 2'Lige alé sebasa, bilé rió o'tóleru
 sujírigame tabilé gayéname
 eyena. Pe tabachi rekagá o'tóleru.
 Napu'lige Esusi etesa alué ralámuli
 'la bijchígio Esusi 'la umabamio alué
 sujírigame sa'wá, 'liko Esusi anele
 alué nayume:

—'We iwera towí, alué chátiri mué
 na'tálila 'lige napu 'sile mué 'ma
 e'kárigime ju.

3'Liko jaré alué Moisesi nila nulalí
 benírame ralámuli mochile alé,
 'lige akele alanichi Esusi, 'lige anile
 a'bopi 'nátaga: «Pe Onorúgamecho
 ju napu e'kame ju chátiri 'nátili. Ye
 rioka bo'nepi mayé Onorúgame ko.
 'La enárigarigá julke 'liko.» 4'Lige
 Esusi 'we a'lá machile alieri 'nata
 mochigo alué benírame. 'Lige anele
 Esusi:

—¿Chonigá aliena chátiri 'nátili
 'nata mochípeché 'emi? 5'¿Churigá
 anilía 'nalina abé a'lá nítéko? ¿Pa'lá
 regá anilía: «Mué rió 'ma bujé ne
 mué alué chátiri 'nátili napurigá
 'la moinámala mué rewagachi»,

regáchala anía: «O'weti ilísiga
 yati einawa?» 6'Jipe ne napu 'pa
 rewagáchika nawágame ju napurigá
 rió neraga,^x 'la machírimala ne
 'emi ralámuli wa'lú a'walí nígame
 ko ne Onorúgame nila napurigá
 bujémala ne chátiri 'nátili jena
 wijchimoba nerúgame.

'Lige Esusi anele alué rió
 sujírigame:

—Yati ilísiwa. 'Lige yati ku
 galírale simiboa, 'ma pabega gemá.

7'Lige 'ma sa'wígame ilísale
 alué rió, 'lige 'ma ku galírale
 simile. 8'Lige ralámuli napu ekí alé
 mochílige e'negá asíriga ra'sálale.
 'Lige anile alué ralámuli:

—Asíriga 'la ju Onorúgame, 'yale
 a'walí ye rió napurigá ralámuli
 sa'wámala.

Jena ruwimela Esusi owíligo Mateo

9'Lige Esusi 'we enale
 chebilénami simiá, 'lige alué
 Esusi bilé rió etele i'kilí ajtígame
 bilena u'tá galichi enomí goblalia,
 gobierno 'yuga nóchame. Mateo
 anilime nile alué rió enomí
 goblálome. 'Liko Esusi anele alué
 rió:

—Nabá ne 'yuga.

'Lige alué rioka o'weti ilísiga yati
 simile Esusi 'yuga.

10'Lige abé alí, Esusi 'lige alué
 oyérame ralámuli 'yuga i'kilí
 mochile bilena galírale go'ame
 go'yá. 'Lige we'ká mochile alé Esusi
 si napuíka go'ame go'yá alué enomí
 goblálome 'lige uché jaré ralámuli
 napu tabilé oyérame nílige alué
 Moisesi nulalila. 11'Lige alé sébale

jaré bariseo, 'lige anele alué Esusi oyérame olagá:

—Alué 'emi benírame enomí goblálome 'yuga ajtíkuru go'yá, 'lige uché jaré cha nokame ralámulitiri 'yuga. ¿Chonigá alué 'yuga go'áaché?

¹²Napu'lige Esusi akisá alué ra'íchali, bilé tétali ruwile:

—Ralámuli 'we a'lá a'ká tabilé nayume, pecha najkime júkó bilé 'yome. Alué 'we nayume ralámulika, 'la najkime ju bilé 'yome.

'Lige uché rajpé ruwile:

¹³—Yati simawa beniboa alué napu ne ruimeli ju: «Neka najkí napurigá ralámuli na'temaka járomala a'bopi. Yeka abéchigo najtékame júkó me'tigá go'ame kógilia Onorúgame.»^y Neka nawákuru ralámuli bayemia napu 'la machime ju cha nokame ko. Neka tabilé nawá ralámuli bayemia napu tabilé bijchígame ju cha nokame ko.

¹⁴'Lige pe'tá i'libékorikáchi sébale Juani oyérame ralámuli, alué Juani napu ralámuli rewaramé nílige.

'Lige anile alué ralámuli Esusi olagá:

—Ramué 'lige bariseo 'we ayúname niru. Aka mué oyérameka, ¿chonigá tabilé ayúnabeché?

'Lige Esúsika regá anele:

¹⁵—Napu'lige bilé río newímichi, alué gompaniérola napu nejkúrimili ju napu'lige newichi, asíriga ra'sáligá mochímala. Alekeri tabilé ayunámala. 'Lige bilé rawé sebámala napu'lige alué newímili río o'toboa. A'lige kulí ayunámala

alué río newímili gompaniérola, cháchigo seweka mochímime kame. (Yeka ruwime ju bilé rawé smeo jaré río Esusi o'tomea. A'lige kulí 'we seweka mochímio Esusi oyérame.)

¹⁶'Lige aminami anele:

—Uché bilé tétali ruyémala ne 'emi. Napu'lige o'páchala 'la nisa kárelasa napurigá pachókawa, tase nuevo chinite pachókawa, pe abéchigo we'lé chi'wámalalé ichósiga cho'yoga. ¹⁷'Lige aminami tabilé ro'áwaká ajkággame i'wilí ba'wila^z o'chérame chiliwílachi wi'chite newárigime. Napu'lige alué i'wilí ba'wila ronasá 'ma chi'wámala alué chiliwila. 'Lige 'ma go'límala alué i'wilí ba'wila. 'Lige aminami 'ma tabilé sirbe nímala alué chiliwila. Bijí pe kulí 'la ronoa ilígichi alué i'wilí ba'wila se'wí ro'ilime júkuru abé nuevo chiliwílachi, 'liko alarigá 'la tabilé 'wesi najsawímala. Yeka ruwime ju napurigá tabilé na'lowawa Esusi nila rejcholi 'lige uché bilé rejcholi 'yúriga.

¹⁸Napu'lige Esusi bijí ra'icha ilígichi, bilé río sébale alemi u'tá re'obachi nulame «sinagoga» anilime, 'lige chojkóbisiga ilíbale alé a'bé napu ilile alué Esusi, 'lige alué río anele alué Esusi:

—Ne malala pe i'pebi mukú, pe rekó anáchaga, simibóaká sekate nochamia napurigá ku ajánamala.

¹⁹Liko Esusi simile alué río 'yuga, 'lige alué Esusi oyérame abiena simíbale. ²⁰Ma boichimi 'yénigichi,

y 9:13 E'nesi Oseas 6:6.

z 9:17 E'nesi glosario «vino».

bilé mukí a'bé nawiga ché bale Esusi o'páchala. Alué mukí nayume nile asíriga we'lisi, rojpachí nayume nile, tabilé siné ajchábame nile elenia, 'ma makué oká bamí nile alué mukí nayua. ²¹ 'Lige alué mukí 'nátale: «Pe chébamala ne alué Esusi o'páchala napurigá 'la sa'wimela ne.» ²² 'Lige Esusi gu'liga e'nénale alué mukí, 'lige anele:

—'We iwera mué mukí. Mueka 'la bijchígalekurú ne 'la umabamio mué sa'wá, alekeri 'la sa'wíkurú mué jipe.

Pe yati neraga sa'wile alué mukí.

²³ 'Lige napu'lige Esusi bajkísá alué wa'lula galílachi, «sinagoga» anilichi nulame, etele «flauta» bujchigá rabisime jágichi, 'lige aminami asíriga we'ká ralámuli e'wele nalame. ²⁴ 'Lige anele Esusi alué ralámuli:

—Buyásiga 'emi. Ye iweka pecha mukigá bo'iko, pe gojchigá bo'íkurú.

'Liko alué ralámuli achile alué Esusi lanichi, pe tabilé bijchígale, 'máchigo mukugá bo'íligame.

²⁵ Napu'lige ralámuli ma'chige buyasa Esusi pachá galírale bajkile napu bo'ile alué iwé mukúgame.

'Lige sekachí cha'pile Esusi alué iwé, 'lige yati asísale alué iwé.

²⁶ 'Liko suwábaga ralámuli ra'íchiga e'yénale alué alieti bochígimi riógachi napu echulú nílige alé ejiro.

**Jena ruwimela Esusi sa'wáligo
oká siego 'lige bilé rió tabilé
gayéname ra'icha**

²⁷ Napu'lige Esusi 'ma boichimi enágichi, oká rió tabilé ma'chílime

guwánaka e'yénale e'wele ra'ichasia Esusi olagá:

—i'La na'temápua ramué, mué Rabí rijimala!

²⁸ Napu'lige Esusi bilena galírale pachami bajkísá, alué oká rió abiena alé sébale. 'Lige rukele Esusi alué oká rió:

—¿Émika 'la bijchígilia ne 'la umabamio 'emi sa'wá?

—Ramueka 'we a'lá bijchígilia — anile alué oká rió.

²⁹ 'Liko alué Esusi nochale alé alué oká rió busílachi. 'Lige anele nochagá:

—'Emi 'la bijchígasaká ne 'la umabamio 'yóa, 'liko ku 'la gainámala e'nena 'emi.

³⁰ 'Liko yati ku 'la ma'chílale. 'Lige Esusi 'we anele alué oká rió: —Tabilé 'wesi ralámuli ruyéwaká ye alieti.

³¹ 'Lige alué oká rioka arigáchigo 'we ruwile a'kinana, asíriga we'ká ralámuli ruyele alé ichúrими riógichi.

³² Napu'lige pe kulí simíbachi alué oká napu tabilé ma'chílime nílige, jaré rió bilé rió a'pale tabilé gayéname ra'icha, pe u'kuchípala remónisi mochígame nile. ³³ Napu'lige Esusi 'ma buinasa alué u'kuchípala remónisi, 'liko 'ma gayénale ra'icha alué rió. 'Lige suwábaga ralámuli pe i'kilí jale e'negá, 'we ra'sálame kéréle rekó pe i'kilí jage, 'lige anile:

—Tajsiné alarigá 'fnilituru jena Israeli.

³⁴ 'Lige alué bariseo tabilé ganíliga mochile alarigá ikísá. 'Lige anile alué bariseo:

—Pe alué wa'lula remónisi napu Satanasi anilime ju 'smi a'walí 'yaa napurigá ye rió 'la buinámala u'kuchípala remónisi.

**Jena ruwimela Esusi 'we
na'temaka etéligo ralámuli**

³⁵'Liko Esusi bochígimi we'ká riógachi simírale benírísia, 'lige u'kuchí re'obachi alé «sinagoga» anilime simírale benírísia Onorúgame nila ra'íchali napurigá Onorúgame 'ma 'la semáriga nulamio suwábaga ralámuli alawálachi, 'lige abiena we'ká e'karúgame nawalí sa'wasia. ³⁶Napu'lige we'ká ralámuli sebasea Esusi e'nemia, alué Esusi asrígga na'temaka etele alué ralámuli, tabilé a'walí nígame niraga etele alué ralámuli, pe napurigá bo'á tabilé bo'élime, alarigá etele. ³⁷'Lige Esusi anele alué bo'né gompaniérola:

—Asrígga we'lé ju ri'ligó echerúgime, 'lige alué 'wímeka asrígga u'kabi ju. ³⁸Alekeri Onorúgame tániwaguru napurigá uché rajpé julámala 'wime napurigá gu'frimala alué uché jaré 'wime.^a

**Jena ruwimela Esusi nóchali
'yáligo alué makué oká rió
bo'né 'yuga járome**

10 'Lige Esusi bayele alué makué oká rió bo'né 'yuga járome^b napurigá a'bé jámala alé Esusi ilígichi. 'Lige a'walí 'yale Esusi alué makué oká rió napurigá

u'kuchípala remónisi buinámala, 'lige aminami napurigá we'ká e'karúgame nawalí sa'wámala.

²Jena uchú alué makué oká rió rewalá Esusi 'yuga járome: alué Simoni napu oká rewégame nílige, Pegro anilime níligechigó alué Simoni, 'lige bilé Antresi anilime nílige napu Simoni bonila nílige, 'lige bilé Santiago anilime nílige alué napu Sebereo inolá nílige, 'lige bilé Juani anilime nílige napu Santiago bonila nílige, ³'lige Belipe, 'lige Bartolomé, 'lige Romasi, 'lige Mateo alué napu enomí goblálome nílige, 'lige Santiago anilime nile bilé, alué napu Alipeo inolá nílige, 'lige Tareo anilime rewégame nile uché bilé, ⁴'lige Simoni, alué napu geriyero nílige, 'lige Jurasi Iskariote^c napu Esusi saíla gu'írile Esusi cha'piachi.

⁵Ye makué oká rió nulele Esusi regá anigá:

—Tase simáwaká alé tabilé jurío ralámuli ejperélachi. Aminami tabilé simawa alé we'ká riógichi Samaritano ralámuli ejperélachi.

⁶Iligá si'né simáwaká alué ralámuli israelita ejperélachi. Alué ralámulika napurigá bo'á e'wegágame, alarigá e'yéname ju. ⁷Napu'lige simalia, rejcholi nejíwaká alué napu regá anime ju: «Amulí seba raweli napurigá Onorúgame nulámala ralámuli alawálachi.» ⁸'Lige asrígga 'yóowaká nayúkame ralámuli, 'lige aminami ku ajánawa alué ralámuli

^a 9:38 Esúsika pe anime kéréle we'ká ralámuli 'ma listo mochigo napurigá gu'friwa, iligá pe u'kabi ralámuli e'yena Onorúgame nila ra'íchali benírígga.

^b 10:1 E'nesi glosario «apóstol».

^c 10:4 Iskariote aniáká pe Kiriote bejtéggame aniname ju.

suwígame napurigá ku ajagá mochímala. 'Lige abiena sa'wawa alué nayume amoba sa'pachí napurigá 'la lisensia nígame nímala re'obachi simiba. 'Lige ralámuli u'kuchípala remónisi mochígame 'ma buináwaká alué u'kuchípala remónisi. Tabilé najtegachi narele 'emi alué a'walí napurigá ralámuli 'yómala, tase goblálowa 'emi alué ralámuli.

⁹ Tabilé o'ká simawa enomí napu ju alué 'oro, plata, 'lige kobre. ¹⁰ Nibilé morali napurigá tábiriti ajchawa, nibilé rasgame o'páchiga simawa. Aminami nibilé rasgame akega simawa, nibilé bilé resola o'ká e'nawa, napugiti nóchaga e'yéname ka, ralámulika 'la gu'írimala 'lige kógimala go'ame.

¹¹ Panápuri we'ká riógichi sebásiga, bilé rió galila 'yáwaká 'we a'lá rió bejtélachi 'lige alé che'lebáwaká napusí simalia uchéchigo bilénami. ¹² Bilena galírale sebásiga, 'la repóriwa ralámuli. ¹³ Alué ralámuli alé galírale mochígame 'we a'lá nísaká, 'liko Onorúgame 'we a'lá gu'írimala alué ralámuli. ¹⁴ 'Emi tabilé lisensia 'yásiga napurigá alé che'lebámala, 'lige tabilé akinálisha 'emi ra'ichálila, 'liko 'ma yati simáwaká alé galírale mochiga. 'Lige alé we'ká riógichi 'ma simawa. 'Ma sawéwaká we'é bemolila ronochí chujkúgame. (Alueka pe ruyame neraga nímala ye alué ralámuli alé we'ká riógichi mochígame gastigo naremio.)

¹⁵ Neka 'la bijchiá aníguru, napu'lige seba raweli napurigá Onorúgame gustisia olámala ralámuli 'yuga, alué gastígoká

napu narémala alué we'ká riógichi mochígame, abéchigo enátiri nímala alué gastigo napu narémili ju alué cha nokame ralámuli napu Soroma epperégame nile 'lige Gomora epperégame.

Jena ruwimela jaré ralámuli tabilé galéligo Esusi

¹⁶ iNeka cha nokame ralámuli epperélachi jula 'emi, alué ralámuli napurigá olí bo'á go'nálime! 'We a'lá 'nátiga mochiwa napu'lige alué ralámuli 'yuga mochíriga napurigá tabilé che ikiboa. ¹⁷ 'We a'lá 'nátaga mochiwa, alué cha nokame ralámuli o'tomela 'emi alé we'ká riógichi napu e'wélala mochí. 'Lige wejpisómala gujsite alé u'kuchí re'obachi jáwoga «sinagoga» anilime. ¹⁸ 'Lige aminami o'toboli ju 'emi alé napu mochí alué e'wélala selígame nulame, 'lige napu ajtí alué wa'lula rey napurigá alué nokimela gustisia olá 'emi 'yuga, 'la ne'chí oyérame kóriká, alekeri lolámala. 'Lige alarigá 'la ra'ichámala 'emi ne nila ra'íchali alué ralámuli e'wélala napu tabilé jurío ju. ¹⁹ Napu'lige 'emi alé napu mochí e'wélala o'tosuga, tase we'ká na'táwaká: «¿Tachiri chonimé ne? ¿Churigá ruyémala ne?» Napu'lige seba, Onorúgame 'we nejkúrimala napurigá 'la semáriga ra'ichawa, ²⁰ napugiti tabilé 'emi nímala napu na'támala alué ra'íchali napu ra'íchame ju 'emi, O'nó Onorúgame Alawala 'símala nejía alué 'nátili.

²¹ Jaré pe rijimala ke ba'chila o bonila saíla gainámala. 'Lige alé e'wélala mochígichi nejímala napurigá alué e'wélala nokimela

me'á. 'Lige bilé o'nó abiena 'ma nejmála bo'né inolá. Tabilé na'temámala rekó bo'né inolá kachi. 'Lige inolaka 'ma alué bo'né o'nola 'lige eyélatiri saíla gainámala, 'lige nejmála alé e'wélala mochígichi napurigá alué e'wélala nokimela me'á. ²²Ne'chí oyérame kóriká, suwábaga ralámulite cha anewa 'emi. 'Emi tabilé guwana rujsúsaká, abirigá jasa napusí suwí ne'chí oyériga, 'liko 'pa rewagachi o'tomé ne 'emi. ²³Napu'lige cha nokisá bilena we'ká riógichi mochígame ralámuli, najátaga e'yénasa 'emi me'lináliga 'liko yati chebilena júmasawaguru. Neka 'la bijchiá aníguru, bajchabé nawamio alué napu nawale 'pa rewagáchika napurigá rió neraga 'emi ta'chó suwábichi ne nila ra'íchali beniria bochígimi we'ká riógachi jena Israeli anilichi.

²⁴⁻²⁵, Tase majawa napu'lige cha anichi ralámuli. Ne abiénachigó cha anilime júchigó, 'lige ne'chí alarigá anésiga, alué ralámuli abiena cha animela 'emi olagá. Alarigá ju bilé benime 'yuga, napurigá alué benírame. Bilé nóchame ju napurigá wa'lula. 'Lige Belsebú anésiga ne'chí, napu aniname ju Wa'lula Suwábaga 'Yégili, alué ralámuli abiena alarigá anémala 'emi olagá.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo chieri 'nalina majátéko

²⁶, Tase majawa alué ralámuli. Rekó cha nokachi rukó tabilé ma'chígichi, Onorúgameka abiena 'la etea ajtí suwábaga 'lige abé a'kinana 'ma machiboli ju

suwábaga napu alué ralámuli nokogá e'yena. ²⁷'Liko tase majáwaguru. Napu'lige ne ruwichi bilé ra'íchali rukó, 'émika rawé ruipóguru. Ne ruisáká i'kilí ra'íchaga 'emi najkálichi a'bé chujká napurigá tabilé akémala uché jaré, tase majáwaguru e'wele ra'íchaga ruigá rawé galimopa jaga napurigá we'ká ralámuli akimela. ²⁸Tase majawa alué ralámuli napu uché jaré ralámuli me'agá e'yéname ju, alué ralámulika rekó me'ame ke pecha umubámalagó 'emi alawala me'á. Majáwaguru Onorúgame 'nalina napu 'la alawala 'nalina me'ame ju napu 'ma 'légana injiérnochi pame ju 'ma me'lisá.

²⁹, ¿'Émika ralineme ju alué oká chulugí pe bilé pésochi? Tabilé 'me najteme ju alué chulugí, O'nó Onorúgame 'we a'lá machime ju napu'lige suwichi alué chulugí. 'Lige alué chulugí suwime ju napu lisensia 'yame ju Onorúgame. ³⁰Onorúgame asírige 'la tétiga ajtí a'pílipi gujpá 'emi mo'ólachi jágame, 'lige asírige repume ju aminami. ³¹'Lige alarigá tabilé majawa, Onorúgameka asírige 'la repúmili júkuru 'emi me'tigá alué chulugí, 'émika abéchigo 'la najtékame kame me'tigá alué we'ká chulugí.

³², Alué rió tase chijúnaga ruisá alué uché jaré ralámuli ne'chí oyérame ko, 'lige néchigó abiena 'we a'lá ruyémala Onorúgame 'pa rewagachi ajtígame alué rió ne'chí oyérame ko. ³³Jaré 'emi tabilé ne'chí oyérame korigá ruyésaká uché jaré ralámuli, 'liko neka tabilé machime korimela 'emi O'nó

Onorúgame 'pa rewagachi ajtíggame ruyea.

**Jena ruwimela Esusi ruwíligo
ralámuli nakomio**

³⁴, ¿'Lacha mayé 'emi ralámuli ne nawáligo ra'mamia 'emi ralámuli jena wijchimoba nakoga ejperégame? Neka ruwí tase ra'mamia nawagó. Neka iligá nawákuru sairárimia. ³⁵'Lige bilé ralámuli bo'né o'nola sairámala. 'Lige bilé mukí bo'né eyela sairámala. 'Lige mo'lila bo'né wasila sairámala. ³⁶Alué napu bi'lénapi galírale ejperégame ju a'bópika sairámala. ^d Alarigá ikimela napu'lige ralámuli o'wina ne'chí oyeria.

³⁷, Bilé ralámuli 'we galeme nisa bo'né o'nola 'lige bo'né eyela me'tigá ne'chí, 'liko alué ralámulika tabilé ne'chí oyérame nímalá. Bilé ralámuli 'we galeme nisa bo'né inolá 'lige bo'né malala me'tigá ne'chí, 'liko alué ralámuli tabilé ne'chí oyérame nímalá. ³⁸Bilé ralámuli tabilé e'wame napu nulá Onorúgame 'lige tabilé resí ikinálime, alueka tabilé ne'chí oyérame nímalá rekó ne'chí 'yuga eyéname ke. ³⁹Alué ralámuli majame ka ne'chí oyériga, alueka tase rewimela semati raweli. Bilé ralámuli tabilé majáme ka mukigá ne'chí oyériga, alueka 'we semáriga na'támala Onorúgame 'yuga. Tabilé chéré rekó mukugé, alué ralámuli abiena 'la Onorúgame 'yuga asimela.

⁴⁰, Jaré ralámuli 'la nirásaká 'emi, pe a'chigóriga ju napurigá

ne'chí niralia. Jaré ralámuli 'la nirásaká ne'chí, pe a'chigóriga ju napurigá Onorúgame niralia, alué napu 'sile ne'chí jula. ⁴¹Bilé rió 'la nirasa apiépiri alué napu ruyame ju napu Onorúgame anele, 'liko alué rió asíriga 'la semati raweli narémala, a'chigóriga napurigá nareme ju alué rió napu ruyame ju napu Onorúgame anele. Bilé rió 'la nirásaká uché bilé 'we a'lá rió napu 'we a'lá sébali olame ju napu Onorúgame najkí, 'liko alué rió asíriga 'la semati raweli narémala napurigá nareme ju alué rió napu 'we a'lá sébali olame ju napu najkí Onorúgame. ⁴²Apiépiri ralámuli 'la 'yásaká pe bilé baso ba'wí ne 'yuga járome napurigá bajímala, 'we a'lá semati raweli narémala. Alueka 'we a'lá bijchiá ju.

**Jena ruwimela Juani júlaligo
jaré rió Esusi rukéniliga**

11 Napu'lige alué Esusi 'we a'lá ruyesa alué makué oká rió Esusi 'yuga járome, alésíko alué Esusi 'ma simile we'kanami pueblo ralámuli benírísia rejcholi Onorúgame nila.

²'Lige Juani galírale bajcháriga asigá akele Esusi 'we a'lá benirio ralámuli Onorúgame ra'ichálila 'lige 'we a'lá sa'wao nayúkame, alué Juani regá 'nátele: «Pe ye Esusi kéréko Onorúgamete julárigame napurigá gu'írimala ramué, siné kachi pe alué kéréko Kristo anilime.» Alarigá 'nátele alué Juani. 'Liko júlale jaré rió alué Juani napu aba alué Juani gompaniérola nile ³napurigá regá rukémala:

d 10:36 E'nesi Miqueas 7:6.

—¿Mué ju napu nawámili nílige ramué gu'írimia, o chebiléchala ju?

⁴Lige Esusi nejele:

—Simasi Juani ruyewa churigá ka ra'íchali napu 'emi akele jena jipe, 'lige abiena ruyéwaká napu 'emi etewá jipe. ⁵Ruyéwaká alué tabilé ma'chílime 'ma ku ma'chilio, 'lige sujírige ralámuli 'ma ku 'la gayenio e'yenia, 'lige alué ralámuli amoba sa'pachí nayume 'ma ku sa'wíligo 'lige 'ma lisensia nígame ko napurigá simámala re'obachi, 'lige alué najkacholo ralámuli 'ma ku akeo, 'lige suwígame 'ma ku ajanio, 'lige tabilé nígame 'ma akea mochigo alué 'we a'lala ra'íchali Onorúgame nila ra'íchali. ⁶We ganíliga eté Onorúgame alué ralámuli napu tabilé guwana rujsú.

⁷Napu'lige alué rió Juani gompaniérola simasa, Esusi chojkile ruyea ralámuli alarigáriga níligo Juani. Regá anile:

—Napu'lige 'emi 'mi alé simíbalige alé napu tabilé 'me u'kume ju, alé napu Juani asáligo nawésali ruyea ralámuli 'yuga, ¿tachiri e'nemia simárupeché? ¿Pe bilé rió napuyépiri rejcholi oyérame?^e ⁸¿Tachiri e'nemia simárukó 'liko? ¿Simáruchalá e'nemia bilé rió 'we a'lá semátiri o'páchigime? 'Emi 'la machilke alué 'we a'lá a'ká o'páchigime ralámulika alué e'wélala galíflachi mochime ko. ⁹¿Liko tachiri e'nemia simárupeché? ¿Bilé rió napu ruyame ju napu anele Onorúgame,

alué e'nemia simaru? Ju, alué e'nemia simíbale 'emi. Aminami alueka 'we najtékame nóchali nígame júpá, me'tigá alué uché jaré ralámuli napu ruyame nílige napu anéligo Onorúgame. ¹⁰Pe alué Juani olagá aní alué osilí 'we 'ya nerúgame napu regá aní:

Neka julámala bilé rió napurigá ralámuli ruyémala mué sebámili ko jena wijchimoba.

'Lige alué 'símala gatea bowé napurigá mué sebámala alé.^f

Alué Onorúgamete julárigame ka pe Juani ju. ¹¹Neka 'la bijhía aníguru: Alué Juani napu ralámuli rewaramé nílige, alué ju suwábaga ralámuli me'tigá najtékame napu ekí mochí jena wijchimoba. Neka abiena ruwí bilé rió tase najtékame ko, napu'lige a'resa napurigá Onorúgame nulémala, 'liko 'we a'lá najtékame nimio Onorúgame níriga me'tigá Juani nochálila.

¹² Napusí Juani we'ká ralámuli benírasa, we'ká ralámuli cha nokame sairuga mochí napu nulá Onorúgame. 'Lige 'ma na'minánili alué nulalí^g (Alué ralámuli ju napurigá bo'á go'lechi uchúkame. Napu'lige nawame ju bo'elo i'pumia, júmaka buyame ju.) ¹³Suwábaga ralámuli 'we 'ya mochígame napu ruyame nile napu anile Onorúgame, 'lige abiena alué Moisesi nila ra'íchali, ruwile churigá nímili níliga alué Juani ralámuli rewaramé ba'wichí jáwaga. ¹⁴Alué ralámuli anime ke uché bilé

^e 11:7 Matéoka aní: ¿Pe napurigá bilé gajsalá ko pe ekate noká ilígame?

^f 11:10 E'nesi San Lucas 1:76.

^g 11:12 Siné kachi ye bersikulo regá anime kéré: Napusí Juani we'ká ralámuli benírasa, we'ká ralámuli 'we najkí napurigá Onorúgamete nulewa.

napurigá Elíasi^h nawamio. Neka aníguru alué Juani ko alué Elíasi ju napu nawámili níligo. ¹⁵'La najkégame níriká napurigá akiboa, asíriga 'la gepúlime júkuru.

¹⁶¿'La chieti alué ralámuli jipe mochígame? Pe alué okaná chojkégame kuchí 'kuchi kárékuru napu mochime ju alé we'ká riógachi nasípami re'ea, napu re'énilime ju uché jaré 'yuga, napu regá aneme ju alué uché bilena chojkégame kuchítiri napu re'eme ju: ¹⁷«Bucheru alué baká napurigá 'emi yawimela, tabiléchigo yawíko 'emi. 'Lige 'we sewékame wiká wikaráruturu, 'lige 'emi tabilé nalákuru.» ¹⁸'Lige nawákuru Juani alué napu tabilé we'ká tábiri go'yame nílige, tase napurigá uché jaré ralámuli, 'lige aminami tabilé bajime nílige alué i'wilí ba'wila rekútame 'lige regá aneme júkuru alué ralámuli jipe mochígame: «Alueka pe u'kuchípala remónisi ajchágame ju.» ¹⁹'Lige nawákuru alué Onorúgamete julárigame 'pa rewagáchika, 'lige suwábaga go'ame go'yame júkuru napu ekí go'yame ju ralámuli jena wijchimoba mochígame, 'lige abiena bajime júkuru alué i'wilí ba'wila rekútame. 'Lige regá anéguru ralámuli: «Alueka 'ma rasíriga go'yame júkuru, 'lige aminami asíriga bajime júkuru, 'lige aminami 'we a'lá amigo ju ralámuli 'yuga enomí goblálome 'lige chejaré ralámulítiri alué 'we resítiri sulégame.» 'Wéchigo 'la

ma'chígime néréko 'we a'lá benégame ko Onorúgame, 'we a'lá ma'chígime nérékuru 'ma 'la we'ká ralámuli sa'wáligo. Suwábaga a'lá sébali olame nile.

Jena ruwimela Esusi ená anéligo alué chátiri ralámuli

²⁰'Liko Esusi chojkile ená anea alué cha nokame ralámuli alé we'ká riógachi alé napu 'yólige we'ká nayúkame alué Esusi. Ená anele pecha a'rélígame alué chátiri nóchali. Regá anele:

²¹—iResía 'emi ralámuli Korasini anilichi ejperégame! iResía 'emi ralámuli Betsáira anilichi ejperégame! Neka 'we a'lá sa'wigéturu alé ejperégame ralámuli Onorúgame a'walílate napu tabilé 'wesi ralámuli gayéname ju alarigá sa'wá, 'lige 'emi abirigá tabilé a'réturu alué resítiri nóchali. Ralámuli 'ya ejperégame alé Tiro anilichi ejperégame 'lige Sironi anilichi ejperégame abiena asíriga 'we cha nokame ralámuli kéturu. Ne 'we a'lá sa'wasa alué ralámuli alé, 'lige o'pachátimituru alué o'pacha 'we chajótigame, 'lige mochíbimituru bilena najpisocho napurigá machimela ralámuli 'ma a'rélígo alué chátiri 'nátili. ²²Napu'lige seba raweli gastigo narémichi 'emi ralámuli Korasini ejperégame 'lige Betsáira ejperégame, a'lige rawé 'emi ralámuli uché rajpé a'wágame gastigo narémala me'tigá alué ralámuli cha nokame alé Tiro

^h 11:14 Alué Elíasika napu 'we 'ya bejtégame nile ruyame nile napu anele Onorúgame ta'chó ochérachi Juani.

ejperégame 'lige Sironi ejperégame. ²³'Emi ralámuli Kapernaumi anilichi we'ká riógichi ejperégame, źémika 'la bijchiá bijchigi 'pa rewagachi moínamio 'emi? Onorúgameka tabilé alarigá 'nata. 'Émika wamí 'légana injiérnochi simámili júkuru. Neka alé we'ká riógichi 'emi ejperélachi asíruga 'la sa'wigéturu ne nayúkame, 'émika tabiléchigo a'réléko alué chátiri 'nátili. Alué chátiri ralámuli 'ya ejperégame Soroma anilichi we'ká riógichi, etésaká aliena 'la umébigone sa'wá ralámuli, 'ma a'rémítibá alué chátiri 'nátili, 'lige bijí 'la we'ká riólimiturubá alé we'ká riógichi Soroma anilichi. ²⁴Neka anéguru 'emi ralámuli Kapernaumi anilichi we'ká riógichi ejperégame, napu'lige raweli sebasa napurigá Onorúgame wanápamia chátiri 'nátame ralámuli (gustisia olámala), uché rajpé a'wágame gastigo narémala me'tigá alué ralámuli napu Soroma anilichi ejperégame n'lige.

**Jena ruwimela Esusi aníligo
nejkúrimio napurigá 'la
resíbamala ralámuli**

²⁵'Liko regá anile Esusi:

—Mué O'nó Onorúgame, mueka asíruga wa'lú júkuru 'lige mueka rewagachi nulame júkuru, 'lige aminami jena wijchimoba. Neka 'we a'lá ra'íchame ju mué olagá, mueka tabilé lisensia 'yale alué ralámuli riólame napurigá námamala alarigá ko mué, alué ralámuli napu 'nátame ju a'bopi 'we a'lá ejpénigime ko. Mueka 'wéchigo a'lá gu'írame júko alué ralámuli

tabilé riólame napurigá námamala churigá ko mué. Ralámuli alué tabilé riólame ka, alueka 'we listo ju, alueka 'la 'we a'lá námaka akeme ju. ²⁶Mué O'nó Onorúgame, alarigá ju. Alarigá newigá ganílame ju mué.

²⁷'Lige Esusi anile:

—Ne O'nola suwábaga 'yáturu ne'chí nóchali, 'nátili 'lige a'walí. Tase 'wesi machí churigá ko Onorúgame Inolá, pe O'nó Onorúgame 'la machí. 'Lige tabilé 'wesi machí churigá ko Onorúgame, pe alué Onorúgame Inolá 'la machime ju churigá ko O'nó Onorúgame. Ne, Onorúgame Inolá, 'we gu'írame ju ne uché jaré ralámuli napu ne najkí napurigá alué uché jaré ralámuli 'la námamala churigá ko Onorúgame. ²⁸Suwábaga 'emi napu ekí 'we resibaka mochí we'ká 'nátaga, jeka simasi, ne 'la nejkúramala napurigá 'emi 'la resíbamala. ²⁹'La eliwa ne napurigá ne 'símala benira, 'liko napurigá oká oisí bulurúgame nímala ramué araro banasuka e'yénigime, siné kachi 'la benimela nóchali ne benírichi. Neka 'we i'kilí ju. 'Lige aminami tabilé riólame ju ne. Ne'chí 'yuga beniáká 'la tabilé we'ká 'nátame niwa, neka alé asimémpá 'emi gu'íria. 'Lige aminami asíruga 'la resímapua. ³⁰Ralámuli ne'chí 'yuga nóchameka asíruga 'la ganíliga mochímala. Tabilé bejtégame ju ne'chí 'yuga nochalia.

**Jena ruwimela Esusi 'yuga
járome rijpúniligó ri'ligó
bilé rawé resibulichi**

12 A'kinana bilé rawé resíbalichi ri'ligó

echégachimi eyénale Esusi alué bo'né 'yuga járome 'yuga. 'Lige alué bo'né 'yuga járome e'luíle 'lige rejpúnele ri'ligó mulalá 'lige go'ale rakala mojsika. ²Napu'lige bariseo etesa alieti, anele Esusi:

—'We a'lá e'né alué mué 'yuga járome. Jipe rawé resíbilichi júkuru tabilé nochálichu ju, pecha rijpunálime júkó ri'ligó.

³'Lige Esusi anele alué bariseo:

—¿Tacha leérame ju 'emi osilichi napu ruyame ju churigá 'síligo alué 'ya bejtégame rió Rabí anilime napu'lige Rabí e'luísa 'lige aminami alué ralámuli Rabí 'yuga e'yéname nílige? ⁴Alueka alé Onorúgame galílachi bajkile 'lige baní o'tole Onorúgame kógilime alé pachá Onorúgame galílachi mochígame. Alué Rabika 'lige alué ralámuli Rabí 'yuga e'yéname go'ale alué baní, tabilé lisensia níggame nile napurigá go'mela alué baní, pe baleka 'la lisensia níggame nile.

⁵¿Tabilé siné leérame ju 'emi alué apeli napu chujkú Moisesi osilila, balé tabilé resíbame ko bilé rawé resíbilichi? Abirigá pecha resítiri júkó rekó alué balé noche bilé rawé resíbilichi. ⁶Neka aníguru, napu ne nulá abé najtékame ju me'tigá alué Moisesi nila nulalí. ⁷Émika pecha 'la námaka leérame júkó alué Onorúgame nila ra'íchali. Regá aní Onorúgame nila ra'íchali: «Neka najkí napurigá 'emi 'we na'temaka etémala uché jaré ralámuli, tase pe ajággame me'liame najkí ne ne'chí kógilime.» 'Emi 'we a'lá námasaká 'liko pecha chojkila neraga che'wámiko alué ralámuli tabilé resí nokágame, ⁸napugiti ne

kame Onorúgamete julárigame 'pa rewagáchika napurigá rió neraga wa'lula kame ne resíbalichi rawé.

Jena ruwimela Esusi sa'wáligo bilé rió gajpóligame sekégame resíbulichi rawé

⁹'Lige Esusi uchéchigo bilena simile, simile bilé u'tá re'obá ilígichi «sinagoga» anilime. ¹⁰'Lige alé asale bilé rió bilena sekala sujírige sekégame, 'lige alemi jale jaré bariseo 'lige rukele pe machináliga choniá anirá alué Esusi, nejiwa olale se'wináriga anisáká. Regá rukele:

—¿'La ju napurigá bilé rawé resíbilichi 'yowa nayúkame?

¹¹'Lige Esúsika nejele:

—Bilé rawé bilé bo'á wijchisá 'emi bujkula bilena rejkolíchimi bilé rawé resíbilichi, ¿'Lacha ta ma'chí pákala 'we 'emi na'temaka? ¹²¿Tacha abé najtékame júkó bilé ralámuli me'tigá bilé bo'á? Bilé ralámulika uché rajpé najtékame júkuru me'tigá bilé bo'á. 'Liko abiena 'la ikiaréleke napurigá 'yowa ralámuli nayume bilé rawé resíbilichi.

¹³'Liko Esusi anele alué nayume:

—'Ma ku wajchinábá seká.

Napu'lige wajchinasa 'ma ku sa'wile. ¹⁴'Liko bariseo ma'chige simíbale 'lige chojkile ra'icha a'boi churigá 'la nítiká me'liá Esusi.

Jena ruwimela Onorúgame ra'ichálila 'we a'lá ruwíligo 'ya churigá 'simio Esusi

¹⁵Napu'lige Esusi machisá me'libólikó bariséote, 'liko Esusi yati simile. 'Lige simisá asírige

we'ká ralámuli najátele guwana.
 'Lige Esusi 'we 'yole ralámuli
 nayume napu alemi e'yénale alemi
 guwánami, ¹⁶'lige 'we anile ralámuli
 napurigá ralámuli tabilé ruwimela
 chieri ko bo'né, ¹⁷napurigá 'la
 sébali ikimela napurigá ruyélege
 Onorúgame alué abé 'ya bejtégame
 rió Isafasi anilime napu ruyame nile
 napu Onorúgame anélige ta'chó
 ocherachi Esusi. Anile:

¹⁸'We a'lá e'nésibá.

Ye júkuru ne 'yuga nóchame.
 Yeka ne cha'píturu ne bo'né.
 Neka 'we galé ye rió,
 asíriga ganíliga ajtí ne ye rió
 'yuga.

Neka ne alawala 'yama oláguru.
 'Lige alué 'símala suwábaga
 chojkégame ralámuli ruyea
 alué napu ne najkí.

¹⁹Alueka tabilé resí animela,
 nibilé e'wele ra'ichámala,
 nibilé sinámala
 alemi napu we'ká riógachi ju.

²⁰Alueka 'we a'lá niraga etémala
 alué ralámuli tabilé nígame
 napu tabilé gayéname ju bo'nepi
 nemía.

Alueka abisibi 'we nulámala
 napusí 'ma a'lá sébali olá ralámuli
 napu nulá Onorúgame.

²¹Suwábaga chojkégame ralámuli
 jena wijchimoba mochígame
 'we a'lá bijhígimala 'we a'lá
 gu'írimia alué.ⁱ

**Jena ruwimela bariseo ruwíligo
 Esusi Remónisi a'walila nígame ko**

²²'Liko Esusi bilé rió tabilé
 machílime o'tóleru, 'lige aminami

tabilé gayéname nile alué rió
 ra'icha, u'kuchípala remónisi
 ajchágame rió nile. 'Lige Esusi 'ma
 'yóole, 'liko 'ma ma'chílile, 'lige
 aminami 'ma gayénale ra'icha.

²³'Lige alué ralámuli napu najátale
 Esusi rukele a'bopi napurigá
 majáganti neraga:

—¿Ye jule Esusi Rabí rijimela, alué
 napu ramué gu'írimili ju? Tabilé
 machirúbá.

²⁴'Lige alué bariseo akisá alanichi
 alué ralámuli, 'lige anile:

—Napu'lige buyana u'kuchípala
 remónisi ye rió, pe alué u'kuchípala
 remónisi o'nola nejílala a'walite
 buyáname ju, alué u'kuchípala
 remónisi o'nola napu Belsebú
 anilime ju 'lige aminami Satanasi
 anilime ju.

²⁵Esusi 'we a'lá machile alieti
 'nata mochigo alué bariseo, alekeri
 anele:

—Bilena ejiro pe a'bopi na'áwasa
 ralámuli, 'liko tabilé sirbe nímala
 alué ejiro. Abiena a'chigóriga
 ju ralámuli we'ká riógichi
 mochígame, abiena alarigá 'ínili
 ralámuli bilena galírale rijimá
 we'kaka napuíka riógame nisa
 'lige pe na'áwame nisa a'boi, tabilé
 gayéname ju bilé tábiri nóchali
 newá. ²⁶'Lige alué Satanasi ma'chí
 pasa alué u'tabela remónisi,
 ¿'lacha a'wálimawé alué Satanasi
 alarigá 'sísaká? Tabilé gainámala
 bo'né nila nóchali newá. ²⁷'Lige
 ne ma'chí pame nísaká alué
 u'kuchípala remónisi Belsebú
 a'walílate, ¿chieri 'yame júkó
 a'walí alué 'emi gompaniérola

ⁱ 12:21 E'nesi Isaiás 42:1-4.

napu'lige buyáname ju alué u'kuchípala remónisi? Remónisi nejime júlé. 'Émika tabilé remónisi 'sime kóríguru. 'Liko tabilé machigá aní 'emi ne'chí chojkila neraga che'wáa. ²⁸Neka Onorúgame Alawala a'walílate buyáname júkuru u'kuchípala remónisi. Yeka pe aníame ju Onorúgame 'ma nulá ajtigó jena.

²⁹ Bilé rió tabilé gainámala chigoa bilé rió a'wágame galílachi, alué rió a'wágame tabilé buluruga asisáká. Napu'lige alué rió buluruga ajtígichi, a'liko 'la gainámala tábiri chigoa. ^j

³⁰ Tabilé ne'chí oyérame ka pe ne saíla ju. Tabilé nejкура mochime ka alué oyérame ralámuli bailichi, alueka mejká jula mochime ju alé napu ne ajtí, napurigá olí bo'á majárimo ju. Alarigá ju alué ralámuli.

³¹ Abiena ruimé ne bilé ra'íchali: Onorúgameka 'la e'kame júkuru suwábaga alué chátiri ra'íchali napu ra'íchame ju ralámuli, nobi tabiléchigo e'kame júkó alué ralámuli napu 'we resí anegá ra'íchame ju Onorúgame Alawala olagá. ³² Jaré ralámuli 'we gawéliga ra'ichasa Onorúgamete julárigame 'pa rewagáchika olagá, Onorúgameka abiena 'la e'kámala alué ralámuli. Onorúgame Alawala gawéliga ra'ichásaká, 'liko Onorúgameka tabilé siné e'kámala. Tabilé siné e'kámala jipe jena wijchimoba nibilé abé i'libeko napu'lige mukusuga. ^k

Jena ruwimela Esusi ruwíligo bilé rojá 'we a'lálaká a'ká rakeme ko
³³ 'We a'lá repúpua bilé rojá 'liko 'la a'ká rakémala. Bilé rojá tabilé a'lá repútigame, alueka tabilé a'ká rakémala. Rakala e'néniga machiame jútura pala 'la ka alué rojá o tabilé 'la ko ma. ³⁴ 'Émika pe napurigá sinowí 'kúchila júkuru! 'Émika asíruga cha nokame ralámuli júkuru, 'lige ¿'lacha a'ká ra'íchali ra'ichámiliwé 'emi, pe cha nokame ralámuli ke? ³⁵ Bilé rió 'we a'lá 'nátame ka 'we a'lá ra'íchame júkuru, alué rioka 'wéchigo a'lá 'nátame nímime. Bilé rió tabilé a'lá 'nátame ka, alué rioka tabilé a'lá tábiri ra'íchame júkuru, alueka pecha a'lá 'nátali 'nátame nímime. ³⁶ Neka aníguru, napu'lige raweli sébasa napurigá Onorúgame gustisia olámala, a'pílipi rió neraga ruimeli ju cha anigá eyéniligó. ³⁷ Mué ra'ichálila 'we a'lá nejkúrisa napurigá tabilé narémala gastigo 'we a'lá a'ká nísaká alué ra'íchali. Tabilé a'ká nísaká alué ra'íchali, 'liko mué wa'lú gastigo narémala.

Jena ruwimela alué cha nokame ralámuli Esusi owíligo napurigá Esusi 'we a'lá semátiri tábiri newámala

³⁸ 'Liko jaré bariseo 'lige jaré Moisesi nila nulalí benírame anele Esusi:
 —Mué rió Onorúgame nila ra'íchali benírame, ramueka 'we eténili alué 'we semátiri tábiri

^j 12:29 Onorúgame Alawala 'ma bulugá ajchale Remónisi, alekeri 'la gayena ne u'kuchípala remónisi buyana.

^k 12:32 Esúsika ne'ocha alué ralámuli anígigame Remónisi alawala ajchágame ko alué.

newachi mué,^l alué napu ta'wesi rió gayéname ju newá.

³⁹'Lige Esúsika anele:

—Ye 'we i'nílime ralámuli, tabilé sébali olame napu najkí Onorúgame 'la sébali olámirisá, rejoa aníguru napurigá ne newámala 'we semátiri tábiri napu tabilé gayéname ju ralámuli. Neka tabiléchigo newámalagó napurigá 'emi 'la machimela. Pe bi'lepi tábiri newámala ne abé i'libeko, pe alué napu ne newámili ju pe aba alieri nímala napu ikílige alué 'ya bejtégame rió napu ruyame nile napu Onorúgame anele, Jonasi anilime. ⁴⁰Alueka ro'chí rojpálíchi asálekurú bakiá rawé 'lige bakiá rukó, alué wa'lú ro'chí napu wa'lú ba'wichí oyame ju. Alarigá ikimela alué Onorúgamete julárigame 'pa rewagáchika, pachá jena gawichí bo'imela bakiá rawé 'lige bakiá rukó. ⁴¹Alé we'ká riógichi napu Jonasi rejcholi nejile, aleka Nínibe anilichi nile. Napu'lige alué ralámuli akisá alé alué rejcholi, 'la a'rélékuru alué chátiri 'nátali 'nata. Napu'lige 'emi ruyechi ne ye rejcholi, 'émika tabilé a'reme júkuru alué chátiri 'nátali 'nata. Neka abéchigo wa'lú najtékame júkuru me'tigá alué Jonasi. Napu'lige seba raweli napu Onorúgame gustisia olámala alué ralámuli chátiri 'nátame, 'liko alué ralámuli Nínibe mochígame chojkila neraga che'wámala 'emi tabilé ku guwana 'nátame koriká. ⁴²Napu'lige sebase raweli gastigo (juicio) narémichi ralámuli jipe

ejperégame, alué wa'lula mukí napu nulame nile alé Saba anilichi napu 'we 'ya bejtégame nile ku ajánamala a'lige rawé, 'lige ra'ichámala sairúgame neraga alué ralámuli jipe ejperégame olagá. Alué mukika napu'lige bíjí ajagá asigá 'we mejkaka nawálekuru gepumia alué Salomoni nila rejcholi 'we benegá ra'íchame, 'lige jipe jena ajtíkuru ne napu abé benegá ra'íchame ju me'tigá alué Salomoni, 'lige 'émika tabilé gepúnili ne nila rejcholi.

**Jena ruwimela Esusi ruwíligo
tabilé 'la ko alué chátiri nóchali
a'rilía tabilé Onorúgame
'yuga 'nátame níriká**

⁴³ Napu'lige alué u'tabela remónisi ma'chínasa bilé ralámulichi jami wakígichimi simime júkuru 'yásiga bilena 'we a'lá suérikáchi resíbamia, nobi tabiléchigo rewame júkó. ⁴⁴'Liko regá anime ju: «Ku simé ne napu ajtí alué rió napu ne galila nílige, 'lige ku pachágana bajkimé ne, alé pacháganaka ne galílachi kame.» 'Lige ku alé sébaga 'we a'lá bi'wigá ilígame eteme ju abé 'la gatérigime pechítigame, (pe tabilé che'sime neraga etéwili ju alué rió. Abirigáchigo tabilé ajchágame kéréko Onorúgame Alawala pachágana sulachí.) ⁴⁵'Liko alué u'tabela remónisi chéchigo gichao u'kuchípala remónisi, abéchigo enátiri napabume ju, 'lige suwábaga alué lakí remónisi alé pachágana alué riochi mo'ime ju. 'Lige alué riocha abéchigo cha nokame nímala

me'tigá bajchabé rawé. Alarigá ikimela ye ralámuli tabilé a'ká. Pe i'sínimi a'reme júkuru 'emi alué chátiri nóchali, 'lige 'emi tabilé ajchágame nísaká Onorúgame Alawala a'kinana rawé, abéchigo cha nokame gainámala 'emi.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo chieri ko eyela 'lige bonila 'lige waíla

⁴⁶Napu'lige Esusi bijí ra'icha ilígichi ralámuli 'yuga, sébale Esusi eyela 'lige suwábaga alué nasípasi bonila 'lige nasípasi waíla alé ma'chige. 'Lige ma'chige jale Esusi 'yuga ra'ichánilia. ⁴⁷Lige bilé rió anele Esusi:

—Mué eyela 'lige mué bonila 'lige mué waíla ma'chige jawí, mué si ra'ichánilirí.

⁴⁸Lige Esusi anele alué napu simile ruimea:

—¿Chieri júkó ne eyela, chieri júkó ne bonila 'lige ne waíla?

⁴⁹Liko e'nénele alué oyérame, 'lige majoga regá anile:

—Ye ne 'yuga járome ralámuli júkuru ne eyélaka 'lige ne bonila 'lige ne waíla. ⁵⁰Apiépiri napu ekí 'la e'wame ju napurigá nulá ne O'nola Onorúgame, alué napu 'pa rewagachi ajtí, suwábaga alué júkuru ne bonila 'lige ne waíla 'lige ne eyela.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo bilé tétali rejcholi bilé rió ri'ligó weroka echame

13 A'lige rawé Esusi 'ma simile alé galírale asigá 'lige 'mi wa'lú ba'í ilígichi suwékimi asíbale. ²Lige asíriga we'ká ralámuli napuíle alé napu asale Esusi. 'Lige

alekeri alé bárkochi 'mole Esusi, 'lige suwábaga ralámuli alé ba'wichi suweke jale. ³Liko Esusi chojkile ralámuli beniria we'ká tétali rejcholi. Regá anele:

—Bilé rió ri'ligó echimea simile weroka. ⁴Jaré pe u'kabi talí boichimi rujsule. 'Lige chulugí jsile, 'lige 'ma go'ale alué ri'ligó. ⁵Lige jaré talí pe 'we rejtérale rujsule, tabilé 'me wa'lú ajtígichi we'é, 'lige yati ya'wile. ⁶Lige rayénilite 'ma wakíbale alué ri'ligó ya'wisá, pecha re'lé nawégame níligame. ⁷Lige jaré asíriga ro'rúgachi rujsule wejchá jágichi. 'Lige 'ma 'yale alué wejchá sawala, 'liko tabilé gayénale alué ri'ligó e'wele o'chera. ⁸Lige jaré talí 'we a'lá we'égachi rujsule, 'lige alueka 'we a'lá ya'wile 'lige asíriga 'la 'wíliro. Jaré ri'ligó mulalá bilé sientu ri'ligó rakele. 'Lige jaré usánisa makué rakele. 'Lige jaré baisá makué rakele. ⁹Emi 'la najkégame níriká napurigá akiboa, asíriga 'la gepúlime júkuru ye ra'ichali.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo chonigá tételite benírame ko ralámuli

¹⁰Liko alué Esusi 'yuga járome a'bé mochíbale napu asale alué Esusi, 'lige regá anele alué Esusi: —¿Chonigá alarigá anéché mué alué ralámuli alué tételite peka 'la námame kachi alarigá ra'ichachi mué?

¹¹Lige Esúsika anele: —'Émika 'we a'lá ma'chígime ruyémala ne napu tabilé námale 'emi. 'Lige uché jaré ralámulika tabilé 'la ma'chígime ruyémala ne,

napurigá alué ralámuli tabilé pe'tá námaka ejtebímala rekó 'we a'lá akee 'lige rekó 'we a'lá etee. ¹² Alué napu 'la námame ju bilé ra'íchali rejcholi ruilía churigá nulame ko Onorúgame, Onorúgameka uché rajpé 'yámili ju 'nátili. Alué napu tabilé námame ju 'lige tabilé beninálime ju Onorúgame tabilé lisensia 'yámala napurigá benimela, 'liko alué u'kabi napu námame ju 'ma we'kuámala. ¹³ Alekeri alarigá ra'icha ne, napugiti alueka rekó 'la etee, tabilé eteme kame, 'lige aminami rekó 'la akeme ke, tabilé akeme kame, 'lige aminami tabilé námame rekó 'la akeme ke. ¹⁴ Alarigá ikíbá napurigá sébali ikimela napu anele Onorúgame 'ya alué rió Isaíasi anile. Regá anele:

Rekó akeme ke Onorúgame nila ra'íchali, tabiléchigo námame júkó. Rekó 'we a'lá eteme ke, tabiléchigo námame júkó.

¹⁵ Jipe ejperégame ralámulika tabilé a'lá 'nátame ju, 'ma na'ole najkala 'lige 'ma busílatiri 'ma na'ole napurigá tabilé etémala 'lige napurigá tabilé akimela, 'lige napurigá tabilé 'la námamala alué, napurigá tabilé ku smela, 'lige napurigá 'yómala ne.^m

¹⁶ Onorúgame 'we ganíliga ajtí napugiti 'emi 'we a'lá ma'chílime buségame kame, 'lige aminami 'we a'lá akeme najkégame kame 'emi. ¹⁷ Neka 'la bijchiá aníguru. Asírige we'ká mochile 'we 'ya alué napu

ruyame nile napu Onorúgame anele, 'lige aminami asírige we'ká ralámuli 'we a'lá, 'lige asírige eténilie ye tábiri napu 'emi etiá jipe, tabiléchigo etéliko 'lige aminami asírige gepúnilituru alué ye ra'íchali napu 'emi gepua mochí jipe, pecha i'téligime ye ra'íchali.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo alué tétali alué rió ri'ligó échágame

¹⁸ 'We a'lá gepuwa chonigá anime ko alué tétali bilé rió echame ri'ligó. ¹⁹ Ralámuli alué ra'íchali gepume, alué napu ruyame ju alarigá nulame ko Onorúgame ralámuli alawálachi, 'lige pe tabilé námame ju, pe napurigá alué talí napu boichimi rujsule alarigá ju 'emi. Nawame ju Remónisi 'lige 'ma bujeme ju pe'kabi ra'íchali napu 'la námale. ²⁰ Alué talí napu rejtérale rujsule, alueka pe napurigá ralámuli ra'íchali gepume 'we semáriga, pe alarigá ju, ²¹ nobi tabiléchigo 'la re'lesi nawégame júkó, tabilé we'lisi oyérame ju Onorúgame. Napu'lige ralámuli cha anisá alué ralámuli olagá, 'we gawélesa Onorúgame oyérame kóriká, 'liko alué ralámulika 'ma a'reme ju alué 'we a'lá ra'íchali oyeria. ²² Alué talí wejchégichi rujsúkame ka, alueka pe napurigá ralámuli pe tábiricho 'we korume pe alarigá ju, alué ralámuli napu 'we korume ju o'pacha, go'ame 'lige aminami enomí. 'Liko 'ma a'reme ju Onorúgame ra'ichálila oyeria. ²³ Alué talí 'we a'lá we'echi echerúgime ka, alueka ju napurigá

ralámuli Onorúgame ra'ichálila gepume, pe alarigá ju. 'Lige 'we a'lá námame ju alué ralámuli, 'lige asírige 'la e'wame ju napurigá aní Onorúgame nila ra'íchali. Jaré alué ralámuli napurigá ri'ligó mulalá, alué napu bilé sientu rakégame ju, pe alarigá ju. 'Lige jaré napurigá usánisa makué rakégame, pe alarigá ju. 'Lige jaré napurigá baisá makué rakégame, pe alarigá ju.

**Jena ruwimela Esusi ruwíligo
Remónisi bo'né gompaniérola
mo'áligo alé Onorúgame
oyérame ralámulichi**

²⁴Esusi uché bilé tétali ruwile, regá anile:

—Napu'lige ralámuli 'la oyérasa napurigá nulá Onorúgame, pe napurigá bilé rió ri'ligó echágame 'we a'lá we'é bo'ígichi, pe alarigá ju. ²⁵Napu'lige gojchigá bi'tígichi, sairúgame bajkile alemi echerúgichi 'lige alé echale alué chátiri gajsalá rakala. 'Lige napieri ri'ligó alieri ya'wime nile alué gajsalá. 'Lige 'ma simile alué sairúgame alué gajsalá rakala echisá. ²⁶Napu'lige ri'ligó o'chérasa, 'ma mulele alué ri'ligó, a'lige kulí ma'chí néréle alué chátiri gajsalá nerugo alé ri'ligó echégichi. ²⁷Liko nóchame alé ri'ligó echégichi, simíbale ruyemia alué ri'ligó echágame. Regá anele: «Mué, ¿'la a'ká ke alué talí napu mué echálige? ¿Kócheke ma'chínalepeché alué chátiri gajsalá?» ²⁸'Lige anile ri'ligó echágame: «Bilé sairúgame

nokálegeréko alieti echá.» 'Lige alué nóchame rukele alué ri'ligó echágame rió: «¿Pala simawa alué chátiri gajsalá bo'naboa?» ²⁹'Lige anile alué rió ri'ligó echame: «Tase, pecha 'la nímalawé, pe ri'ligó 'yúriga bo'nuímaleké. ³⁰Pe a'réwagó napurigá ri'ligó 'yuga o'chéramala. Napu'lige 'wílichí ne bo'né nulémala ralámuli nóchame napurigá rojániga napabúmala alué chátiri gajsalá, 'lige bulugá ro'igá e'kósamala. 'Lige ri'ligoka abé nujubá gatewa rekóachi.» (Alué chátiri gajsalaka pe napurigá Remónisi gompaniérola ju.)

**Jena ruwimela Esusi ruwíligo
chukime ka ralámuli
napu'lige o'wina oyeria**

³¹Esusi abiena ruwile uché bilé tétali. Anile:

—Napu'lige Onorúgame chojkichi nulá ralámuli alawálachi, pe napurigá gilibá a'lásini echerúgime 'we a'lá we'echi, pe alarigá ju.

³²Asírige u'kichí ju alué talí a'lásini rakala, 'lige asírige e'wele ochérame ju alué gilibá ya'wisá, me'tigá alué ri'ligó. 'Lige chulugí jsime ju 'lige alé kábame ju.ⁿ

³³'Lige uchéchigo bilé tétali ruwile Esusi ralámuli beniria. Regá anile:

—Napu'lige Onorúgame chojkichi nulá ralámuli alawálachi a'chigóriga ju napurigá bilé mukí napu 'wile pe'tá kawali, napu ba'raga ro'ele alé arínachi 'lige alué kawali ba'rárigame bochígimi nabale alué arínachi.

n 13:32 Alé Israélíka alué gilibá a'lásini 'we 'ya nerúgame 'we re'pá jággame ochérame nile alué gilibá a'lásini.

³⁴Esusi pe tétalicho ra'íchale ralámuli 'yuga, pe alarigacho ruyele. ³⁵Alarigá ra'íchale Esusi napurigá 'la alarigá ikimela napurigá anile alué 'ya ajtígame rió napu ruyame nile napu Onorúgame anele. Regá anile alué rió:

Pe tétalicho ruyema ne ralámuli.
Regá ruyema ne ralámuli alué ra'íchali
napu 'we nóchali kame ju námalia.
Napusí Onorúgame newálige ye gawí,
ralámulika tabilé námale ye tétali.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo choniamé ka alué ri'ligó tétali 'lige alué gajsalátiri

³⁶'Lige Esusi 'ma ku júlale suwábaga ralámuli napu mochile alemi, 'lige bajkile alé pachá galírale 'lige alué 'yuga járome anele alué Esusi:

—Mué Wa'lula, ruyérigó ramué choniamé ju alué gajsalá ri'ligochi jágame.

³⁷'Lige anile Esusi:

—Alué napu 'we a'lá talí echame ka, alueka pe Onorúgamete julárigame ju 'pa rewagáchika.

³⁸Alé we'échika napu echale alué talí echame, aleka pe napurigá wijchimoba ju. Alué 'we a'lá talí aniáká, alueka pe ralámuli 'we a'ká ralámuli aniamé ju, alué napu 'la a'reme ju napurigá Onorúgame nulámala. Gajsalá aniáká alueka pe ralámuli Remónisi oyérame aniamé ju. ³⁹Alué sairúgameka napu echale

alué chátiri gajsalá, alueka pe Remónisi kéré. 'Lige alué 'wílime aniáká, alueka napu'lige gawí amulí suwíbachi aniamé ju. 'Lige alué 'wime aniáká, alueka santo ánjeli aniamé ju. ⁴⁰A'chigóriga napurigá oliame ju alué chátiri gajsalá, a'chigóriga oláwili ju alué Remónisi oyérame napu'lige ye gawí suwíbachi. 'Emi 'we a'lá machí pe na'ichí 'lúlime ko alué chátiri gajsalá. ⁴¹Alué rió Onorúgamete julárigame 'pa rewigáchika, alueka santo ánjeli nulémala napurigá a'miná 'lúmala alué chátiri ralámuli jena wijchimoba mochíggame, alué napu chátiri 'nátali 'yame ju uché jaré ralámuli, alé napu Onorúgame nulame ju. ⁴²'Ma na'ichí 'lúpua. 'Lige alué chátiri ralámuli nalá mochímala 'we resí níliga, 'lige majaga. ⁴³'Liko ralámuli 'la sébali olame napurigá nulá Onorúgame, alueka napurigá Onorúgame alarigá nímalá. 'Émi ralámuli 'we a'lá najkéggame níriká, 'la 'we a'lá gepuwa ye ra'íchali.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo Onorúgame nulachi 'we najtékame ko

⁴⁴ Napu'lige Onorúgame 'we a'lá semáriga nulachi ralámuli alawálachi, pe napurigá enomí we'echi tótigame, alarigá ju. Bilé rió we'ká enomí tótigame rewisá, abajá nasosa we'ete o'pólíga. 'Liko asíríga ra'sáligá asimela alué rió, 'ma simela ralinemia suwábaga tábiri napu ekí tábiri nígame ju bo'né. 'Lige alué enomite ralimela

alué gawí napurigá bo'né niga neraga asimela alué enomí.

⁴⁵ Abiena napu'lige Onorúgame 'we semáriga nulachi ralámuli alawálachi, pe a'chigóriga ju napurigá bilé rió ralinega nóchame, rejté 'yaga eyéname alué 'we rojsákame re'wame ba'wichí nerúgame napu «perla» anilime ju yolí ra'íchaga. ⁴⁶ Napu'lige rewisá bilé 'we a'lá jino rejté «perla» alué napu 'we najteme ju, 'lige alué rioka ralinémala napu ekí tábiri ni bo'né, 'lige alué enomite ralimela alué 'we jino rejté. ¿Pala 'la námata 'emi ye tétali?

**Jena ruwimela Esusi ruwíligo
Onorúgame ralámuli wanápio
alué tabilé a'ká 'we a'ká
ralámulichi mochígame**

⁴⁷ Lige Esusi uchéchigo bilé tétali ruyele ralámuli churigá nulamio Onorúgame ralámuli 'yuga. Regá anile:

—Pe napurigá bilé morali ro'chí i'mula ba'wichí pasa bilé rió ro'chí i'mume, we'ká buinasa napu ekí ro'chí oyame ju ba'wichí. ⁴⁸ Napu'lige bochisa alé morálichi, alué ro'chí i'múmeke 'mi suwemi o'tome ju alué morali, 'lige alé mochíbame ju abé a'kalala ro'chí rojana, alué 'lina ro'amala waná atabeche. 'Lige alué ta'mé a'kátirika alueka 'ma 'lúmalá. ⁴⁹ Alarigá nímala napu'lige gawí suwíbachi. Santo ánjeli buyámala ralámuli wanápamia alué cha nokame alé a'ká ralámuli mochígichi. ⁵⁰ 'Lige alué cha nokame ralámulika 'ma na'ichí 'lúpili ju, asíriga enárikáchi rajachi. 'Lige nalámala alué cha nokame ralámuli 'we resí nílga.

⁵¹ 'Lige Esusi rukele:

—¿'La námilia 'emi ye we'ká tétali?

'Lige anile alué Esusi 'yuga járome:

—Ramueka 'la námilia.

⁵² 'Lige Esusi anele:

—Bilé rió napu benírame ju Moisesi nila nulalí napu 'we a'lá benime ju churigá nulame ko Onorúgame, alueka pe napurigá bilé rió galí nígame, alarigá ju. Rekóachi ma'chí buyáname ju tabiri o'chéranti 'lige nuevo abiena. Alué rioka 'la machimela Onorúgame ra'ichálila, alueka 'la námamala 'ya nerúgame rejcholi 'lige jipe nerúgame rejcholi abiena, alué napu ne ruwí.

**Jena ruwimela Esusi simíligo
Nasareta napu bejtégame nílge 'ya**

⁵³ Napu'lige Esusi 'ma guwárisa ye tétali ruyá, 'we ilile uchéchigo bilénami simiá. ⁵⁴ Napu'lige sebasa alé we'ká riógichi napu bejtégame nílge alué bo'né Esusi re'malí ka (Nasareta anilichi), chojkile ralámuli ra'ichali beniria alé u'tá re'obachi «sinagoga» anilime. 'Lige ralámulika 'we e'negá jale. Pe laa jale alué ralámuli:

—¿Koche benílepeché suwábaga ye ra'ichali? ¿Koche narélepeché a'walí napurigá newámala ye 'we semátiri tábiri napu tabilé gayéname ju newá ralámuli? —regá rukele a'bopi ra'íchaga—. ⁵⁵ ¿Tacha ye ju alué sía 'lige mesa newame inolá alué napu José anilime nílge? ¿Tacha ye ju alué María ranala? ¿Tacha ye ju alué Jacobo ba'chila 'lige José 'lige Simoni 'lige

Jurasi? ⁵⁶ ¿Tacha jena ejperégame ju alué rió wa'la jena we'ká riógachi? ¿Koche benílepeché ye rió suwábaga alué tábiri?

⁵⁷ Alekeri alué ralámuli majale 'lige tabilé benínalile alué rejcholi. Alekeri Esusi anele alué ralámuli:

—Bilé ra'íchali nerú regá anime: «Bilé rió napu ruyame ju napu ané Onorúgame eyénachi alé napu ochérame ju, aleka tabilé niraga etélime ju. Uché bilénami einásaká, 'we a'la nirálime ju. 'Emi alarigá nokáguru ne'chí 'yuga.»

⁵⁸ Alué ralámuli tabilé bijchígale alué Esusi ra'ichálila, alekeri alué Esusi tabilé we'ká ralámuli sa'wale.^p

Jena ruwimela Erore nulálige napurigá me'liboa Juani

14 A'kinana rawé Erore, alué napu wa'lula nílige alé Galilea anilime ejiro, akele alarigá nóchame ko Esusi. ² 'Liko alué Erore anele alué bo'né 'yuga nóchame:

—¿Chieri júpeché alué Esusi anilime? Siné kachi pe Juani kerékó, alué napu ralámuli rewaramé nílige. Siné kachi 'ma ku ajánalegerékó. Alekeri 'la nígame nisa a'walí napurigá sa'wámala ralámuli napu 'ma tabile sa'wimeli nile.

³ Aluéchigo bo'né Erore nuláligime Juani cha'píniliga abé 'yabé 'lige 'ma galírale bajchale karénate bulugá pe alué Eroríasi chojkíla gite napu Belipe upila nile alué bo'né Erore ba'chila. Alué Belípeka se'nú eyégame nile.

⁴ Juánika anéligé alué Erore tabilé ikiárekó alué mukí rewisá alué Belipe 'yula. Alarigá anéligé alué Juani:

—Tase 'yula neraga asiboa alué mukí, alué mué bonila upila.

⁵ Alésíko alué Erore 'we me'linálige etele Juani, pe iligá 'we majale ralámuli. Ralámulika 'wéchigo 'la niráligime alué Juani, 'la machíligame Onorúgame nila ra'íchali nareme níligo. ⁶ 'Lige napu'lige bamíbali sebárichi alué Erore, Erore bilé piesta newale. 'Lige alué mukí iwé Eroríasi ranala yawile alé piéstachi. ⁷ 'Lige alué Erore asírige galele alué iwé yawisá.

⁷ 'Lige alué Erore asírige we'ká e'karúgame tábiri 'yámoríle alué iwé yawigóríka, napu ekí tábiri najkió 'yámoríle, 'lige aminami suwábaga ralámuli akele napu anile. ⁸ 'Liko alué iweka anile:

—Neka najkí napurigá jeka a'pámala mué Juani mo'ola bilé bejtólíchi ajchagá.

Alarigá anile 'máchigo 'la anérigime níligame eyélate.

⁹ 'Liko asírige we'ká 'nátale alué wa'lula Erore. Tabilé 'la nerale, 'lige 'máchigo akéleko suwábaga ralámuli napurigá aníligé alué wa'lula Erore we'ká e'karúgame 'yámoríligo. ¹⁰ Alekeri nulale napurigá rijpunawa alué Juani mo'ola. 'Liko 'ma gujtachí rejpináleru Juani. ¹¹ 'Lige bejtólíchi ajchigá a'páliru alué Juani mo'ola, 'lige alué iwé 'yáleru, 'lige alué iweka eyela 'yale.

^p 13:58 E'nesi glosario «milagro».

^q 14:6 E'nesi San Mateo 6:22.

¹²Liko Juani gompaniérola ralámuli jsile 'lige 'ma o'tole alué Juani gatemia. 'Lige simíbale Esusi ruyemia.

**Jena ruwimela Esusi go'ame
'yáligo we'ká ralámuli**

¹³Napu'lige alieti akisá alué Esusi, 'ma simile bilé bárkochi 'mi bilena tabilé riógachi. 'Lige ralámuli machile alemi simiá enáligo alué Esusi, 'lige alué ralámuli 'ma simíbale 'mimi wijchí jaga napu sebámili nile Esusi. ¹⁴Napu'lige sebasa Esusi bárkochi, asíriga we'ká ralámuli etele, 'lige asíriga na'temaka etele, 'lige 'yole napu ekí nayume nile alemi sígame ralámuli. ¹⁵Napu'lige 'ma alí kachi, alué makué oká Esusi 'yuga járome ralámuli anele Esusi:

—Asíriga tabilé 'wesi riógachi ju jena. 'Lige 'ma alí júkuru. Juláwaguru ralámuli napurigá 'mi a'tabemi riógachi simámala go'ame ralimea.

¹⁶Lige Esúsika nejele:

—Tabilé asemi julawa, aba jena mochíralekó o'maka. 'Emi a'boi 'yáwaguru go'ame napurigá go'mela ralámuli.

¹⁷Lige anile alué oyérame:

—Pe malígipi baní nerúgeréke' 'lige pe okabi ro'chí.

¹⁸Lige anile Esusi:

—Jeka o'tosígó alué baní 'lige ro'chítiri.

¹⁹Lige nulale napurigá i'kilí mochíbamala ralámuli alé wijchí gajsalachi amoba. 'Lige napu'lige u'sá alué maligi baní 'lige alué oká ro'chí, anele Onorúgame:

—Cheliérabá mué O'nó Onorúgame.

'Lige a'tabé chi'wánale alué baní. 'Lige 'yale alué makué oká bo'né 'yuga járome napurigá ralámuli 'yámala. ²⁰Suwábaga ralámuli go'ale 'lige asíriga bosaga ejtebile alué baní go'sá ro'chí 'yúriga. 'Lige alué oyérame napubule a'tabé rasíriginti alué baní 'lige ro'chí 'lige atabechi ajchale. 'Lige makué oká atabé bochile. ²¹We'ká ralámuli go'ale, riótiri, 'lige umugítiri, 'lige u'kuchítiri, maligi mili nile pe e'wele riocho.

**Jena ruwimela Esusi
amoba ba'ichí enáligo**

²²Pe'tá i'libeko Esusi júlale alué makué oká bo'né 'yuga járome napurigá bárkochi jímamala napurigá simámala uché bilena. 'Lige Esúsika alé rejpile. ²³Napu'lige 'ma ralámuli simasa, 'liko Esusi 'ma simile bilena rabó Onorúgame 'yuga ra'ichamia. 'Lige 'ma chonasa, alué Esúsika pe bi'neli asale. ²⁴Lige bárkoka 'ma 'mi nasipa wa'lú ba'wichí enale, 'lige asíriga iwégame ekénale alemi enágichi alué barko. 'Lige aminami asíriga re'pá ilírole alué ba'wí, a'wágame chíbale ba'wí alé bárkochi o'weka neraga. Tabilé gayénale simiá. ²⁵Lige 'ma amulí che'lachi, Esusi simile o'weti iligá ba'ichí amoba alé 'mi napu barko enale. ²⁶Napu'lige alué Esusi 'yuga járome etesa Esusi alé ba'ichí amoba enágichi, asíriga majale.

—iPe chu'í káwé alué! —anile.

'Lige bochí anile majaga.

²⁷Lige Esúsika anele:

—iTase majawa, pe ne ju!

²⁸Lige anile alué Pegro:

—Mué Wa'lula Esusi nísaká, ne'chí nuléba napurigá ne ba'ichí amoba teka enegá sebámala napu mué ilí.

²⁹—Jeka simígo 'liko —anile alué Esusi.

'Liko alué Pegro re'kísele bárkochi, 'lige amoba ba'ichí enale 'mi alé simiá napu ilile alué Esusi.

³⁰Napu'lige ne nílasa 'we ekao, 'ma majale. 'Lige i'kilí bokuíle alé ba'wichí, 'lige napu'lige 'ma bokuía, e'wele ra'íchaga bayele Esusi:

—iMuérigo Wa'lula, ma'chí paki ne'chí!

³¹'Lige Esúsika yati cha'pile sekate, 'lige anele:

—iMueka 'we pee bijchígame ju!

³²Napu'lige 'ma okáraga jímasa ku bárkochi, 'liko 'ma asíbale eká.

³³'Liko suwábaga rió napu ekí mochílige alé bárkochi, asíriga 'la neraga etele Esusi, 'lige anele:

—'La bijchiá mueka 'la Onorúgame Inolá júkuru.

Jena ruwimela Esusi 'yóligo we'ká nayume

³⁴'Lige sébale alé ejiro Genesareta anilichi. ^r³⁵Napu'lige alé ejperégame ralámuli machisá alé ajtigó Esusi, júlale jaré ralámuli napurigá chejaré ralámuli ruyémala alé a'bemi mochígame suwábaga. 'Lige ralámulika suwábaga nayúkame a'pagá jsile. ³⁶'Lige alué ralámuli napu nayúkame a'pagá jsile lisensia tánele Esusi napurigá alué nayúkame Esusi o'páchilichi chébbimia. Suwábaga napu ekí chébbale alé Esusi o'páchilichi, 'ma sa'wile.

Jena ruwimela Esusi anfligo tachírigo alué chátiri alawégame newame ralámuli

15 'Lige jaré bariseo 'lige jaré alué Moisesi nila nulalí benírame Rusalénika sígame, sébale alé Esusi ajtígichi. 'Lige anile Esusi olagá:

²—Mué 'yuga járome ka tabilé 'la sébali olá alué nulalí panígilime napu nulale alué 'ya mochígame. ¿Chonigá alarigá nokame ju? Alueka tabilé panígime ju napu'lige go'ame go'mea napurigá nokiameniru ramué.^s

³'Lige Esúsika rukele:

—Émika ¿chonigá tabilé 'la sébali oliágó napu nulale Onorúgame 'we 'ya? Pe a'lá sébali olame júkuru 'emi nulalila. ⁴Regá nulale Onorúgame: «'La niraga etewa a'boi o'nola 'lige a'boi eyélatiri.» 'Lige abiena nulale: «Napuyépiri napu chíbiriga ra'íchame ju o'nola olagá 'lige eyela olagá, alueka me'liboli ju.» ⁵Émika anime júkuru 'we a'lá ko bilé rió regá anea o'nola eyélatiri: «Tabilé nejkúrimala ne, neka Onorúgame 'yámolá suwábaga napu ekí nígame ju ne», ⁶'lige apiépiri napu anime ju regá, 'ma tabilé gu'írimili ju bo'né o'nola 'lige eyela. Neka aníguru 'ma tabilé 'la sébali olame ko 'emi alué napu nulale Onorúgame, tabilé 'la nirá 'emi Onorúgame nila nulalí, 'lige pe 'emi a'boi nila 'nátili cha'pigá mochigo 'emi. ⁷i'Émika 'la tabilé 'nátanti! 'Émika asíriga 'la semáriga ra'íchame júkuru kaka

r 14:34 Tabilé bajunile na'lé bo'nálige.

s 15:2 Alué ralámulika mayele 'la panígisaká 'liko 'la ra'salagá asimeo Onorúgame.

ra'ichálilaká, nobi tabiléchigo 'la 'nátame kéréko 'emi a'boika, 'lige tabilé 'la sébali olame ju 'emi. Alué 'ya bejtégame Isaíasi anilime rió napu ruyame nile napu Onorúgame anele, osale napurigá anílige Onorúgame. Asíriga 'la ma'chígime anile pe 'emi olagá. Regá osale:

⁸Ye ralámulika asíriga 'la semáriga ra'íchame júkuru ne'chí olagá, ne napu ju Onorúgame, tabiléchigo oyérame júkó ne'chí. Pe se'wináriga 'nátame ju.

⁹'We a'lá nerame korime ju ne'chí, tabiléchigo 'la nirame kéréko, 'we a'lá semáriga ra'icha nobi pe ralámuli nulalila benírame kame, tabilé Onorúgame nulalila.^t

¹⁰Lige Esúsika alué we'ká ralámuli bayele, 'lige regá anele: —'La 'we a'lá gepuwa. ¿Pala 'la námata 'emi? ¹¹Bariséoka anime ju Onorúgame tabilé 'wimio alué rió go'ame go'sá tabilé panígisa. Neka aníguru tabilé chéré Onorúgame níriká go'ame ka bajkime ju bilé ralámulichi. Onorúgame níriká abé najtékame ju alué ra'íchali napu buyame ju chu'álachi. Chátiri ra'íchali buyásaká 'liko Onorúgame tabilé e'wémala alué rió.

¹²Liko alué Esusi 'yuga járome a'bé jábele, 'lige rukéliru alué Esusi: —¿Machí mué alué bariseo tabilé ganíliga ejtebíligo alué mué ra'ichálila ajkisá?

¹³Lige Esúsika nejele:

—Napiépiri gajsalá, rojátiri, tabilé ne O'nola 'pa rewagachi ajtígame echágame, alueka 'ma bo'narúgame nímala.^u Alarigá ikimela alué bariseo. ¹⁴Pe a'réwagó. Pe napurigá bilé rió tabilé ma'chílime uché jaré tabilé ma'chílime o'tome, pe alarigá ju. Bilé rió tabilé ma'chílime uché bilé rió tabilé ma'chílime o'tome pe okáraga rujsúmala bilena rejkolichi.

¹⁵Liko Pégroka anele Esusi: —¿Chonime ke aní mué? Aka ruwíbá.

¹⁶Lige Esúsika anele: —¿Émichigó tabilé 'la námaliachigó? ¹⁷¿Tacha machí 'emi suwábaga go'ame napu chu'ichíkana bajkí wamí rojpachíkana simírame ko, a'kinana ma'chínime ko? Tabilé chátiri alawégame gayéname ju. ¹⁸Nobi ra'íchali chu'ichika ma'chínime ka, alueka ma'chínime júkó napurigá 'nátame ju bilé rió. 'Liko alué ra'íchali tabilé 'la nísaká, 'liko alué rió 'ma chátiri alawégame gayéname ju. ¹⁹Bilé rió chátiri 'nátame, pe ralámuli me'gá einámala alué rió, 'lige aminami pe apiépiri umugí 'yuga gojchigá einámala 'lige aminami pe riótiri 'yuga gojchigá einámala, 'lige chigoga einámala aminami, 'lige aminami 'we 'yégiga einámala, 'lige pe sairúgame neraga ra'íchame nímala apiépiri ralámuli olagá. ²⁰Alué chátiri 'nátili 'nátaga ra'íchasa, ralámuli 'ma chátiri alawégame gayéname ju, Onorúgame tabilé ganíliga etémala

^t 15:9 E'nesi Isaías 29:30.

^u 15:13 Yeka aniname kéré, Onorúgame 'ma chajkena a'remio apiépiri ralámuli o apiépiri ra'íchali napu tabilé Onorúgame nila ju.

alué ralámuli, pecha chéréko rekó ta panige sekala go'ame go'mea.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo bilé mukí tabilé israelita 'we a'lá bijchígaligo 'la a'walí nígame ko Esusi napurigá sa'wámala

²¹'Liko Esusi simile alé Tiro anilichi we'ká riógichi 'lige Sironi anilichi we'ká riógichi, napu epperégame nile alué ralámuli tabilé israelita. (Alué ralámuli israelita napurigá o'kochí alarigá neraga etele alué ralámuli.) ²²'Lige bilé mukí alé bejtégame napu tabilé israelita nílige, alemi sébale napu enale Esusi 'lige anile e'wele ra'íchaga:

—iMuérigo Wa'lula, Rabí rijimala, 'la na'temápuaká ne'chí! Ne ranala iwé bilé u'tabela remónisi ajchágame ju, 'lige asíriga resí nilia ajtí.

²³'Lige Esusi tabilé nejele. 'Lige alué 'yuga járomeke anele Esusi: —'Ma julawa alué mukí jena, jeka guwánaka e'wele ra'icha aníguru.

²⁴'Lige anile Esusi: —Pe ralámuli israelítacho gu'íriniliga nulérigime ju ne Onorúgamete. Alué mukika pecha israelita júkó.

²⁵'Lige alué mukí sébale alé napu ilile Esusi, 'lige chojkóbisiga ilíbale, 'lige anele:

—iMué Wa'lula nulame, ne'chí gu'iri!

²⁶'Lige Esusi anele: —Tabilé 'la ju u'tátiri baní bujilía 'lige o'kochí 'yamia.

²⁷Abichilubi 'we anele alué mukí: —Bijchiá ju napu aní mué, alué o'kochí abirigá go'yame ju alué kuchí baní mojágame rujsúkame.

²⁸'Liko Esusi anele:

—iMué mukí, mueka 'la bijchigi 'la sa'wame ko ne apiépiri nawilí! 'La sa'wimela mué ranala.

'Lige yati neraga sa'wile alué mukí ranala.

Jena ruwimela Esusi we'ká ralámuli 'yóligo

²⁹'Liko Esúsika simile alé asigá 'lige sébale suweke wa'lú ba'wí manígichi Galilea anilichi, 'lige 'pami rabó simile 'lige alé rabomi asale. ³⁰'Lige asíriga we'ká ralámuli sébale alé napu asale alué Esusi, 'lige we'ká nayume a'pale ralámuli sujírige, 'lige aminami tabilé ma'chílime, 'lige aminami tabilé gayéname ra'icha, 'lige alé a'bé a'pálsru napu Esusi ajtile. 'Lige Esúsika sa'wale alué nayúkame ralámuli. ³¹'Lige ralámulika 'we ra'sálále napu'lige 'ma ku ra'íchachi alué tabilé ra'íchame, 'lige alué sujíriginti 'ma ku 'la e'yénachi, 'lige tabilé ma'chílime 'ma ku ma'chílichi. 'Liko alué ralámuli anile asíriga 'la nejkúrame ko Onorúgame, alué Onorúgame napu gu'írima ju alué ralámuli israelita.

Jena ruwimela Esusi naó mili rasígame ralámuli go'ame kógiligo

³²'Liko Esusi bayele alué 'yuga járome 'lige anele:

—Neka 'we na'temá ye ralámuli. 'Ma bakiá rawé mochíkuru jena ne'chí 'yuga, 'lige tabilé nutugégeme júkuru napurigá go'mela. Pe arigá simásaká ku galírale, pe boichimi rekupámala e'luíka.

³³'Lige alué Esusi 'yuga járomeke anele:

—¿Churigá kóchimiyéna rewibówé go'ame napurigá ye ralámuli go'mela? Jénaka pe jami júkuru tabilé riógichi.

³⁴'Lige Esusi rukele alué bo'né 'yuga járome:

—¿Chekí baní o'kame nírukó 'emi?

'Lige nejele alué oyérame:

—Ramueka pe gichao baní o'kame niru, 'lige pe u'kabi ro'chí 'yúriga —anile.

³⁵'Lige Esusi anele:

—Nulewa ralámuli napurigá i'kilí mochímala wijchí.

³⁶'Lige cha'pile alué gichao baní, 'lige o'wétiri rewagachi e'nénaga cheliera 'yale Onorúgame. 'Lige nasípasi chi'wánale baní 'lige ro'chítiri. 'Lige alué oyérame 'yale napurigá nachutámala, 'lige nachútele. ³⁷'Liko suwábaga go'ale 'lige asíriga 'la ganíliga ejtebile asíriga bosaga. We'liko 'ma o'pasasa alué ralámuli, gichao atabé bochile rasírigame go'ame.

³⁸Naó mili nile pe riocho tase tétiga umugí 'lige aminami tase tétiga u'kuchítiri. ³⁹Abé i'libeko Esusi suwábaga ralámuli julasa ku ejperélachi, Esusi 'lige alué 'yuga járome si, 'ma jímale bárkochi 'lige 'mi a'bé Magarani anilichi we'ká riógachi simíbale.

Jena ruwimela alué bariseo 'lige saruseo nuléligo Esusi napurigá 'we semátiri tábiri newámala alué napu ta'wesi rió gayéname ju

16 Jaré bariseo 'lige saruseo simíbale Esusi e'nemia. Owile napurigá 'we semátiri tábiri newámala napu ralámuli tabilé

gayéname ju, pe machináliga nokale pa'lá Onorúgamete julárigame ko. Mayele tabilé gainamio newá 'lige alarigá ralámuli tabilé oyéramio Esusi.

²'Lige Esúsika anele:

—Napu'lige 'emi 'pa rewagachi e'nesa, 'we a'lá machime júleké u'kumeo o tabilé u'kumeo ma. 'Lige 'emi etea rewigá 'we sejtániga ilígichi alí, asíriga 'la machime júlké 'emi melénala rawé tabilé nolégame rainamio. ³Napu'lige be'á bellí 'we sejtániga ilisá 'pa rewagachi 'lige aminami nolega ilisá, a'lige abiena 'la machime júkuru 'emi u'kumeo. 'La tabilé 'nátanti 'emi, aka 'émika 'we a'lá námame kápá ye tábiri kaka nobi uchéchigo jaré tábiri tabiléchigo námame júkó 'emi. Neka asíriga we'ká e'karúgame newame júkuru 'we semátiri napu tabilé 'wesi gayéname ju ralámuli newá, 'émika tabiléchigo námame júkó tachiri ruyame ko alué. ⁴'Emi cha nokame ralámuli 'ma a'reme ju Onorúgame na'tálila 'lige uché bilé tábiri oyérame ju 'nalina napu tabilé Onorúgame ju, pe aminacho eténilime júkuru alué 'we semátiri tábiri. Pe bi'lepi tábiri etémala 'emi 'we semátiri. 'Émika etémala 'we semáriga ikichi ne i'libeko rawé, alué napu etémala 'emi pe ruyame nímala napu ikile alué Jonasi anilime rió. Alueka bakiá rawé bo'flekuru pachágana ro'chí rojpálchi. Pe bilé tábiri ruwime kéréle alakiá Jonasi.

'Lige Esusi simile alé asigá.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo alué bariseo ko napurigá kawali

⁵'Lige Esusi simile bo'né 'yuga járome si ba'wichí bajuniga na'lebo

'nálige, 'lige tabilé nélegá simífbale baní alué Esusi 'yuga járome. ⁶'Lige Esúsika anele:

—'La 'we a'lá 'nátaga alué bariseo nila kawali 'lige saruseo nílátiri.

⁷'Lige alué oyérame anile a'bopi ra'íchaga:

—¿Chonigá alaníbhiché? ¿Pe baní tabilé a'pásiga alaniéréko?

⁸'Lige Esusi 'la machile alaniá mochígichi, 'lige rukele:

—'Émika 'we pee bijhígime júkuru Onorúgame 'we a'lá nejkúrimio.

¿Chonigá ra'ícha 'emi a'boi tabilé a'pigárika baní? ⁹¿Ta'chó nama 'emi, 'lige tabilé nélá 'emi pe maligi banite bosárigo ne maligi mili rió? ¿Tabilé nélá 'emi chekí atabé rasírigo baní?

¹⁰¿Abiena tabilé nélá 'emi pe gichao banite bosárigo ne naó mili ralámuli? ¿'Lige chekí atabé go'ame rasírigo? ^v

¹¹¿'Lacha tabilé námatu pe tabilé baní olagá anió ne? Uchéchigo siné ruimé ne, 'la 'we 'la 'nátaga alué bariseo nila kawali, 'lige saruseo nílátiri.

¹²'Liko 'ma námale tabilé alué kawali olagá aníligo alué Esusi, námale 'we a'lá 'nátaga mochímilikó 'nalina napurigá tabilé oilámala alué bariseo nile rejcholi, 'lige alué saruseo nila rejcholi.

Jena ruwimela Pegro ruwíligo Esusi ko 'pa rewigáchika julárigame

¹³Napu'lige Esusi sebasa alé a'bé Sesarea Bilipo rewégichi we'ká riógachi, 'lige Esusi rukele alué makué oká rió bo'né 'yuga járome:

—¿Chonígó ralámuli, chieri korí ne napu nawale 'pa rewagáchika rió neraga?

¹⁴'Lige anile alué bo'né 'yuga járome:

—Jaré ralámuli aní mué Juani kará, alué napu ralámuli rewaramé nílige. 'Lige jaré aní mué Elíasi kará, alué napu ruyame nílige napu anéligo Onorúgame, alué napu 'ya bejtégame nílige. 'Lige jaré aní mué Jeremíasi kará napu abiena ruwime nílechigó napu anele Onorúgame. 'Lige jaré aní mué kará uché bilé napu ruwime ju napu anele Onorúgame.

¹⁵—'Lige 'émika, ¿chieri koriágó ne'chí? —anile Esusi.

¹⁶'Lige Simoni napu abiena Pegro anilime nile anile:

—Mueka pe Kristo ju Onorúgame Inolá, alué Onorúgame napu nabí ajagá ajtime ju.

¹⁷'Lige Esúsika anile:

—Mué Simoni, Jonasi inolá, pe Onorúgame 'smi mué gu'ira napurigá mué 'la námamala chieri ko ne, 'lige ralámulika tabilé gu'íriale napurigá námamala mué. ¹⁸Mué Pegro, mué rewalá «rejté» aniamé kéré. Mueka napurigá bilé rejté napu ajchilime ju alé re'lé chojkichí napu galí eláwili ju, alarigá ju mué. Mueka napurigá bilé benírame nímala ne'chí oyérame ralámuli benírame. 'Lige rekó suwigé abiena ne'chí si mochímala 'pa rewagachi. ¹⁹Neka mué 'yámala lisensia napurigá nulame nímala mué. Mué anisáká 'we a'lá ko bilé 'nátili, Onorúgame 'we a'lá nirámalachigó alué 'nátili. Mué anisáká tabilé 'la ko bilé 'nátili, Onorúgamechigó tabilé 'la nirámala alué 'nátili.

²⁰'Lige Esusi 'we a'lá anele bo'né 'yuga járome napurigá tabilé 'wesi ruyémala Kristo ko bo'né, Onorúgamete julárigame.

**Jena ruwimela Esusi ruwíligo
'ma me'liboli ko alué Esusi**

²¹A'lige Esusi chojkile ruyea alué bo'né 'yuga járome 'ma simeo alé Rusaleni anilichi. 'Lige alué e'wélala nulame, 'lige alué e'wélala balé, 'lige alué Moisesi nila nulalí benírame 'we resí olamio alué Esusi 'lige 'ma me'limeo, 'lige bakiá rawé kachi 'ma ku ajánimio. ²²'Lige Pegro a'mibemi chakena bayérale Esusi, 'lige ne'óchale, regá anele:

—iMué wa'lula tase alarigá ra'ichawa, tajsiné sebárimili júkuru alué rawé! iOnorúgame tabilé a'rémala mué alarigá ikichi!

²³'Lige Esusi o'wé e'nele alué Pegro, 'lige anele:

—iMué Satanasi, se'wí, simigá 'mimi mejkami! Mueka pe nejkumega eyena ne'chí 'yuga. Mueka 'nátame ju napurigá 'nátame ju ralámuli, tase napurigá Onorúgame.

²⁴'Lige anele Esusi alué bo'né 'yuga járome:

—Jaré ralámuli ne'chí oyéranilisaká, nabí rawé e'wámili ju napu ne nulá 'lige 'ma a'rémili ju alué napu bo'né najkí. Rekó 'we resí nílíe abirigáchigo senibí rawé 'we a'lá oyéramili ju ne'chí. ²⁵Alué rió napu majame ju me'libólikó ne'chí oyérame kóriká, alueka tase rewimela semati raweli. Alué rió napu ne'chí oyérame ju 'lige bilé rawé me'lisuga ne'chí oyérame kóriká, alueka 'la semati raweli

rewimela 'pa rewagachi. ²⁶Tabilé a'lá ju rekó bilé rió we'ká meme ke enomí, alué rió alawálaka wamí 'légana injiérnochi simeli júkuru. ¿Chekí najtétimela alué rió napurigá bo'né alawala tabilé simela injiérnochi? ²⁷'Ma pe'wé uchéchigo siné nawámala alué napu ju Onorúgamete julárigame 'pa rewigáchika, 'lige asrígá 'la semáriga nawámala Onorúgame a'walílate 'lige aminami santo ánjeli si smela, 'lige ralámuli napu 'la sébali olale Onorúgame 'yuga 'la narémili ju napu Onorúgame 'yámili ju. Alué ralámuli napu tabilé 'la sébali olale Onorúgame 'yuga, alueka gastigo narémili ju. ²⁸Neka 'la bijchiá aníguru, jaré ralámuli napu jena mochí, tabilé 'cho suwimela napusí etesa alué napu 'pa rewagáchika nawale rió neraga 'we semáriga nulachi.

**Jena ruwimela Esusi
se'winati gayénaligo**

17 A'kinana usani rawé kachi Esusi o'tole Pegro 'lige Santiago, 'lige Juani, Santiago bonila, 'lige simí bale bilena re'pá rabó. ²'Lige alé Esusi 'ma se'winátiri gayénale alemi alué bakiá rió Esusi 'yuga járome jágichi. Banalá napuyeri rayénali alieri gayénale. 'Lige o'páchalaka rojsákame gayénale 'la rapantí napurigá ra'ósali. ³'Lige pe anaga neraga etele oká rió Esusi si ra'icha jágichi, bilé Moisesi nile 'lige uché bilé Elfasi, alué napu 'ya epperégame nílíge. ⁴'Lige Pegro anele Esusi:
—Muérigo nulame, i'láchigo jena napuítiko'é ramué! 'La ikisá

koko newáwa'e bakiá galí rojsate, napurigá 'emi mochímala alé, bilé mué galila 'lige bilé Moisesi galila, 'lige bilé Elíasi galila.

⁵Napu'lige Pegro bijí ra'icha ilígichi, bilé nolí rapame re'kínale 'pa rewigáchikana, 'lige 'ma na'pólale suwábaga. 'Lige bilé ra'íchame anile nolíralekana e'wele ra'íchame, pe Onorúgame nile, regá anile:

—Ye Esusi ne Inolá júkuru, asíriga galé ne. Asíriga ganíliga ajtí ne alué 'yuga. 'We a'lá gepuwa napu aní alué.

⁶Lige alué akigá wijchí ajkaná bi'tíbale alué bakiánika, pe asíriga charigá majale. ⁷Lige Esusi a'bé nawile 'lige nochale 'lige anele:

—Yati ku o'michísawa, tase majawa.

⁸Napu'lige e'nénale alué bakiá rió, 'ma tabilé 'wesi i'tele, pe Esúsicho.

⁹Napu'lige ku 'pákana rabókana e'yéniga Esusi 'we sulile napurigá tabilé 'wesi ruyémala alieti etéligo. Regá anele:

—Tabilé 'wesi ruyewa etéligo 'emi alué Moisesi 'lige Elíasi napusí alué Onorúgamete julárigame 'pa rewagáchika 'ma ku ajánisa, a'lige kulí ruyewa.

¹⁰Lige alué oyérameka rukele:

—¿Chonigá alué Moisesi nila nulalí benírimeka aniániché Elíasi bajchá nawámili ko 'lige alué uché bilélaka napu Onorúgame julámili ju 'pa rewigáchika napurigá ralámuli gu'fírmala, alueka nujubá nawámili ko?

¹¹Lige Esúsika nejele:

—'We bijchiá ju Elíasi bajchá nawamio napurigá gatemio

suwábaga. ¹²Neka aníguru Elíasika 'ma nawáligó, 'lige alué ra'íchali benírame pecha machígó. Tabilé machile, iligá 'we cha olale.

Alué e'wélala jena wijchimoba mochígame jipe 'we resí olámalachigó alué 'pa rewigáchika julárigame napurigá rió neraga.

¹³Lige 'la machile alué Esusi 'yuga járome Juani olagá anió alué Esusi, alué Juani napu ralámuli rewaramé nílige, Juánika níligo napurigá Elíasi.

Jena ruwimela Esusi 'yóligo bilé re'malí rekúpame

¹⁴Napu'lige Esusi sebasa alué bakiá bo'né 'yuga járome 'yuga alé napu mochile we'ká ralámuli, 'lige bilé rió a'bé nawile Esusi, 'lige chojkóbisiga ilíbale alué rió alé o'wemi napu ilile Esusi, 'lige anele alué rió:

¹⁵—Mué Wa'lula, pe rekó na'temápuaka ne inolá. Asíriga rekúpame ju, 'lige aminami asíriga resí nílige ajtime ju. 'I'sínimi 'ma na'ichí wijchime ju 'lige aminami ba'ichimi. ¹⁶Jena a'pigéturu ne napurigá sa'wámala alué mué oyérame, alueka tabiléchigo umébatigó sa'wá.

¹⁷Lige Esúsika anile:

—i'Tachiti ralámuli! ¿Tabilé bijchígime ju 'emi Onorúgame a'walí nígame ko napurigá 'la umbámala sa'wá? ¿Chekí rawé asiati káréko ne 'emi 'yuga napurigá 'emi 'we a'lá benimela? ¿Chiéniko si anachamio ne 'emi 'yuga? Jeka o'tobógó 'liko alué re'malí.

¹⁸Liko Esusi ne'óchale alué u'tabela remónisi 'lige ma'chínale

alué u'tabela remónisi alué
re'malichi, 'liko 'ma sa'wile
alué re'malí, a'lige si tabilé uché
rekúpale.

¹⁹Lige pe'tá i'libékorikáchi alué
Esusi 'yuga járome Esusi si ra'íchale
aminami, a'mibemi waná rukele:

—¿Chonigá tabilé umabárupeché
ramué alué u'tabela remónisi
ma'chí pa?

²⁰Lige Esusi anele:

—'Émika tabilé bijchígame kanko
'la umébame ko ne ralámuli sa'wá.
'Emi rekó pe bijchígie 'la a'walí
nígame ka Onorúgame, 'liko regá
anesa 'emi bilé rabó: «Uchéchigo
bilena ilibáwaká», 'la yati
e'wámikuru alué rabó.^w

**Jena ruwimela Esusi uchéchigo
siné ruwíligo mukumeo**

²²Napu'lige Esusi alé Galilea
anilichi ejiro asigá, anele alué Esusi
alué bo'né 'yuga járome:

—Onorúgamete julárigame 'pa
rewagáchika, alué cha nokame
ralámulite cha'piboli ju. ²³Lige 'ma
me'liboli ju. 'Lige bakiá rawé kachi
ku ajánamala.

Napu'lige alué Esusi 'yuga járome
akisá alué ra'íchali, asírige seweka
mochíbale.

**Jena ruwimela Esusi najtétime
níligo alé wa'lú re'obachi**

²⁴Napu'lige Esusi sebasá alué
bo'né 'yuga járome 'yuga alé
Kapernaumi anilichi we'ká
riógichi, alué ralámuli napu enomí
goblálome nile wa'lú re'obachi

unélime Rusaleni ilígame re'obá,
Pegro e'nemia simíbale, 'lige
rukele:

—¿Pala najtétame júkó alué
wa'lula mué benírame?

²⁵Lige Pégroka nejele:

—Abiena.

Napu'lige galírale sebasá, Esusi
bajchá ra'íchale Pegro 'yuga, regá
anele:

—Mué Simoni, ¿mueka chonígobá?
¿Chieri najtétamarágo enomí
alué e'wélala nulame, napu jena
wijchimoba mochí, a'boi 'kúchila
gobláliga aní o uchéchigo jaré
ralámuli?

²⁶—Uchéchigo jaré ralámuli —
anile Pegro.

'Lige anile Esusi:

—Kúchika pecha najtétimili júkó.

²⁷Alarigá júkuru ramué 'yuga,
ramueka Wa'lula O'nó Onorúgame
'kúchila nírukuru, ramueka pecha
najtétimile júkó alué o'nó 'yuga.
Jípeko abirigá najtétawaleké
napurigá tabilé ayoga ejtebímala
alué enomí goblálome. Alekeri
'mi ba'wí ilígichi simibógó benolí
pamia, napu'lige mué ro'chí
chewasa, alé alué ro'chí chu'álachi
rewimela mué bilé enomí plata,
'lige ma'chí pápuaká, 'lige alué
enomí goblálome 'yáwaká. Aluete
'ma suwábaga najtétarigime nímala,
nétiri 'lige 'émitiri.

**Jena ruwimela Esusi ruwíligo
chieri ko abé najtégame**

18 A'lígerikáchi alué Esusi
'yuga járome alemi a'bemi

^w 17:20 Jarena osilichi 'we 'ya nerúgame Onorúgame ra'ichálila tabilé chujkume ju bersíkulo 21 napu regá anime ju: Yeti Remónisi tabilé ma'chíname ju tabilé tániliká nejkúruli Onorúgame 'lige tabilé ayunalia.

jábale napu asale Esusi 'lige regá anele:

—¿Chieri abé najtékame ju napu'lige Onorúgame nulachi ralámuli alawálachi?

²Lige Esúsika bayele bilé u'tá towí 'lige alé nasipa elale, 'lige regá anele alué bo'né 'yuga járome:

³—Neka 'la bijchiá aníguru. Tabilé a'résaká 'emi gunarua, 'lige niwa napurigá ye u'tátiri napu tabilé riólame ju, 'liko 'emi tabilé siné elímala napurigá Onorúgame 'emi nulémala. ⁴Alué tabilé riólame alué 'nalina abé najtékame ju napu'lige Onorúgame nulachi ralámuli alawálachi. ⁵Emi 'la na'temaka eteme nísaká ye towí napu ne 'we na'temaka eté, 'liko 'la ne'chí oyérame nímala 'emi.

**Jena ruwimela Esusi ruwíligo
napurigá a'lá 'nátaga
mochiwa napurigá tabilé
chátiri nóchali nochawa**

⁶ Bilé rió resítiri 'nátili 'yame bilé ta towí kulí benime Onorúgame nila ra'íchali, abé 'la nímala ba'ichí rojkógachi pásiga wa'lú majtá golótiga. ⁷ 'We sewékame ju ralámuli jena wijchimoba mochígame cha we'ká ralámuli mochígame 'we resí nokame, alué napu rejome ju uché jaré ralámuli napurigá oilámala resí nokiachi! ¡Alarigá ikimela, nobi 'we resítiri nímala alué rió uché jaré ralámuli oilárisa resítiri nochálichi!

⁸ Bilé 'emi sekala o ronola kómá 'we resí nokisá, rejpúnaga 'lúpua 'lina. Abé a'lá ju rewagachi

moinalia tpe bi'lepi sekega o pe bi'lepi ronega. Tabilé 'la nímala 'la okánika sekega, o okánika ronega simiá 'légana injiérnochi napu senibí rajá ilí. ⁹ 'Lige bilé 'emi 'we chátiri na'tasa pe bilé tábiri etega, ma'chí pápua alué busí 'lige 'ma pápua, abé 'la nímala 'pa rewagachi simiá, napu'lige mukusuga pe bi'lepi busega. Tabilé 'la nímala 'la okánika busega simiá 'légana injiérnochi napu rajá ilí.

**Jena ruwimela Esusi ruwíligo
bilé tétali bilé bo'á we'kágame**

¹⁰ Tase gawéliga etewa ye u'kuchítiri. Neka 'la bijchiá aní, alé 'pa rewagachi senibí tani mochí alué santo ánjeli Onorúgame, napurigá Onorúgame gu'írimala alué u'kuchítiri. ¹¹ Alué Onorúgamete julárigameka nawáligime 'la bowechi jawamia alué ralámuli 'we i'níliga e'yéname.^x

¹² ¿'Émika choniágó? Bilé rió bujkégame nisa bilé sienta bo'á 'lige bilé bo'á we'kasa, ítacha yati simime júkó 'yamia alué bo'á we'kágame, alé jami a'resa alué gi makuesa makué na gi makué? ¹³ 'Lige ku rewisá alué bo'á we'kágame, 'we ra'sálame ju alué bo'á we'kágame etea, me'tigá alué bo'á tabilé we'kágame napu a'rele alé jami alué we'kágame 'yamia simea. ¹⁴ 'Emi o'nola 'pa rewagachi ajtígame tabilé najkíchigó napurigá bilé u'kuchítiri we'kámala.

**Jena ruwimela Esusi ruwíligo
churigá e'kálime ka uché
bilé Onorúgame oyérame**

¹⁵ Mué cha olásiga bilé riote napu Onorúgame oyérame korime ju,

x 18:11 Jaré osilí 'we 'ya nerúgame tabilé chujkú ye bersíkulo.

yati 'yuga ra'ichawa waná 'la bi'neli, 'lige 'we a'lá ruyewa bilé rejcholi napurigá 'la tabilé che 'sika inámala. 'Ma 'la tabilé che 'símorisáká 'liko 'ma neyúrigame kérélamala mué. ¹⁶'Lige tabilé 'la nirásiká mué alué riote, 'liko oká ralámuli bayewa napurigá testigo nímala 'la rejcholi ruyéligo mué. ¹⁷'Lige tabilé e'wísachigó alué oká ralámuli, 'liko ruyewa alué e'wélala re'obachi nóchame 'we cha olárigo mué alué riote, 'lige tabilé e'wasa alué rió rekó alué e'wélala 'la rejcholi ruyesa, 'liko a'rewa 'lige etewa napurigá bilé rió tabilé Onorúgame oyérame.

¹⁸ Neka 'la bijchiá aníguru, Onorúgame 'we a'lá niramio napu 'emi nulé alué Onorúgame oyérame.

¹⁹ Abiena regá ané ne, oká 'emi bi'lepi 'nátaga tánisa Onorúgame napurigá nejkúramala, 'liko ne O'nola Onorúgame, alué napu 'pa rewagachi ajtí, yati nejkúramala. ²⁰Oká bakiami rió napuísaká bi'lepi 'nátili 'nátaga ne'chí 'yuga, 'liko ne alawala alé asimela napu napuile alué ralámuli.

²¹ Liko Pegro rukele Esusi:

—Mué Wa'lula, bilé rió Onorúgame oyérame abisibi cha olasa ne'chí, ¿chekisá e'kawa? ¿Gicháosa?

²² Lige Esúsika anile:

—Neka pecha gicháosa anígó. Pe ikisá cha'sichi nabí e'kálime júkuru, 'lige aminami nabí 'we a'lá etélime júkuru rekó we'sá cha'sié.

**Jena ruwimela Esusi ruwíligo
bilé tétali bilé rió tabilé
e'káligó uché bilé rió**

²³ Ne bilé tétali ruwimela churigá ka napu'lige Onorúgame

nulachi. Pe a'chigóriga ju napurigá bilé wa'lula rey goblálile alué bo'né 'yuga nóchame wikame. ²⁴'Lige júlale bilé wikame bayéniliga, 'lige bilé nawale alué abé we'ká miyoni wikame, ²⁵'lige alué rió tabilé enomígame nile napurigá najtétamala. Alekeri alué wa'lula rey nulale napurigá ralinewa alué rió 'ma mukí 'yúriga, 'lige 'ma 'kúchilatiri 'lige suwábaga napu ekí nígame nile. 'Lige alué enomika alué wa'lula rey o'ká rejpímili nile, alué enomite 'ma najtétirigime nímili nile alué nóchame wikalila, napu ekí wikame nílige alué nóchame. ²⁶'Liko alué nóchameka chojkóbisiga ilíbale alé a'bé alué wa'lula ajtígichi, 'lige anile amulí nalaka: «Muérigo wa'lula 'la na'temápua ne'chí, 'la i'libesi buwewa abiena 'la najtétamala ne suwábaga.» ²⁷'Liko alué wa'lula rey 'we na'tamale alué nóchame, 'liko 'ma tabilé goblálomoríle, 'liko 'ma tabilé najtétimili nile alué nóchame. 'Lige 'ma su'pánale. ²⁸Napu'lige 'ma ma'chínasa alué rió napu 'we na'temáliku alué wa'lula reyte, alué rioka najtépale uché bilé rió nóchame napu alué rió wikeme nile 'lige gujtachí gamínale 'lige anele: «¡Yati najtétawa ne suwábaga napu ekí wiké mué ne'chí!» ²⁹'Liko alué rió chojkóbisiga ilíbale alé a'bé napu ilile alué napu na'temaka etéliru alué wa'lula reyte, 'lige anele: «'La na'temápua ne'chí 'la i'libesi buwewa, abiena 'la suwábaga najtétamala ne.» ³⁰'Lige alué napu 'we na'temaka etéliru alué wa'lula reyte tabilé najkile, iligá 'ma galírale bajchale, napusi

najtétasa ma'chí pame olale.

³¹Napu'lige uché jaré nóchame akisá ala'síligo asírigo seweka mochíbale 'lige simíbale wa'lula rey e'nemia, 'lige suwábaga ruyele.

³²Lige alué wa'lula reyka júlale bayéniliga alué nóchame napu 'la na'temaka etéligo 'lige anele: «Mué cha'sime, neka 'la na'temaka etégituru mué 'lige, alekeri pe arigá a'rigéturu ne napurigá tabilé najtétimala mué. ³³Muéchigó a'chigóriga na'temá télíkuru alué nóchame 'yuga, a'chigóriga napurigá ne mué na'temake.»

³⁴Lige wa'lula asírigo ayole. Nulale napurigá gastigáriwa napusí najteta suwábaga napu ekí wikame níligo.

³⁵'Liko Esusi 'ma guwárasa ye tétali ruwiyá, anile:

—O'nó Onorúgame 'pa rewagachi ajtígamo, a'chigóriga gastigárimili júkuru 'emi, 'emi tabilé na'temásaká uché bilé Onorúgame oyérame. 'La e'kálime júkuru, 'lige uchéchigo siné ku 'la neraga etélime júkuru.

**Jena ruwimela Esusi rejcholi
ruwíligo napurigá suwábaga
newíkame tabilé rojámala**

19 Napu'lige alué Esusi 'ma suwénasa alué rejcholi ruyá, 'ma simile alé Galilea anilichi ejiro asigá, simile na'lebo 'nálige alé Jorani anilichi bakochi 'omi neraga napu ma'chíname ju rayénali.

²Lige we'ká ralámuli alemi guwánami simíbale, 'lige Esúsika alemi 'we 'yole nayúkame.

³Lige jaré bariseo jsile alemi napu Esusi asale 'lige rukele Esusi machináliga chonirá Esusi,

se'wináriga nejésaká alué Esusi, 'liko nejimo lale. Regá rukele:

—¿Churigá aní ramué nila nulalí? ¿'La ju bilé mukí a'rílía 'ma newíkame níriga?

⁴Lige Esúsika regá rukele:

—¿Tacha leérame júkó 'emi alué osilí Onorúgame nila napu ruwime ju rió 'lige mukí newáligo pe kulí newá ralámuli jena wijchimoba?

⁵Lige alarigá rukesa, kúchigo regá anele Esusi alué bariseo:

—Alekeri regá anile Onorúgame, bilé rió 'ma a'rémili ko bo'né o'nola 'lige bo'né eyela, 'lige rewimeli ko bilé mukí 'lige okaka 'la bi'lepi 'nátili na'támili ko. ⁶Alésíko 'ma tabilé oká ralámuli neraga nímala, pe bi'lepi kárélamala. Onorúgame napubule, alekeri tabilé 'la ju rojanalia alué newíkame.

⁷Lige alué bariséoka anele:

—¿'Liko chonigá 'la anile ko alué Moisesi 'la ko napurigá bilé apeli newawa alé ra'íchali gatélichí ruwime 'ma a'réligo bo'né upila?

⁸Lige Esúsika anele:

—'Emi cháchigo resí nokagá járome kanko umugí a'regá 'lige uchéchigo bilé rewigá, alekeri Moisesi anile 'la ko pe bilé apeli newagá a'rílía bilé mukí. 'Ya chojkiná raweka tabiléchigo alarigá nílekó. Onorúgameka tabilé najkile napurigá rojámala. ⁹Neka regá aníbá: Bilé rió a'resa bo'né upila 'lige uché bilé mukí rewisá, alué alarigaka 'we resírigo ju. Abiena newisa uché bilé mukí a'rérigame 'yuga, abiénachigó wa'lú resítiri ju. Bilé rió rewisá bo'né upila se'nú rió 'yuga gojchichi, 'liko 'la ju a'rílía alué mukí, 'liko 'la ju uché bilé mukí 'yuga newilia.

¹⁰Lige alué Esusi 'yuga járome ka regá anele Esusi:

—Alarigá nísaká rió níriga, 'liko abé 'la ju tabilé newilia.

¹¹'Liko Esúsika anele alué bo'né 'yuga járome:

—Tabilé o'má ralámuli nama ye napu ne ruwimela, pe alué ralámulicho napu Onorúgame wanápule napurigá 'la námamala.

¹²Jaré rió o'chérame ju napurigá ga'libúrigame neraga. 'Lige jaré 'ma e'wele o'chérisa ga'libume ju uché jaré riote. 'Lige jaré tabilé newime ju Onorúgame nila nóchali nóchiga. 'La námapura ye 'la námame níríká.

**Jena ruwimela Esusi tánaligo
Onorúgame napurigá
tebúmala u'kuchí 'kuchi**

¹³Lige alué we'ká ralámuli a'pile jaré u'kuchí 'kuchi Esusi alemi napu ilile, napurigá nochagá iwérali 'yámala alué u'kuchítiri 'kuchi, 'lige napurigá iwérali tánimala Onorúgame, 'lige alué makué oká rió Esusi 'yuga járome ka yati sulile napurigá tabilé a'pámala u'kuchítiri alé. ¹⁴'Lige Esúsika anele:

—A'rewa napurigá alué u'kuchítiri jeka smela tase sulíwa. Onorúgame nuleme ju sulachí alué ralámuli napu ju napurigá u'kuchí 'kuchi napu yati nareme ju napu'lige i'lía bilé tábiri.

¹⁵Lige alué Esusi alué u'kuchítiri nochagá tánale Onorúgame napurigá 'we a'lá repúmala alué u'kuchítiri 'kuchi, 'lige simile.

**Jena ruwimela Esusi ra'íchaligo
bilé re'malí 'we nígame 'yuga**

¹⁶Lige Esusi boichimi enágichi, alemi nápale bilé re'malí 'lige regá rukele:

—Mué benírame, ítachiri chu'simía 'we a'lá ju napurigá moinawa 'pa rewagachi alé asimea senibí?

¹⁷Lige Esúsika anele alué re'malí:
—Mueka, íchonigá rukéché mué tachiri 'la ko? Onorúgamecho ju 'we a'lá sébali olame. 'La moinánilisaká 'pa rewagachi mué, 'liko 'la sébali olawa napu nulale Moisesi 'we 'ya.

¹⁸Lige alué re'malika rukele:
—ÍTachiri nulálekó alué Moisesi? 'Lige Esúsika anele:
—Tase me'liboa ralámuli. Tase e'sena umugí 'yuga gojchiboa, pe mué bo'né upílacho 'yuga gojchiboa. Tase chigowa. Tase 'wesi ralámuli 'yuga 'yega ra'ichawa. ¹⁹'We a'lá nirawa mué bo'né eyela 'lige mué bo'né o'nola. 'We a'lá niraga etewa apiépiri uché jaré ralámuli napurigá nirá mué bo'nepi.

²⁰Lige alué re'malika nejele:
—Suwábaga alué 'la sébali olame ju ne 'yasi u'tá towí ka. ÍTachiri chu'sílime rokáréko?

²¹'Lige Esúsika regá anele:
—Ralinewa napu ekí tábiri ni mué, 'lige kógiwa alué enomí alué tabilé nígame, 'liko ne 'yuga einawa, a'liko a'kinana semati raweli narémala mué 'pa rewagachi.

²²Alarigá anesa alué Esusi, alué re'malí 'we sewele, 'lige 'ma ku simile cháchigo we'ká i'karúgame nígame níligame.

²³'Liko Esusi anele alué bo'né 'yuga járome:

—Neka 'la bijchiá aníba, 'we nóchali nímala bilé rió 'we nígame níriga sébali olá napurigá najkí Onorúgame. ²⁴We'ká ralámuli 'we

nígame, we'ká bujkégame akasí, chibátiri, bo'átiri, tabilé néléme ju Onorúgame, alekeri tabilé moinámili ju napu ajtí Onorúgame. Abé 'la néléme ju Onorúgame alué tabilé nígame.ʸ

²⁵Alué Esusi 'yuga járome tabilé námale alieti akea, 'lige rukele:

—¿Chieri 'la rewagachi moinámala napu'lige mukusá?

²⁶'Lige Esúsika e'nénele 'lige anele:

—Bilé rió bo'né 'nátaga tabilé lisensia 'yame ju napurigá Onorúgamete nulewa, Onorúgameka 'la nejkúrime ju, alarigaka 'la sebawa rewagachi. Onorúgame níriká suwábaga tabilé nóchali kame ju.

²⁷'Liko alué Pégroka anele alué Esusi:

—Ramueka 'ma a'reru suwábaga tábiri napu nígame níriga ramué mué 'yuga e'yénimia. Alekeri tachiri nóchali 'yámala Onorúgame ramué 'pa rewagachi.

²⁸'Lige Esúsika anele:

—Neka 'we a'lá bijchiá aní, napu'lige jena wijchimoba ku 'we a'lá kachi, napu'lige alué napu Onorúgamete julárigame ju napurigá rió neraga 'ma chojkiasa nulá alé 'pa rewagachi, suwábaga 'emi abiena mochíbamalachigó alé makué oká e'wele síachi napu mochime ju alué e'wélala nulame. 'Lige alaké makué okaná síachi mochiga, nulámala 'emi alué makué okaná chojkégame ralámuli Israeli anilichi mochígame.

²⁹Apiépiri rió napu a'rele bo'né galila, 'lige bonila, 'lige ba'chila, 'lige go'chila, 'lige waílatiri, 'lige o'nólatiri, 'lige eyélatiri, 'lige upila, 'lige 'kúchilatiri, ne'chí oyériniliga, alueka bilé siento uché rajpé 'yámala Onorúgame. 'Lige 'la 'pa rewagachi simela alé asimea senibí. ³⁰We'ká napu bajchá jánili, alueka pe guwana juláwili ju. 'Lige alué 'we guwana jágame ka, alueka 'mi bajchá juláwili ju. We'ká alué napu 'we nígame ju, alueka tabilé narémili ju semati raweli 'pa rewagachi, 'lige we'ká napu tabilé nígame ju jena wijchimoba, alueka 'we a'lá semati raweli narémili ju 'pa rewagachi.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo
bile rió we'ká i'wilí ('uba)
echágame 'we a'lá najtétiligó
alué bo'né 'yuga nóchame

20 › Napu'lige Onorúgame nulachi ralámuli alawálachi, pe a'chigóriga ju napurigá bilé rió we'ká i'wilí echágame, napu simile jaré nóchame owimia napurigá nochámala alué i'wilí echégichi. ²'La gatele alué nóchame 'yuga, 'we a'lá najtétimoríle napu ekí meme nile bilé rió nóchaga bilé rawé, 'lige júlale alé i'wilí echégichi. ³Be'á, pe'wera rainasa, uchéchigo simile alé napu we'ká napuíme nile ralámuli, 'lige alemi etele uché jaré rió pe alemi mochíginti tabilé nocha. ⁴'Lige anele: «'Émichigó simasi nochawa

y 19:24 Matéoka regá anile: Abé tabilé nóchali olame ju bilé kameyo simira wejchá ewalachi, abé nóchali olame ju bilé 'we nígame moyena rewagachi napu ajtí Onorúgame.

alé we'ká i'wilí echégichi, 'lige 'la sébali najtétimala ne», anele. 'Lige alué rioka yati simíbale nochamia. ⁵Alué i'wilí echágame 'ma rawilí uchéchigo simile alé napu we'ká ralámuli napuíme nile, 'lige 'ma abé aligítili uchéchigo simile alé napu we'ká ralámuli napuíme nílige, 'lige owile jaré rió napurigá simámala nochamia alé i'wilí echégichi. ⁶'Lige 'ma abé alí, 'ma amulí rapagachi, uchéchigo simile alé we'ká rioga ilígichi nasípami, 'lige etele alemi uchéchigo jaré rió pe mochigo alemi tabilé nocha, 'lige rukele: «¿Chonigá pe jemi mochíripeché 'émika rukuchégame tabilé nóchaga?» ⁷'Lige alué pe alemi mochígame rioka nejele: «Ramueka pe jemi mochiru pecha 'wesi rejome nochálichí», anile. 'Lige alué we'ká i'wilí echágame rió anele: «'Émichigó simáwaguru nochawa alé napu echá ne i'wilí, 'lige 'we a'lá najtétimala ne.»

⁸'Lige napu'lige 'ma chonasa, alué rió alué we'ká i'wilí echágame regá anele alué nóchame nuleme: «Bayewa alué nóchame 'lige najtétiwaká, bajchá alué abé alí mo'ígame najtétíwa, 'lige kúchigo abé ta'mé alí mo'ígame, 'lige abé nujubaka alué be'á mo'ígame pe kulí rayénachi.» ⁹'Lige alemi jsile alué rió napu 'ma alí mo'ile nochamia 'ma amulí rapagachi, 'lige rekó pe'wera nóchaga mele napu ekí meme nile bilé rió rukuchégame nóchaga. ¹⁰'Lige alué be'á chojkime nocha pe kulí rayénachi, alué najtétiru, 'lige mayele abé we'ká memio

me'tigá alué alí mo'ígame, 'lige pe alakí mele napu ekí mele alué 'we alí rapagachi chojkime. ¹¹'Lige alué be'á mo'ígame nocha 'ma najtétisiga chojkile ayonia alué echerúgime nígame, ¹²regá anigá: «Ye ralámuli 'ma alí mo'ígame nocha asrígiga 'la mékuru 'la napu ekí metu ramué napu 'la rukuchégame nocharu 'we rajtálíga raminá.» ¹³'Liko alué echerúgime nígame regá anele alué bilé ayome rió: «Mué rió, neka tase gaweli mué, neka tase abé u'kabi najtétinilíga 'smi mué, neka 'la sébali najteti mué napu ekí najtétimioríe ne mué, ¿tacha 'la ra'ichárukó bajchá pe bilé rawé nochárigime najtétimio ne? ¹⁴Yati nareki napu ekí mele mué 'lige yati ku simiboa. Neka abiena pe alakí najtétima olá ne alué napu abé alí chojkile nocha, a'chigó ekí napu ekí mele 'emi. ¹⁵¿Tacha 'la júkó napurigá najtétimala ne napurigá ne bo'né najkí?, napugiti ye enomika pe ne nila kame. O ¿'wéchala enowéliru ala'sichi ne, 'we a'lá najtétichi ne, neka 'wéchigo a'lá sébali olame rió kame?» ¹⁶Alarigá alué ralámuli napu 'nátame ju 'we najtékame ko me'tigá uché jaré ralámuli, machimela tabilé najtékame ko, 'lige alué napu 'la machime ju tabilé najtékame ko, alueka machimela 'we najtékame ko —anile Esusi.

**Jena ruwimela Esusi uchéchigo
siné ruwílígo 'ma me'liboli ko**

¹⁷Boichimi 'yéniga Rusaleni simiba, 'lige alué Esúsika waná

bayele alué makué oká Esusi 'yuga járome, 'lige regá anele:

¹⁸—'La gepúsibá, ya 'ma simawa alé 'pa rabó alé Rusaleni anilichi. Ramueka 'a e'nárukurú Rusaleni simiba. Alué napu Onorúgamete julárigame ju 'pa rewagáchika 'ma cha'piboli ju, 'lige 'ma o'toboli ju alé napu mochí alué e'wélala wa'lú re'obachi nulame 'lige alué Moisesi nila nulalí benírame. Alueka animela me'liáté alué rió, ¹⁹'lige 'ma o'tomela e'sena ralámuli mochígichi napurigá me'liboa. 'Lige ta'chó me'á, alué sontalo 'we gawélimala 'lige a'kachípamala 'lige wejpisópua, 'lige gulusichi ujchagá me'liboa, 'lige pe bakiá rawé kachi ku ajánamala —anile Esusi.

²⁰A'lige alué Sebereo 'kúchila eyela nawale alemi alué Sebereo 'kúchila 'yuga, 'lige alemi sébaga yati chojkóbaka ilfbale o'wemi Esusi ilígichi 'lige tánale napurigá bilé nóchali 'yawa alué ejtemali.

²¹'Lige Esúsika anele:

—¿Tachiri nóchali i'lime najkí mué alué ejtemali?

'Lige alué mukika anele:

—Napu'lige 'ma chojkichi nulá mué 'pa rewagachi, nuláwaká napurigá ye oká ejtemali ne 'kúchila mochímala alé mué 'yuga, bilé o'iná 'lige bilé wajtoná.

²²'Liko Esúsika anele:

—Tabilé machí mué napu najkí. ¿'La anachámala 'emi resí nilia napurigá ne?^z

'Lige alué ejtemálika anele:

—Aka 'lágurú.

²³—'La bijchiá ju 'emi 'we resí nílmalala napurigá ne —anele Esusi— iligá tabilé ne 'símala mochía alé napu ne asimela alé a'naguka. Onorúgame bo'né 'la machí chieri mochiamia alé a'naguka napu ne asimela nulá.

²⁴Napu'lige alué oká rijimá alanichi, akele alué uché jaré makué rió Esusi 'yuga járome, 'lige 'we na'áwale alué oká rió 'yuga.

²⁵'Liko Esúsika bayele alué makué oká rió bo'né 'yuga járome, 'lige anele:

—Alué e'wélala rey napu nuleme ju ralámuli tabilé bijchíggame Onorúgame ra'ichálila, alueka 'we nochárime ju alué ralámuli napurigá ajággame neraga. ²⁶'Emi e'wélala nínilisaká, tabilé alarigá nokimeli ju 'emi, bajchá 'we a'lá gu'irimili júkuru ralámuli. ²⁷Alué napu wa'lula nínili, bajchá pe nóchame niraga nímili júkuru, 'lige aminami tabilé gunarume nímili júkuru. ²⁸Nímili ju napurigá alué 'pa rewagáchika julárigame Onorúgamete napurigá rió neraga. Tase nawale napurigá gu'friwa ralámulite, alueka iligá nawale gu'irimia ralámuli, 'lige mukumea we'ká ralámuli gu'friga.

Jena ruwimela Esusi sa'wáligo oká rió tabilé ma'chílime

²⁹Napu'lige alué Esusi 'lige alué 'yuga járome 'ma simasa alé Jerikó anilichi mochiga, we'ká ralámuli najátale. ³⁰'Lige oká rió tabilé ma'chílime mochile alé boichimi, 'lige akisá alemi enegó Esusi, yati chojkile ra'icha, regá anea:

^z 20:22 Matéoka regá osale, ¿'La bajímala 'emi aleké básochi napu bajímala ne?

—iMuérigo Wa'lula Nulame Rabí rijimala, 'we a'lá na'temápua ramué!

³¹ 'Lige ralámuli alemi si e'yénigime sulile alanichi alué oká rió tabilé ma'chílime, 'lige alué oká rioka aminabi abé a'wágame bayea mochile:

—iMuérigo Wa'lula Nulame Rabí rijimala, pe rekó 'we na'temápua ramué!

³² 'Lige alué Esúsika ilíbale 'lige baye alué tabilé ma'chílime, 'lige anele:

—¿Tachiri choliame najkígó 'emi?

³³ 'Lige alué tabilé ma'chílimeka anile:

—Mué Wa'lula Nulame, ramueka najkiá napurigá ku 'la ma'chílime gainámala ramué busila.

³⁴ 'Liko Esúsika 'we na'temale, 'lige nochale busila, 'lige pe yati 'ma ku 'la ma'chílile alué oká rió tabilé ma'chílime, 'lige Esusi 'yuga simíbale alué oká rió.

Jena ruwimela Esusi 'ma sébaligo Rusaleni rewégichi

21 Napu'lige 'ma a'mulipi e'yéniga amulí seba Rusaleni rewégichi, sébale alé bilena a'bé Be'tagé rewégichi, Olibo anilichi rabó re'leberi. Alé sebase Esusi júlale oká alué bo'né 'yuga járome, ² 'lige anele:

—Simíbaga 'mi alé riógachi, 'mi alé napu ma'chigá ju, 'lige alé riógichi sebase 'emi, etémala 'emi bilé bulito mukila chériga chujkúgame bilé u'tá bulito ranégame. Su'panasa, jeka

a'páwaká alué bulito mukila 'ma alué ranala 'yúriga. ³ 'Lige bilé rió rukisá chonigá su'panalio alué bulito, yati anewa: «Alué Wa'lula Esusi najkí napurigá tanewa ye bulito, pe yati ku rolonawa ramué», anewa —anile Esusi.

⁴ Alarigá ikile napurigá 'la sébali ikimela napurigá anílige 'we 'ya alué rió napu ruyame nílige napu anélige Onorúgame, napu'lige regá anile:

⁵ Regá anéwaká alué Sioni (Rusaleni) ejperégame ralámuli:

«'Emi ralámuli, alué wa'lula rey napu 'emi nuleme ju, aleka ená, 'we a'lá i'kilí tabilé che anisia, bilé bulito ranala asigá.»^a

⁶ 'Liko alué Esusi 'yuga járome yati simíbale 'lige alarigá sébali olale napurigá nulélige Esusi. ⁷ Yati a'pale alué bulito mukila 'lige alué bulito ranala 'yúriga, 'lige alué okánika bulito pérale alué Esusi 'yuga járome alué a'boi gemala chiní i'weli, 'lige alué Esúsika yati asele bulito ranala, napu tabilé siné asérigame nile. ⁸ 'Lige suwábaga ralámuli napu we'ká nile, alemi wijchí pesia e'yénale alué chiní i'weli a'boi gemala alemi boichimi, 'lige jaréchigo rajkú sawala ro'asia e'yénale boichimi. ⁹ 'Lige suwábaga ralámuli guwánami e'yénigime 'lige bajchabemi e'yénigime 'we ra'sálásia e'yénale regá anisia:

—iHosana (salva)! 'La sébakuru mué jena! iMué Esusi Rabí rijimala, mueka wa'lula nímalá napurigá

^a 21:5 E'nesi Zacarías 9:9.

alué wa'lula Rabí anilime 'ya
ajítgame! i'We a'lá semáriga
nulale alué, alarigá nulámala mué!
iHosana! i'Láchigo sébakuru mué
jena!

¹⁰Napu'lige alué Esusi 'ma sebasá
alé Rusaleni rewégichi we'ká
ríogichi, ralámulika majale 'lige
anile:

—¿Chieri júché ye ríó?

¹¹Lige we'ká ralámuli anile:

—Ye rioka pe ju Esusi, napu
ruyame ju napu ané Onorúgame,
alé Nasareta ejiro Galilea
bejtégame.

**Jena ruwimela Esusi 'ma mabúligo
alué ralineme ralámuli alé wa'lú
re'obachi ra'pichí mochígame**

¹²Lige bajkile Esusi alé wa'lú
re'obachi ra'pichí Onorúgame
galíllachi, 'lige 'ma mabule
suwábaga napu ralineme nile,
'lige napu ralame nile alé pachá
re'obachi ra'pichí mochiga, 'lige
'ma re'nubuga 'lule suwábaga mesa
napu enomé nakulílichí nile, 'lige
'ma re'nubule alué banco napu
jale alué wakali chulugí baloma
ralinélime. ¹³Lige regá anele:

—Aka osiruga chujkúché osilichi:
«Ne galíllaká Onorúgame 'yuga
ra'ichálime júkuru», 'lige 'émika
chigórigame resola newálekuru.

¹⁴Lige jsile alemi alé Esusi
ilírachí tabilé ma'chílime ralámuli
'lige jaré na'lime, 'lige yati sa'wale
Esusi. ¹⁵Lige alué e'wélala balé
'lige alué Moisesi nila nulalí
benírame ralámuli etele alué Esusi
'we a'lá sa'wáligo alué nayúkame,
'lige aminami akele alué u'kuchí
ejtemali regá anichi:

—iHosana! i'La sébakuru mué
jena! iMué Esusi Rabí rijimela,
mueka wa'lula nímla napurigá
alué Wa'lula Rabí anilime 'ya
ajítgame!

Alieti akisá, 'we ayole alué
e'wélala balé 'lige alué Moisesi
nila nulalí benírame, ¹⁶'lige regá
anéliku Esusi:

—Mué Esusi, ¿'la aké mué alaniá
jago alué ralámuli?

'Lige Esúsika anele:

—Ju, 'la aké ne. ¿Tabilecha
siné leera 'emi Onorúgame nila
ra'íchalichi napu aní:

Alué u'kuchítiri 'kuchi bijí
chí'ime chu'álachika
ma'chínámala Onorúgame
wikala?

¹⁷Lige alemi a'rigá alué ralámuli,
'ma simile alé we'ká ríogachi asigá,
Betania anilichi simile 'lige alé
che'lévale.

**Jena ruwimela Esusi 'we
ená anegá ne'óchaligo alué
chuná tabilé rakeme**

¹⁸Melénala rawé ku Rusaleni
simiá enale Esusi, e'lowile. ¹⁹Lige
etele bilé chuná 'lige simile e'nemia
'lige etele tabilé pe'tá rakégame ko
alué chuná, pe sawálacho, we'ká
sawégame rewale, 'lige anele alué
chuná:

—iTabilé siné go'mela ralámuli
mué chuná rakala, 'máchigo ta siné
rakémempá mué! —anele.

'Lige pe yati wakívale alué chuná.

²⁰Alieti etega alué Esusi 'yuga
járome tabilé námaka regá anile:

—¿Churigá 'la wakíbalaché pe yati
pe alanésiga alué chuná?

²¹Lige Esúsika regá anele:

—La bijchiá ruwí ne, 'we a'lá bijchígime nísaká 'emi wa'llú a'walí nígame ko Onorúgame, pecha pe bilé chuná wakebáchimiko 'emi, 'émika 'la umabámikuru 'mimi wa'llú ba'wí manígichi elá ye wa'llú rabó pe regá anegá: «Se'wí iliboa, iliboa alé nasipa wa'llú ba'wí ilígichi», 'lige yati e'wámikuru ye rabó. ²²'We a'lá bijchígiga tánisa 'emi Onorúgame, 'liko suwábaga napu tani 'emi, Onorúgame 'we a'lá nejímala.

**Jena ruwimela e'wélala rukéligo
Esusi chonigá buyánaligo alué
ralámuli alé ra'pichí wa'lú
re'obachi mochígame ralineá**

²³Napu'lige alé ra'pichí wa'lú re'obachi bajkisá alué Esusi, 'lige alemi ilígichi alué Esusi ralámuli beniria, yati alemi jsile alué e'wélala balé 'lige alué jurío ralámuli nuleme, 'lige anele:

—¿Tachiri gite buyánaché mueka alué ralámuli alé wa'lú re'obachi ra'pichí mochígame ralineá? ¿Chierite ajchárigame júkó mué Wa'lula neraga? ¿Tachiri najtékame nóchali nígame júkó mué 'siá?

²⁴'Lige Esúsika anele:

—Ne abichigó rukémala bilé ra'íchali, 'lige 'la ma'chígime nejiásaká 'emi, ne 'la ruwimela chonigá tachiri gite buyánigo ne ralámuli jena ra'pichí mochígame ralineá. ²⁵¿Chieri júlale Juani ralámuli rewarániliga, Onorúgame chalá o ralámuli chalá?

'Lige alué e'wélala balé 'lige alué jurío ralámuli nuleme a'bopi rukele, regá anile:

—Onorúgame júlale anisúká 'liko animela alué Esusi: «¿'Lige

chonigá ta bijchígirupaché 'emi napu anié Juani?» anile. ²⁶'Lige anésiká pe ralámuli júlaligo alué Juani, 'liko pe majá mochiwa ralámuli, siné kachi pe ramué saíla niraga mochíbamala ralámuli, napugiti suwábaga ralámuli 'we a'lá machigá mochígame Juani ruwime níligo napu anele Onorúgame.

²⁷'Liko pe regá anile:

—Tabilé machirú'é chierite julárigame níligo alué Juani.

'Liko alué Esusi anélechigó:

—Néchigó tabilé ruwimela tachiri gite buyánigo ne suwábaga ralámuli jena ye ra'pichí wa'lú re'obachi mochígame ralineá.

²⁸ 'Émika ¿chonigá? Bilé río oká 'kúchigame nile, 'lige alemi a'bemi simigá napu ajtile alué bilé, regá anele: «Simigá mué jipe nochawa alé we'ká i'wilí echégichi.» ²⁹'Lige alué towika anile: «¡Tabilé siminali ne!» Nobi 'wéchigo cha lálekó alanisá 'lige pe'tá i'libeko yati simile nochamia. ³⁰'Lige alué río o'ká 'kúchigame a'bemi simigá napu ajtile alué uché bilela, 'lige a'chigóriga anélechigó napurigá anélige alué uché bilela, 'lige alueka regá nejele: «La ju, kulipi simé ne.» Tabiléchigo simílekó. ³¹¿Chieri 'nalina 'la e'wálekobá napu o'nola nulele?

'Liko alué e'wélala balé 'lige jurío ralámuli nuleme regá anile:

—Alué bajchá nulérimeguru.

'Lige Esúsika anile:

—Neka 'la bijchiá aníba, alué enomí goblálome 'lige alué we'ká río 'yuga okome umugí, alueka bajchá 'la lisensia 'yámala napurigá Onorúgamete nulewa alawálachi,

tase napurigá 'emi, ³²napugiti 'émika tabilé bijchígiligame 'la rejcholi ruwichi alué Juani 'la o'wé jawamia ralámuli, 'lige alué enomí goblálome 'lige alué we'ká rió 'yuga okome umugí 'we a'lá bijchígile rejcholi nejichi alué Juani, 'lige rekó 'emi 'la etege suwágaba yeti, tabilé pe'tá ku guwana 'nátalekuru.

**Jena ruwimela Esusi bilé
tétali ruwíligo i'wilí ('uba)
tebume ralámuli**

³³ › Gepúsibá uché bilé tétali: Bilé rió we'lé nígame wajsá. We'ká banawá jáwale i'wilí anilime, 'lige 'we a'lá 'yele, 'lige jole bilénami i'pichí alé me'chomia alué i'wilí rakala, napu'lige rakesa alué ba'wila ma'chí pamia, 'lige newale bilé galí re'pá ilígame napurigá alué tebume alé asigá repúmala alué we'ká banawá i'wilí.

› 'Lige owile repúniliga jaré rió alé nóchame, 'lige bo'neka simile bilénami mejkami. ³⁴Napu'lige sebasa rawé i'wíliame, alué gawígameka 'naka júlale jaré bo'né piónila napurigá rojanámala nasípasi, 'yamia napu ekí mélapá alué repume. ³⁵Alué tebuka mochígameka tabilé rojanánile 'lige 'ma cha'píliru alué gawígame piónila alemi jsichi. Bilé 'ma cho'náliru, 'lige uché bilela ka 'ma me'áliru, 'lige uché bilela ka 'ma bajsibúliru. ³⁶'Lige alué gawígame ka uchéchigo jaré bo'né piónila júlale, 'lige alué banawá rakeme repume ka a'chigóriga olale napurigá alué bajchá julárigame pioni.

³⁷ › 'Lige 'ma guwichímiká bo'né inolá júlale alué gawígame regá 'nátaga: «Ne inolaka 'la niraga etéwarékó.» ³⁸'Lige alué banawá tebume ka, napu'lige etesa alué gawígame inolá, regá anile a'bopi: «Alué bi'lepi júkuru alué rió gawígame inolá, 'lige alué júkuru alué o'nola nila nachuámili napu'lige o'nola mukusá, alekeri me'liboa. Alarigá 'la ramué niga ejtebiwa ye gawí o'nola mukusá», anile. ³⁹'Lige cha'pisá 'ma me'ale 'lige i'rachi ma'chige pale.

⁴⁰ › Napu'lige nawasa alué gawígame, ¿cholámawé alué banawá repume?

⁴¹ 'Liko alué e'wélala balé 'lige alué jurío ralámuli nuleme anele Esusi:

—Alué 'we ená nokágame ka 'ma me'liboli ju tabilé na'temaka, 'lige uché jaré 'yámala repúniliga alué we'ká banawá jágame, 'lige alueka 'la rojanámala alué banawá rakala napu'lige 'ma rakesa.

⁴² 'Lige Esúsika anile:

—¿Tabilé siné leérame ju 'emi osilí Onorúgame nila?, alé napu anime ju:

Bilé rejté tabilé galegá etérigame alué galí newame ralámulite tabilé machime nile 'we a'lá ko alué rejté chijtochi ajchilía. 'Lige alué rejté abé a'lá nile alé chijtochi ajchalía.

Onorúgame bo'né alarigá elale.

Napu Onorúgame 'sile newá 'we a'lá semátiri ju ramué níriga.^b

⁴³ › Neka 'we a'lá bijchiá aníbá Onorúgame 'ma tabilé nulamio 'emi

alawálachi, 'lige alué Onorúgame nulémala uché jaré ralámuli napu 'we a'lá e'wímili ju Onorúgame.

⁴⁴'Lige napiépiri rió alé rejtechi bo'ibasa, 'ma chi'wámala. 'Lige bilé rió me'táchisa alué rejte, 'ma chi'laga rejpímala.

⁴⁵'Lige alué ra'íchali akigá alué e'wélala balé 'lige alué ralámuli bariseo, machile pe alué olagá anílago alué Esusi alieti ra'íchaga.

⁴⁶'Liko alué e'wélala balé 'lige alué bariseo 'we cha'pinálile alué Esusi, pe iligá 'we majale cha'pigá, 'wéchigo 'la bijhígilime suwábaga ralámuli 'la Onorúgame ra'ichálila nareme nílago Esusi.

**Jena ruwimela Esusi ruwílago
bilé tétali bilé piesta newigime**

22 'Lige Esúsika uchéchigo siné ruwile bilé tétali, regá anile:

²—Napu'lige Onorúgame nulachi ralámuli alawálachi, a'chigórigo ju napurigá napu'lige bilé wa'lula rey napu wa'lú piesta newile bo'né inolá newichi. ³Júlale bo'né 'yuga nóchame bayéniliga we'ká ralámuli napurigá smela go'mea, napu 'ma bayérigame nílige, 'lige alué bayérigame tabilé simánili alué newigime nerúgichi go'ame go'mea. ⁴'Liko alué newime o'nólaka júlale uchéchigo jaré bo'né 'yuga nóchame napurigá regá anémala alué 'ma bayérigame: «Ruyéwaká alué ralámuli napu 'ma baigé ne 'yabé 'ma newáriga iligó go'ame, nuligó ne me'línaliga akasi 'lige ajágame abé 'la sa'pégame 'lige suwábaga 'ma 'la listo iligó, yati bayewa napurigá jeka smela go'ame go'mea.» ⁵'Lige alué

napu 'ma bayérigame nílige go'ame go'achi tabilé simíbale go'ame go'mea alé newigime nerúgichi, jaré pe 'mi wasá bo'ígichi simíbale nochamia 'lige jaré pe che jarénami simíbale nochamia, ⁶'lige jaréchigo napu tabilé simánale alé newigime nerúgichi 'ma cha'pile alué wa'lula rey 'yuga nóchame, 'lige 'we resí oláliku 'lige me'áliku. ⁷'Liko alué newime o'nólaka napu wa'lula rey nile, 'we ayole machisá 'ma me'líligo alué ralámuli julárigame alué ralámuli bayéniliga, 'lige júlale bo'né sontálola napurigá me'limela alué ralámuli cha nokame, napu 'ma me'ale alué wa'lula reyte julárigame, 'lige 'ma me'líliku alué cha nokame 'lige 'ma e'kósiliku suwábaga galí. ⁸'Liko alué wa'lula rey alué newime re'malí o'nola anele alué bo'né piónila napu mochile alemi, regá anele: «Go'ámeka 'ma listo ilí, iligá alué napu bayérigame nílige, alueka tabilé simánili, 'ma tabilé lisensia nígame ju napurigá smela. ⁹Alekeri yati simawa alé napu e'yéname ju ralámuli, 'lige apiépiri ralámuli napu eteru alemi bayéwaká napurigá smela go'ame go'mea jena newigime nerúgichi.» ¹⁰'Lige alué wa'lula rey piónila ka simíbale alemi napu napuíme ju ralámuli 'lige yati bayele suwábaga napu ekí najtépane alemi, napurigá simámala go'ame go'mea alé newigime nerúgichi, alarigá 'la we'ká ralámuli jsile alé alué re'malí newichi, suwábaga 'la go'ale alué go'ame.

¹¹, 'Lige alemi bajkile alué wa'lula rey alué newime re'malí o'nola, napu go'yá mochile alué ralámuli bayérigame newíkichi, 'lige etele

bilé rió tabilé o'páchigime alué o'pacha napu o'páchaga simiame nile bilénami newigime nerúgichi. ¹²Lige regá anele alué rió: «Mué rió, ¿churigá 'la bajkíché mué jena peka o'páchaga nawasa napu o'páchaga nawilime ju bilé newigime nerúgichi?» 'Lige alué rioka tabilé pe'tá nejele rukilía. ¹³Liko alué wa'lula reyka anele alué napu go'ame ro'ame nile: «Ronola bulesi ye rió 'ma sekala 'yúriga, 'lige alé ma'chige pápua chonárale napu nalámala resí nílga 'lige napu chi'namela ramalá majaga.» ¹⁴We'káchigo kame bayérigame 'lige u'kabi ju napu 'la sébame ju alé newigime nerúgichi.

**Jena ruwimela Esusi ruwíligo
Onorúgame 'yalime ko napu
Onorúgame 'yáwili ju**

¹⁵A'lige pe'tá i'libeko alué bariseo simíbale alué Esusi rukemia jaré ra'íchali pe machinálga chonirá. Se'winá anisáká yati cha'pibó olale. ¹⁶Lige alué bariseo júlale jaré a'boi gompaniérola 'lige alué wa'lula Eroré gompaniérola napurigá regá anémala alué Esusi:

—Mué Esusi, ramueka 'we a'lá machiaa 'we a'lá ganlíme ko mué 'la o'wé ra'íchiga tase 'yégiga, 'lige 'we a'lá benírame ko mué churigá ka alué 'we a'lala bowé. 'Lige 'we a'lá machiaa ramué mué 'la níraga eteme ko ralámuli, rekó e'wélala kachi 'lige rekó pioni kachi. ¹⁷Alekeri najkiá napurigá ruwimela mué: ¿Pala 'la ju nejilia alué enomí napu nejílime ju alué wa'lula rey Sesar i'lime? ¿Tabiléchala?

¹⁸Alué Esúsika 'we a'lá machile pe resítiri 'nátaga anlígo alué

ralámuli, machile pe Esusi resí olániliga anlígo, 'lige anile Esusi: —¿Chonigá alaníliché 'émika pe resí olániliga ne'chí? 'Émika 'we a'lá ra'íchame ju pe iligá chátiri 'nátame júkó. ¹⁹Aka jeka a'pásigo bilé enomí chijtúligame napu najtétiwili ju alué wa'lula rey.

²⁰Lige Esúsika anele alué bariseo 'lige alué Eroré gompaniérola: —¿Chieri mo'ola ju ye mo'ó jena enomichi ajtígame, 'lige chieri rewalá chujkú ye enomichi?

²¹Lige alué bariseo 'lige alué Eroré gompaniérola anele: —Aka alué wa'lula rey Sesar anilime.

'Lige Esúsika anile: —Napu alué wa'lula Sesar nila ju, alueka alué wa'lula Sesar 'yáwaguru, 'lige alué napu Onorúgame nila ju, alueka Onorúgame 'yáwaguru —anile Esusi.

²²Alieti akigá tabilé machile churigá nejemia 'lige simíbale, tabilé che olale.

**Jena ruwimela Esusi ruwíligo 'la
rewagachi simíbame ko alué a'ká
ralámuli alawala napu'lige suwisá**

²³Pe a'lige rawé alué saruseo anilime ralámuli, alué napu anime ju tabilé sébame ko rewagachi alué suwígame alawala, Esusi 'yuga ra'íchale, regá anele:

²⁴—Mué Esusi, ralámuli benírame. Moisesi a'rele bilé osilí regá anime 'we 'ya: Bilé rió mukusá 'lige bi'neli rejpisa mukí tabilé 'cho 'wesi 'kúchiga, alué mukúgame bonila rewimeli ju alué mukí napurigá 'kúchigame nímala

alué mukí gunámakame, alué mukúgame bonila 'yuga asigá, 'lige alué mukúgame bonila 'kúchila o'chérisa napurigá alué mukúgame 'kúchila kárélamala —anile alué ralámuli saruseo.

'Lige abiena regá anele:

²⁵—Sinéchigo mochile gichao ejtemali bi'lepi o'nógame, 'lige alué wa'lula ba'chila rewale sineko, 'lige mukule ba'chila tabilé 'cho 'wesi 'kúchiga, 'lige alué abé u'tabela alué chega bonila rewale alué mukí gunámakame, 'lige 'ma mukúlechigó tabilé 'cho 'wesi 'kúchiga. ²⁶'Lige alarigá ikile alué u'tabela 'lige alué abé u'tabélachigó, 'lige alarigá suwile suwábaga a'boi najarémala. ²⁷Alué gichao rió suwírisa, mukule alué mukí gunámakame.

²⁸'Lige alarigá anesa, kúchigo regá rukéliru Esusi:

—Napu'lige alé rewagachi sebasa alué gichao ejtemali 'lige alué mukí aleka, ¿chieri 'nalina upila nímalawé alué mukí? Jena wijchimóbaka suwábaga gichao ejtemali upila níligame.

²⁹'Liko Esúsika regá anele alué ralámuli:

—'Émika tabilé machigá mochí. Tabilé machí 'emi Onorúgame nila ra'íchali, nibilé machí 'emi churigá ko Onorúgame a'walila. ³⁰Alué napu ekí seba rewagachi, nibilé umugí nibilé riótiri newímala, aleka suwábaga ralámuli napurigá santo ánjeli rewagachi mochígame nímalala. ³¹Aka alué bo'né Moisesi osálige'é pe u'kabi osilí, napu Onorúgame aníligo napu ruwí rewagachi simíbame ko alué

ralámuli suwisá. ¿Tabilé siné leérame ju 'emi alué ra'íchali? Anime ju: ³²«Ne ju Onorúgame napu Abraámi, Isaki 'lige Akobo oyérame ju.» Onorúgame níriká tabilé 'wesi suwígame kéré, suwábaga ajágame ju.

³³Alieti ra'íchali akisá, we'ká 'nátale alué ralámuli, aliena 'la benigá ruwichi alué Esusi.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo tachiri ko alué nulalí rejcholi abé najtégame

³⁴'Liko alué bariseo abé i'libeko kachi akele 'we a'lá benigá nejéligo alué Esusi, 'lige tabilé aminabi ra'íchiga jábigo alué ralámuli saruseo, 'liko alué bariséoka napuíle o'maka 'lige simíbale napu ajtile Esusi. ³⁵'Lige bilé rió napu Moisesi nila nulalí benírame nile, regá rukele alué Esusi pecha olániliga se'winá anisáká:

³⁶—Mué Esusi, benírame ralámuli Onorúgame nila ra'íchali, ¿tachiri júko alué nulalí rejcholi 'we najtégame?

³⁷'Lige Esúsika nejele:

—'We galewa Onorúgame, 'la bi'lepi 'nátali 'nátiga. ³⁸Alué ju abé najtégame nulalí rejcholi. ³⁹'Lige alué uché bilé nulalí rejcholi regá anime ju: «Napurigá galé 'emi a'boi alawala, alarigá galewa uché jaré ralámuli.» ⁴⁰'We a'lá sébali e'wásaká 'emi ye oká nulalí rejcholi 'we najtégame, 'liko 'we a'lá sébali olámala 'emi suwábaga alué uché jaré nulalí rejcholi napu osale Moisesi, 'lige uché jaré napu ruyame ju napu ané Onorúgame.

Jena ruwimela chieri ko alué Onorúgamete julárigame

⁴¹Napu'lige napuíka mochígichi alué bariseo, Esusi regá rukele alué bariseo:

⁴²—'Émika ¿choniágó, chieri koriágó alué Kristo? ¿Chieri rijimala korí 'emi alué?

'Lige alué bariséoka anile:

—Pe Rabí.

⁴³'Lige Esúsika anile:

—¿'Lige chonigá wa'lula aneme júché alué Rabí alué Kristo olagá? Onorúgame Alawala gu'írale napurigá animela regá:

⁴⁴Onorúgame anele alué Wa'lula

Kristo ne'chí nuleme:

«Jena asá wajtoná

napusí neyuro ne mué saíla

'yuga.»

⁴⁵Aka alué bo'né Rabí aneme ju «ne'chí nuleme» alué Kristo, 'liko abéchigo najtékame júleké alué Kristo me'tigá alué Rabí.

⁴⁶'Lige tabilé 'wesi ralámuli 'la gayénale nejea, 'lige aleké rawé si tabilé 'wesi e'wérali olale rukea aminabi ra'íchali.

**Jena ruwimela Esusi
ruwíligo churigá ka bilé
ralámuli gunarúgame**

23 Pe'tá i'libeko Esusi ra'íchale alué we'ká ralámuli 'yuga 'lige alué bo'né 'yuga járome, regá anele:

²—Alué ralámuli Moisesi nila nulalí benírame 'lige alué bariseo, alueka abé machí churigá ko alué Moisesi nila nulalí. ³'Émika 'we 'la e'wiwa tabiri tábiri napu nulá, pe iligá tase alarigá nokiboa, napurigá nokame ju alué bariseo, 'lige alué Moisesi nila nulalí benírame, napugiti alueka regá anime kame: «Jípeko regá nochátékuru.» 'Lige pe se'wináriga nóchame ju bilé nóchali, tase napurigá anílige. ⁴'We

a'wágame nuleme ju ralámuli, 'lige alué a'boika tabilé tábiri nóchame ju. ⁵Alueka 'we ganílime ju ujchagá e'yénaga gorá, 'lige sekachí korea bulugá e'yéname ju napu osirúgime ju pe u'kabi ra'íchali Onorúgame nila ra'íchali, napurigá ralámuli etémala. 'Lige aminami i'weli reboso gemagá e'yéname ju, napu a'naguchi chitochi i'weli se'wégame ju. Alarigá nokame ju napurigá ralámuli na'támala 'we a'lá sébali oyérame ko Onorúgame. ⁶'Lige najkime ju napurigá 'we a'lá semáriga kógiwa bilena wa'lú go'ame go'achi. 'Lige mochime ju alé napu mochímili ju alué abé e'wélala alé u'kuchí re'obachi pachá «sinagoga» rewégame, ⁷'lige aminami najkime ju napurigá 'we 'la niraga repóriwa uché jaré ralámulite alemi napu we'ká ralámuli mochí. 'Lige najkime ju napurigá regá anewa ebreo ra'íchaga: «Rabí» (napu aniamé kéré benírame).

⁸, 'Émika tabiléchigo alarigá nokibógó, tase najkime niwa napurigá anewa «benírame», péchigo bi'lepi kame alué benírame Onorúgame nila ra'íchali, pe alué napu ju Kristo, 'lige suwábaga 'émika bi'lepi O'nógame júkuru napu ju Onorúgame. ⁹'Lige tabilé 'wesi «o'nó» anewa alué uché jaré ralámuli, O'noka péchigo bi'lepi kame, pe aluecho napu 'pa rewagachi ajtí. ¹⁰'Lige tabilé najkiá mochiwa napurigá «benírame» anewa 'emi napugiti bo'né benírame ka pe bi'lepi kame pe Krístocho Onorúgamete julárigame. ¹¹Alué napu wa'lula ju

suwábaga gu'írimili ju. ¹² Alué rió napu mayeme ju 'we najtékame ko, alueka pe tabilé najtékame kérélamala. Alué napu tabilé riólame ju, alué 'nalina nímala abé najtékame Onorúgame níriga.

¹³ iResí 'emi Moisesi nila nulalí benírame 'lige 'emi bariseo, tabilé sébali olame ju 'emi 'la sébali olámirisá! 'Émika tabilé a'reme kame ralámuli napurigá e'wímala Onorúgame napurigá Onorúgame alué ralámuli nulémala. 'Lige 'emi tabilé e'wame ju. Aminami tase elime ju 'emi napurigá sébali olámala alué uché jaré ralámuli napu 'la sébali olánilime ju.

¹⁴ iResía 'emi ralámuli Moisesi nila nulalí benírame 'lige 'emi bariseo, tabilé 'la sébali olame ju 'emi! 'Émika 'ma bujeme ju galí alué umugí gunámakame galila, 'lige jame ju 'emi Onorúgame tania iwérali re'obachi wellisi napurigá suwábaga ralámulite etewa 'emi. Alekeri 'émika abéchigo wa'lú gastigo narémala.

¹⁵ iResía 'emi ralámuli Moisesi nila nulalí benírame 'lige 'emi bariseo, tabilé 'la sébali olame ju 'emi 'la sébali olámirisá! 'Émika ichúrimi e'yéname ju ralámuli 'yuga ra'íchiga napurigá alué oyérame gainámala, 'lige 'emi oyérame gainasa abéchigo resí nokame ju me'tigá 'emi, 'lige simámala injiénochi napurigá 'emi.

¹⁶ iResía 'emi, 'émika uchéchigo jaré beníriniliguru nobi tabiléchigo námame júkó 'emi! 'Émika pe siego neraga ju uché bilé ralámuli siego o'tome! 'Émika aní bilé ralámuli 'we a'lá sébali olama

orisá Onorúgame 'yuga, anigá alué re'obá e'negá iligó napurigá 'la sébali olámala, alarigaka tabilé najtékame ju. 'La sébali olama orisá Onorúgame 'yuga anigá alué 'oro pachá re'obachi ajtígame e'negá iligó, napurigá 'la sébali olámala, alueka 'la najtékame ju. ¹⁷ i'Émika pe tonto julke 'lige aminami siego! ¿Tachiri abé najtékame júkó, 'oro o re'obáchala alé napu 'oro nerú? Tabilé nerúlasaká 'oro alé re'obachi Onorúgame galílachi, 'liko pe tabilé 'me najtékame nímiliké. ¹⁸ Abiena anisá 'emi: «'We a'lá sébali olama olá ne Onorúgame 'yuga mesa e'negá iligame alé pachá wa'lú re'obachi ilígame», 'liko tabilé sébali olámili ju. 'Lige regá anisá 'emi: «'We a'lá sébali olame ne Onorúgame 'yuga, e'negá iligame go'ame re'pá mésachi ilígame», 'liko 'we a'lá sébali olame ne. ¹⁹ i'Emi 'we siego ju! ¿Tachiri abé najtékame ju, go'ame Onorúgame kógilime o mésachala? Tabilé mésachi jásaká go'ame, 'liko pe napuyépiri go'ame neraga jámilike. ²⁰ Alué rió napu 'we a'lá sébali olámorí anigá alué mesa pachá re'obachi ilígame e'negá iligó, pe abiena anigá aní alué go'ame mésachi jágame abiena e'negá jago. ²¹ Alué rió napu aní 'we a'lá sébali olámorí anigá re'obá e'nagá iligó, abiena anigá aní Onorúgame e'negá ajtigó napu alé pachá re'obachi bejtégame ju, alekeri 'we a'lá sébali olámorí. ²² Alué rió napu 'we a'lá sébali olámorí anigá rewagá e'negá ajtigó, pe abiena anigá aní e'negá iligó alué wa'lú sía napu Onorúgame ajtime ju, 'lige abiena e'negá ajtigó Onorúgame.

23> iResía 'emi Moisesi nila nulalí benírame 'lige 'emi bariseo, tabilé sébali olame ju 'emi napu aní! 'Émika wanápame ju pe'tá alué gajsalá 'we a'lá semá júkame napu go'ame ajchilime ju (yerbabuena, anís, komino) Onorúgame kógilime, 'lige alué abé a'lá najtékame 'nátilika 'ma tabilé néléme ju 'emi. Tabilé sébali olame ju 'emi napu nulá Moisesi alé bilena osilichi, alué napu ju 'we a'lá sébali gatélime ra'íchali ralámuli 'yuga, 'lige 'la na'temaka etélime ralámuli, 'lige 'la bi'lepi oyérilime pe Onorúgamecho. Suwábaga ye júkuru napu 'la sébali olámili ju 'emi. 24 i'Émika pe siego neraga kéré napu o'tonálime ju uché jaré ralámuli bilénami! i'Émika a'lá saweme ju alué ba'wí tabilé 'yúriga bajimia u'kuchí se'walí, nobi 'máchigo a'wame júkó 'emi alué wa'lú ajágame kameyo anilime!^c

25> iResía 'emi ralámuli Moisesi nila nulalila benírame 'lige bariseo, 'émika tabilé e'wame ju napu aní 'emi! 'Emi 'we a'lá bi'weme ju alué baso 'lige alué bejtoli pe amoba, 'lige pacháganaka 'we chóligame ju. 26 i'Emi bariseo siego: 'we a'lá bi'wewa alué baso pachágana 'lige bejtoli, napurigá 'la bi'wígame nímalachigó ma'chímana. 'Émika napurigá alué baso 'lige alué bejtoli alarigá ju 'emi. Amóbaka 'we bi'igá e'yéname ju nobi pacháganaka 'we chátiri 'nátame ju 'emi. Abiena 'we a'lá bi'wígame niwa pacháganachigó napurigá alué baso.

27> iResía 'emi ralámuli Moisesi nila nulalí benírame 'lige bariseo, 'émika tabilé e'wame ju napu aní 'emi! 'Émika ju napuyeri suwígame bi'tígichi galila, napu 'we a'lá semáriga ju ma'chígiká, nobi pacháganaka we'ká bi'tígame kéréko alué suwígame o'chilá 'lige we'ká sa'pá bikágame. 28 Alarigá ju 'emi, 'émika 'we a'lá ralámuli karé e'nériká péchigo tabilé 'la 'nátame júkó 'emi, pe chibiyeti 'nátame kéréko.

29> iResía 'emi ralámuli Moisesi nila nulalí benírame 'lige bariseo, 'émika tabilé e'wame ju napu aní 'emi! 'Émika pe galírime ju amoba napu bi'tí alué 'ya suwígame ralámuli napu ruyame nile napu Onorúgame anélige, 'lige e'karúgame 'we a'lá semátiri tábiri jáwame ju 'emi alé amoba napu bi'tí tótiga ralámuli 'we a'lá sébali olame, 30 'lige regá anime ju 'emi: «'Ya ejperélisiga ramué pecha síchigo nokibókó ramué me'á alué ralámuli, napu ruwime nílige napu Onorúgame anele.» 31 Alanigá 'emi a'boi aníguru alué 'ya mochígame rijimala ko 'emi alué napu me'ale alué 'ya mochígame ralámuli, napu ruwime nile napu Onorúgame anélige. 32 iSuwénisigó 'liko napu 'ma o'wínalepa alué 'ya mochígame 'emi rijimala!

33> i'Émika ju napurigá sinowí! ¿Churigá 'la neyúsimala 'emi napurigá tabilé rujsúmala 'légana injiérnochi? 34 Alemi julámala ne jaré ralámuli ruwime napu

c 23:24 Yeka pe aníame kéré alué bariseo 'we a'lá 'nátaga 'la sébali olániliga alué nulalí ta'mé najtème, 'lige tabilé 'la 'nátaga sébali olale alué abé najtème nulalí Moisesi nila.

ané Onorúgame, 'lige jaréchigo 'we ejobénigame 'lige jaréchigo benírame, 'lige 'émika jaré 'ma me'limela gulusichi ujchagá, 'lige jaréchigo 'ma wejpisómala 'emi alemi u'kuchí re'obachi «sinagoga» rewégame mochígichi, 'lige jaréchigo 'ma najátamala 'emi ichúrими we'kanami we'ká riógichi e'yénachi me'lináliga. ³⁵Alekeri 'emi narémala alué wa'lú gastigo suwigórikábá suwábaga alué 'we a'lá ralámuli, suwábaga alué napu me'líliru napusí me'líliru alué Abeli anilime rió 'we 'ya ajtígame. Alué Abeli me'lisuga akiná si we'ká me'líliru napusí ochero alué Sakaríasi, Berekíasi inolá. 'Émika alé ra'pichí me'ale alué Sakaríasi alé nasipa napu e'kósime nile ajágame Onorúgame kógimia, 'lige alué wa'lú re'obá ilígichi. ³⁶Neka 'we a'lá bijchiá aníbá suwábaga ralámuli jipe ejperégame wa'lú gastigo naremio, cha we'ká ralámuli me'líligime 'we 'ya. 'Émika pe aleké chátiri 'nátili 'nátame ju napurigá 'nátame nile alué ralámuli 'ya mochígame.

**Jena ruwimela Esusi
naláligo ralámuli Rusaleni
ejperégame na'temaka**

³⁷, i'Emi ralámuli Rusaleni ejperégame, 'émika me'ame ju alué napu ruwime napu Onorúgame ané, 'lige aminami rejte bajsi buga me'ame ju 'emi alué ralámuli Onorúgamete julárigame! i'Neka we'sá 'we napabúnilige 'emi napurigá bilé o'tolí ra'kome ju bo'né a'tanala, nobi 'émika tabiléchigo elárigó! ³⁸'We a'lá e'nésibá, 'emi

ejperélachi tabilé rioga rejpímala, 'lige Onorúgame tabilé asimela alé. ³⁹Neka 'we a'lá bijchiá aní, jípesí 'ma tabilé etémala 'emi ne'chí napusí regá anichi 'emi: «i'We a'lá ju alué napu ju Onorúgamete julárigame!»

**Jena ruwimela Esusi ruwíligo 'ma
na'mináwili ko alué wa'lú re'obá**

24 Esusi ma'chínale alé wa'lú re'obachi ra'pichila, 'lige alué 'yuga járome a'bé nawile Esusi napu'lige ma'chige ilígichi, 'lige anele:

—Asíriga wa'lú ju alué re'obá, asíriga semati.

²'Lige Esúsika anele:

—¿'La etiá 'emi alué re'obá? Neka 'la bijchiá aní, 'ma na'mináwili ko ye re'obá. Tabilé pe bilé rejte rejpio uché bilé rejtechi amoba.

**Jena ruwimela Esusi ruwíligo
churigá nimio napu'lige
amulí suwíbachi gawí**

³'Liko alé rabó simíbale Olibo anilichi. Napu'lige Esusi i'kilí ajtígachi alé alué makué okáraga Esusi 'yuga járome nawile Esusi rukemia. 'Lige tabilé najkile napurigá uché jaré ralámuli akimela ra'íchachi. Regá anele: —Ramueka machinálike'lé, ramué ruyéwaká chiéniko na'mináwili ko alué wa'lú re'obá. ¿Chieti tábiri nerúlamala ruyame mué ku sebamio? ¿Chieti tábiri nerúlamala napu'lige gawí suibámichi?

⁴'Liko Esúsika anele:

—'La 'nátiga mochiwa napurigá tase 'yéliga ra'ichámala che

jaré ralámuli 'emi 'yuga. ⁵We'ká ralámuli smela Onorúgamete julárigame korísiga, a'chigóriga a'wágame a'walí nígame korimela napurigá ne. Regá animela: «Ne ju Kristo, alué napu ju Onorúgamete julárigame.» 'Lige alanigá asíriga we'ká ralámuli 'yégame. ⁶'Emi 'la akiméleké 'we nakóráo ralámuli ichúrimi, tabiléchigo majáwagó 'emi níriga. Abirigá alarigá nímiri júkuru, nobi ta'chóchigo gajúmalagó gawíká. ⁷Ralámuli bilena se'wináriga ra'íchame nakómala uché jaré ralámuli se'wináriga ra'íchame 'yuga. Bilé gobierno julámala we'ká sontalo napurigá sayega nakómala uché jaré sontalo 'yuga. 'Lige aminami asíriga gurúlamala go'ame. 'Lige aminami gawítiri nokimela ichúrimi. ⁸Alué tábirika pe kulí 'la ruwime nímalala alarigá nimio abé i'libeko.

⁹ 'Liko alé napu gatélime ju ra'íchali ne'jwili ju 'emi napurigá alué wa'lula cha olámala. 'Lige aminami 'ma me'liboa 'emi. Suwábaga ralámuli jena wijchimoba mochígame asíriga ayómala 'emi 'yuga ne'chí oyérame kóriká, alekeri asíriga cha olawa 'emi. ¹⁰Napu'lige alarigá ikisá, we'ká ralámuli ne'chí oyérame 'ma tabilé oyéramala ne'chí, pe na'áwamala uché jaré ne'chí oyérame 'yuga, 'ma sairúgame neraga mochímala. 'Lige alé napu ra'íchali gatélime ju ne'jímala. ¹¹'Lige aminami asíriga we'ká ralámuli nímalala

'yégame. Onorúgamete 'yárigame korimela nóchali, 'lige pe lanigá asíriga we'ká ralámuli 'yégame. ¹²Aminacho we'ká tábiri buyámili ju asíriga enátiri. 'Ma amulí suwábaga ralámuli tabilé ganíliga járomala a'bopi. ¹³Bilé rió 'la abisibi oyérasaká ne'chí napusí alué tábiri simiro, alueka 'la sebámili júkuru rewagachi ne'chí 'yuga. ¹⁴Alué 'we semátiri ra'íchali, alué napu ruyeme churigá nulamio Onorúgame ralámuli alawálachi, alueka bochígimi ruitúgame nímalala jena wijchimoba napurigá suwábaga chojkégame ralámuli akimela. Napu'lige 'ma suwábaga chojkégame ralámuli akisá, a'lige kulí suibámala suwábaga.

¹⁵ Alekeri napu'lige etea alué chátiri tábiri alé re'obachi, alué napu 'ma gajúname ju suwábaga tábiri (Ranieli 'sile osá ye ra'íchali napu ruwime nile napu Onorúgame anele, ta'lá námata 'emi.), ¹⁶'emi Jurea anilichi ejiro mochígame, 'ma júmasimili júkuru wamí 'pami rabó. ¹⁷Alué rió re'pá galichí amoba ilígame tabilé re'kínimili júkuru tábiri 'mea, iligá pe 'másimili júkuru. ¹⁸Alué rió jami nóchame pecha simeli júkó ku galírale alué we'lí o'pacha nolamia, pe iligá 'mi 'másimili júkuru. ¹⁹iAsíriga enáriga nímalala umugí o'pachágame níriga! 'Lige alué u'kuchítiri chi'ífranti níriga abiena 'we enárigá nímalala! ¿Churigá júmasamalawé? ²⁰'La tániwa Onorúgame napurigá tabilé alarigá nímalala 'we rulágachi, nibilé rawé resíbilichi. ^{d 21}'We

d 24:20 Jurío nulalílala elame nile napurigá e'yéniwa pe a'bemi rawé resíbulichi.

enárigá nímala a'lige rawé. Tajsiné alarigá ikí napu'lige Onorúgame gawí newasa, 'lige tajsiné alarigá nímala abé i'libeko. ²² Onorúgame tabilé a'rémala napurigá we'lisi nerúlámala ye resítiri tábiri. Tabilé alarigá nísaká, pecha we'lisi anachámili ko ye ralámuli. Onorúgame 'we galeme ju ralámuli napu bo'né wanápilege, alekeri tabilé a'rémala napurigá we'lisi nerúlámala ye chátiri tábiri.

²³ 'Liko tase bijchígiwa rekó regá anichi bilé ralámuli: «Jena ajtípá alué Onorúgamete julárigame», o regá anisá ma: «'Mi ajtípá alué Onorúgamete julárigame.»

²⁴ Asíriga smela ralámuli 'yégame. 'Lige jaré ralámuli Kristo korimela Onorúgamete julárigame napurigá ralámuli gu'írimala. 'Lige jaré ralámuli ruwime kolimela napu anele Onorúgame, 'lige aminami asíriga semá nokimela ralámuli 'yéginiliga. 'Lige 'la umabásaká abiena 'yégimala alué ralámuli napu Onorúgame anile bo'né oyérame nímala. ²⁵ 'Ma ruyékuru ne 'emi ye tábiri bijí ta'chó sébachi napurigá 'la listo mochímala. ²⁶ 'Lige napu'lige anisá ralámuli: «Néguru, 'mi alé ajtíkuru Kristo alé napu tabilé rió», tase simawa e'newa. 'Lige aminami anisá: «Néguru, jena ajtíkuru chíboka», tase bijchígiwaká 'emi alanichi ralámuli. ²⁷ Napu'lige alué Onorúgamete julárigame napurigá rió neraga ku nawá napurigá alué u'kí ne'wílala 'we ra'ósame napu bochígimi ma'chígime ju, alarigá nímala. ²⁸ Suwábaga ralámuli machime ju alé napu napuíme

ju alué wilú, alé bo'igó bilé mukúgame. Alarigá nímala napu ne ku nawachi, suwábaga ralámuli machimela.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo churigá nawamio uchéchigo siné

²⁹ Yati neraga pe simírisa alué resítiri raweli, rayénali 'ma chóniga asibámala, 'lige mechaka tabilé ra'ósiga asimela, 'lige so'prika 'ma rujsúmala 'pákana rewagáchikana. Suwábaga napu ekí nerú 'pa rewagachi 'ma nokimela. ³⁰ A'liko 'la nélélamala 'pa rewagachi e'nénilia alué ko napu Onorúgame júlale jékana wijchimoba. Suwábaga chojkégame ralámuli jena wijchimoba mochígame 'ma nalámala sinaka 'we cha lagá. 'Lige etémala alué ralámuli alué rió Onorúgamete julárigame napurigá rió neraga 'pákana enágichi nolíralekana. 'Lige asíriga a'wagá nawámala 'lige ra'ósaga. ³¹ 'Lige akémala bilé trompeta gusuchi, 'lige akigá alué santo ánjeli simámala bochígimi gawichí napabumia suwábaga ralámuli napu ekí wanápilege bo'né 'kúchila neraga.

³² Jípeko 'la benibóká alué tétali churigá ka alué chuná: Napu'lige 'we chi'lame kachi chalawala 'lige yáachi sawala, 'liko 'émika 'ma machime ju amulí seba bamunú. ³³ Napu'lige 'emi etea ye resítiri tábiri, abiena 'la machigá mochiwa 'emi 'ma sebio alué napu ne ruwílige. ³⁴ Neka 'la bijchiá ruwí suwábaga alarigá ikimeo bajchabé ta'chó suwichi we'ká ralámuli jipe ejperégame. ³⁵ Alué rewagá

'lige gawí suwibámili júkuru, ne nila ra'íchalika tabiléchigo siné suwibámalagó.

³⁶ Pecha 'wesi machígó a'lige rawé suwibamio, o alué 'ora alakimeo alué tábiri. Alué santo ánjeli 'pa rewagachi mochígame pecha machígóchigó, nibilé alué Onorúgame Inolá machígó, pe Onorúgameka 'la machí.

³⁷ Napu'lige uché nawachi alué 'pa rewagáchika julárigame napurigá rió neraga, pe a'chigóriga nímala napurigá 'ya napu'lige Noé asálige. ³⁸ Napu'lige wa'lú u'kule, a'lige pe bajchabé ralámulika asíruga ganíliga go'yá mochígeturu 'lige aminami i'wilí ba'wila bajiga rekútame, 'lige aminami umugítiri rewigá, napusí napu'lige Noé bajkisá bárkochi. ³⁹ Ralámulika tabilé u'kirá mayele 'lige arigá 'ma wa'lú u'kule, 'lige 'ma u'lísale suwábaga alué ralámuli. Alarigá nímala napu'lige alué Onorúgame julálila nawámala 'pa rewagáchika napurigá rió neraga. ⁴⁰ Napu'lige sebasa, 'lige oká rió nokisá asarachi, bilé o'toboli ju, 'lige bilé abajá a'réwili ju. ⁴¹ 'Lige oká umugí uchusa rusiá bilé 'ma o'toboli ju, 'lige alué uché bilélaka abajá a'réwili ju.

⁴² Alekeri 'la e'negá mochílime júkuru, pecha machimea 'emi aliéniko nawamio alué wa'lula 'emi nuleme. ⁴³ Bilé rió galí nígame 'la machisáká alué 'ora nawamio chigórigame rukó, 'we a'lá listo asimékuru tabilé a'remia alé galírale bajkichi. ⁴⁴ 'Émika 'we listo mochímili júkuru pecha machiá 'emi alué 'ora nawamio

alué rió 'pa rewagáchika julárigame Onorúgamete, pe bilé rawé nawámili júkuru tabilé 'me buwechi.

⁴⁵ Ruwimé ne churigá nóchame ko bilé nóchame 'we a'lá sébali nóchame. Napu'lige bilé batroni a'resa bilé nóchame napurigá 'yámala go'ame uché jaré nóchame, 'liko alué 'we a'lá sébali olámili ju. 'La 'yámili ju go'ame. ⁴⁶ 'Lige alué wa'lula ku sebasa 'lige etesa alué nejkúrime 'we a'lá nóchachi, 'liko alué nejkúrime 'we a'lá semátiri narémala tábiri alué wa'lula nila. ⁴⁷ Neka 'la bijchiá aníguru, alué wa'lula 'la nejmála napurigá suwábaga tábiri nocha asiboa alué wa'lula nila nóchali. ⁴⁸ Siné kachi anisáká alué tebútiga ajchárigame: «Asíruga we'ká rawé tabilé ne 'siá'é alué wa'lula. Pecha 'we nawámaréko.» ⁴⁹ 'Lige o'winasa alué che jaré nóchame wejpisoa, 'lige go'sá 'lige bajisa tégali 'yuga. ⁵⁰ 'Liko napu'lige ku seba wa'lula, ta'mé buwechi 'lige aminami ta'mé listo ajtígachi, ⁵¹ alué wa'lula asíruga a'wágame wejpisómala alué nóchame, 'lige julámala alé napu mochí alué uché jaré ralámuli napu tabilé sébali olale. 'Lige alué ralámulika 'ma nalámala 'lige aminami nolo chi'námala ramalá resí níliga.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo 'we a'lá 'nátaga mochílime ko napu'lige ku nawachi Onorúgamete julárigame

25 'Lige Esusi uché rajpé anile:

—Uchéchigo siné ruimé ne churigá ka napu'lige Onorúgame nulachi

ralámuli alawálachi. Pe napurigá makué i'wé napu simíbale alué rió newímili najtepamia lámpara o'ká aseite^e ro'ilime. Bilena newigime nerúgichi, pe alarigá ju. ²Lige alué maligi i'wé 'we a'lá 'nátame nile, 'lige alué uché jaré malígika tabilé 'la 'nátame nile. ³Alué maligi napu tabilé 'la 'nátame nile, alueka tabilé o'tole aseite uché ro'ilime 'ma cho'isá alué lámpara. ⁴Lige alué napu ekí 'la 'nátame ka, alueka 'la o'tole aseite botéachi ro'igá. ⁵Lige 'ma alíile 'lige ta'wé nawale alué newímili rió, 'lige alué iweka 'ma gojchinálile, 'lige arigá 'ma okole. ⁶Liko nasipa rukórikáchi ma'chí anile bilé siname, 'lige regá anile: «i'Ma aleka ená alué newímili rió, yati buyásiga najtepawa!» ⁷Liko suwábaga alué i'wé 'ma o'mochísale lámpara rajemia. ⁸Lige alué tabilé 'la 'nátame napu tabilé o'tole aseite anele alué uché jarela i'wé: «Ramué aseite tanéwaká, 'ma tabilé rajinali ye lámpara.» ⁹Lige alué i'wé 'we a'lá 'nátame ka anile: «Tabilé, 'emi tanésiká tabilé nachuwawa ramué nibilé 'emi. Napurigá tabilé rokárélamala, simáwagó raliboa aseite 'mi ralinélichí.» ¹⁰Lige pe kulí a'minami e'yénigichi alué aseite ralimea alué newímili rioka 'ma nawale. 'Lige alué i'wé napu 'la niga mochile aseite mo'ile alué newímili rió galíflachi napu piesta oláwili nile newika, 'lige alué rió newímili 'ma 'yérale yochi. ¹¹Lige alué i'wé aseite ralagá e'yénameká, abé i'libeko sébale 'lige anile: «iMué Wa'lula, i'pú yochi!» ¹²Lige alué

rió newímili anele: «Tabilé. Neka 'la bijchiá aníguru tabilé machí ne 'emi.» 'Lige tabilé i'pule.

¹³, Alekeri 'emi 'we a'lá listo mochiwa, pecha machiame 'emi aliéniko nawamio alué napu Onorúgame julámala 'pa rewagáchika.

Jena ruwimela Esusi ruwíligo bilé tétali enomí

¹⁴, Napu'lige Onorúgame nulachi ralámuli alawálachi, pe a'chigóriga ju napurigá bilé rió napu'lige ta'chó simiá bilénami mejká bayele alué bo'né 'yuga nóchame 'lige alué 'yale enomí.

¹⁵, Bilé rió maligi mili ijchirúlime enomí plata 'yale. 'Lige uché bilélaka pe oká mili 'yale. 'Lige uché bilélaka pe bilé mili 'yale. Alué abé benégame nóchaga, alueka abé we'ká 'yáleru. 'Lige alué ta'mé jebénigame nóchaga, alueka pe u'kabi 'yáliru. 'Lige alarigá 'yasa 'ma simile mejkami. ¹⁶Lige alué maligi mili ichirúlame enomí 'yárigame yati simile nochamia alué enomite, 'lige uchéchigo maligi mili enomí mele. ¹⁷Lige alué oká mili 'yárigame abiena nóchale 'lige mele uchéchigo oká mili. ¹⁸Alué bilé mili 'yárigame ka, alueka jole we'echi, 'lige alé gatele toka alué enomí plata alué wa'lula nila.

¹⁹, 'Lige a'kinana 'ma we'ká rawé kachi ku nawale alué wa'lula, 'lige bayele alué nóchame machináliga chekí méliga alué enomí nóchame 'yárigame. ²⁰Lige alué maligi mili enomí narékame sébale

e 25:1 E'nesi glosario «lámpara».

alé, 'lige yati 'yale alué wa'lula makué mili. 'Lige anele 'igá alué enomí nejígame repúniliga: «Mué wa'lula, maligi mili ijchirúligame enomí nejígeturu mué, 'lige alué maligi mílite uchéchigo maligi mili mératuru ne.»²¹ 'Liko alué wa'lula enomí nígame anele: «'We a'lá ju, asíriga 'la nóchame ju mué 'lige aminami asíriga 'la sébali olame. Mué 'we a'lá sébali olákuru rekó pe u'kabi 'yásiga, jípeko uché rajpé nejímala ne, 'we a'lá ganíliga asiboa ne 'yuga nocha.»²² 'Lige abé we'líko nawale alué oká mili enomí narékame, 'lige anile: «Mué wa'lula, oká mili nejígeturu mué, jena mochí, 'lige alué oká mílite uchéchigo oká mili meráturu ne, jena mochíkuru.»²³ 'Liko alué wa'lula enomí nígame anele: «'We a'lá ju, asíriga 'la nóchame ju mué, 'lige aminami asíriga 'la sébali olame. Mué 'we a'lá sébali olákuru rekó pe u'kabi 'yásiga, jípeko uché rajpé nejímala ne, 'we a'lá ganíliga asiboa ne 'yuga nocha.»²⁴ 'Lige pe'tá nujubapi sébale alué pe bilé mili enomí narékame, 'lige alueka anile: «Mué wa'lula, neka 'we a'lá machí tabilé 'wesi na'temame ko mué, mueka panápuri 'wíime júturu rekó tabilé asemi echasá, 'lige napubume ju mué ri'ligó napu mué tabilé wejpimole.²⁵ Alekeri neka majawáturu, alekeri toka mochíturu ne mué enomila. Jena mochíkuru alué enomí napu mué nejí 'sié.»²⁶ 'Liko alué wa'lula enomí nígameka anele: «'La tachiti rió, 'la tabilé sébali olanti, 'la

machié panápuri 'wíime ko ne rekó tabilé asemi echigé ne, 'lige napubume ko ne ri'ligó rekó tabilé wejpimoke ne.²⁷ Alekeri 'yátélíko ye enomí bilé rió enomí nígame napurigá nochárimala alué enomite, alarigá 'la mémikuru enomí pe u'kabi kabá.»²⁸ 'Liko alué enomí nígame anele alué ralámuli napu jale alemi: «Bujewa alué enomí ye rió, 'lige 'yawa alué rió makué enomí nígame,²⁹ napugiti alué abé nígame, alueka uché rajpé 'yáwili kame, 'lige alué napu tabilé nígame ju, alueka 'ma bujéwili ju alué pe u'kabi napu ekí ni.³⁰ 'Lige alué nóchame tabilé 'nátame ka, alueka ma'chí pápua chóniga ilígichi, 'lige alé asigá nalámala 'lige chi'námala ramalá resí nílga.»^f

**Jena ruwimela Esusi ruwíligo
Onorúgame wanápamala alué
ralámuli chátiri 'nátame**

³¹ 'Napu'lige uchéchigo nawá wa'lú a'walí niga jena wijchimoba alué Onorúgamete julárigame 'pa rewagáchika napurigá rió neraga, 'lige suwábaga santo ánjeli 'yuga, a'lige kulí asibámala wa'lula neraga alué Onorúgamete julárigame.³² A'lige napuímala suwábaga ralámuli jena wijchimoba mochígame, 'lige rojanámala ralámuli napurigá rojáname ju bilé rió alué chibá bo'á 'yuga uchusa, waná uchúchame ju chibá 'lige waná uchúchame ju bo'á.³³ 'Lige wajtoná mochiámala alué ralámuli tabilé resí nokame, 'lige o'iná mochiámala alué ralámuli resí nokame.

^f 25:30 E'nesi San Lucas 13:28.

34, A'lígeko alué Wa'lula Onorúgamete julárigame alé nasipa asigá regá anémala alué wajtoná mochígame: «Jeka simasi 'emi napu iwérali 'yárigame ju Onorúgamete. Jeka simasi napu ajtí ne napurigá ne 'kúchila neraga. Neka 'ma 'la gatega ajtí 'we 'yasi napu'lige gawí newálige Onorúgame. 35 Napu'lige ne e'lowika eyénachi, 'émika 'we a'lá kónaturu go'ame. Napu'lige ne balámachi 'émika 'we a'lá nejíturu ba'wí bajílime. Pe mejkaka nawágame kéturu ne 'lige 'émika 'la bayéturu ne'chí napurigá pachá galírale bajkimela ne. 36 Lige ne tabilé o'páchigime kéturu, 'lige 'émika nejíturu o'pacha. 'Lige ne 'we nayume kéturu, 'lige 'émika asíriga 'la nesératuru ne'chí. 'Lige ne galírale bajcháriga ajtigéturu, 'lige 'émika asíriga 'la jsime kéturu alemi ne'chí e'nemia.» 37 Lige alué a'ká ralámulika animela: «Mué wa'lula, ¿chiéniko etéruko ramué 'we e'lowika eyénachi mué napurigá go'ame 'yawa mué? Ramueka tajsiné 'yalíwé go'ame mué. ¿Chiéniko etéruko ramué 'we balámaka eyénachi mué napurigá ba'wí 'yawa mué? Ramueka tajsiné 'yalíwé ba'wí mué. 38 ¿Chiéniko etéruko ramué mejkaka nawachi mué napurigá galírale bayériwa mué? Ramueka tasiné etéliwé mejkaka nawachi mué 'lige ta siné bailíwé galírale. ¿Chiéniko etéruko ramué tabilé o'páchiga ajtígime mué napurigá o'pacha kógiwa? Ramueka tasiné 'yalíwé o'pacha mué. 39 ¿Chiéniko etéruko ramué 'we nayua ajtigó mué o galírale bajcháriga ajtígichi mué napurigá

simawa alemi e'newa alemi mué ajtígichi?» 40 Lige alué wa'lula animela: «Neka 'we a'lá bijchiá aníbá, napu'lige 'emi gu'íriale suwábaga ralámuli ne'chí oyérame, napu tabilé nígame nile, pe ne'chí gu'íriale kéréle.»

41, 'Lige alué wa'lula abiena regá anémala alué o'iná mochígame: «Se'wí, a'minami simasi 'emi napu ekí gastigáriwili ju alé na'ichí napu tabilé siné cho'ime ju, alé napu pápili ju alué Remónisi alué bo'né gompaniérula u'kuchípala remónisi 'yúriga. 42 Napu'lige ne asíriga e'lowika eyénachi 'émika tabilé pe'tá nejíturu go'ame. Napu'lige ne asíriga balámaka eyénachi 'émika tabilé pe'tá nejíturu ba'wí. 43 Neka mejkaka nawáturu 'lige 'émika tabilé repáraturu napurigá ne 'emi galílachi bajkimela. Neka tabilé o'páchigime kéturu 'lige 'émika tabilé nejíturu o'pacha. Ne galírale bajcháriga ajtígichi, 'émika tajsiné nolínaturu ne'chí e'nemia.» 44 Ligo alué 'we i'nílime ralámuli rukémala alué wa'lula: «Mué Wa'lula, ¿chiéniko tabilé 'yárukó go'ame mué e'lowika eyénachi 'lige balámaka eyénachi? ¿Chiéniko tabilé 'yárukó o'pacha tabilé o'páchiga eyénachi mué? ¿Lige chiéniko tabilé e'nénileko mué napu'lige galírale bajcháriga ajtígichi mué?» 45 Ligo alué wa'lula animela: «Neka 'we a'lá bijchiá aníbá, 'emi napu tabilé gu'íriale alué ralámuli ne'chí oyérame tabilé nígame, tabilé gu'íriale kéréle ne'chí.» 46 Ligo alué ralámuli tabilé nejkúrame simámala bilena 'we resírikáchi gastigo naremia, alé

napu senibí resí nilia mochime ju ralámuli. 'Lige alué 'la a'ká ralámulika 'we ganíliga mochímala Onorúgame 'yuga 'pa rewagachi senibí.

**Jena ruwimela Esusi saíla
'ma cha'pinániligó Esusi**

26 Napu'lige Esusi 'ma 'we a'lá ruisá ye ra'íchali, anele alué bo'né 'yuga járome:

²—'Emi 'la machilke 'ma okabi rawé rokárikó Páskua anilime piesta sebamio, 'lige ye piéstachi cha'piboli ju alué rió 'pa rewagáchika julárigame Onorúgamete napurigá rió neraga, 'lige 'ma me'liboli ju gulusichi ujchagá.

³A'lige rawé napu'ile alué e'wélala balé, alué Moisesi nila nulalí benírame, 'lige alué e'wélala ralámuli jurío nuleme. Napu'ile alué abé wa'lula balé galílachi, alué napu Kaipasi rewégame nile. ⁴'Lige alé napu'isa 'we a'lá ra'íchale a'bopi churigá cha'pimea Esusi 'yéigiga, 'lige me'limea olale cha'pisá. ⁵Regá anile:

—Pecha che nokiamé júkó piéstachika, 'ma ayómala ralámuli bo'né gompaniérola, alué ralámulika cháchigo 'la niraga etéeme Esusi.

**Jena ruwimela bilé mukí
'we semá júkame ba'wí
ro'éligo Esusi mo'ólachi**

⁶'Lige Esusi simile Betania anilichi we'ká riógichi, 'lige alé Simoni galílachi ajtile, alué Simoni napu 'we nayume n'lige sa'pachí amoba abé i'bé. ⁷'Lige alé sébale

bilé mukí, 'lige bilé botea rejete newárigime o'kame nile. Pachágana botéachi ro'ágame nile ba'wí semá júkame, 'lige asíriga najteme nile. Napu'lige Esusi alé mesa ilígichi ajtígichi, alué mukika alué ba'wí semá júkame mo'chí ro'ele Esusi.

⁸Napu'lige alué Esusi 'yuga járome etesa alieti, asíriga ayole 'lige anile: —¿Chonigá najsabúché alué mukika alué ba'wí semá júkame?

⁹Iligá ralineti asíriga we'ká enomichi, 'lige alué tabilé nígame ralámuli gu'iritékuru alué enomite.

¹⁰'Lige Esusi machigá alanichi alué ralámuli, anele:

—¿Chonigá alanilíbaché ye mukí? Neka 'we a'lá niraga etiá ye mukí alué ba'wí semá júkame ro'echi.

¹¹Abiena mochímala jena ralámuli tabilé nígame 'emi 'yuga, neka tabiléchigo asimélagó. ¹²Napu 'sile ye mukí, alanokame ju bilé ralámuli mukusá, ba'wí 'we semá júkame ro'eme ju. 'We a'lá na'tawa tachiri ruwime ko ne. 'Ma listáriga 'smi ne'chí napu'lige gatéwili ju ne bilena resochí ne mukusá. ¹³Neka 'la bijchiá aníguru. Panápuri ra'icháwili ju napurigá 'síligo ne, abiena ra'icháwili ju napurigá 'síligo ye mukí. Alarigá 'la tabilé we'káwaga mochímala ralámuli ala'síligo ye mukí.

**Jena ruwimela Jurasi chojkíligo
'nata churigá 'la ka Esusi cha'piá**

¹⁴'Liko bilé alué makué oká Esusi 'yuga járome, napu Jurasi Iskariote rewégame nile, simile alé napu e'wélala balé mochile, ¹⁵'lige rukele: —¿Chekí enomí najtétamala 'emi, ne nejkúrisa Esusi cha'piá?

'Liko alué e'wélala baleka baisá makué ijchirúlime enomí plata najtétamoríle nejkúrisaká Esusi cha'piachi. ¹⁶A'lige si chojkile alué Jurasi Iskariote 'nata chiéniko 'la nílga alué Esusi cha'piá.

Jena ruwimela Esusi go'áligo go'ame
Páskua anilime piesta sebasá

¹⁷Napu'lige sebasá raweli Páskua piéstachi baní go'yachi tase kawali ro'igá newárigime, a'lige rawé alué Esusi 'yuga járome rukele alué Esusi, regá:

—¿Koché 'la nítéko go'ame newalía napurigá go'mela mué o'rako rukó?

¹⁸Lige Esúsika anile:
—Simíbaga alé we'ká riógichi, 'lige sebawa bilé rió galíllachi napu 'ma machí 'emi, 'lige anéwaká:
«Alué Wa'lula ramué nuleme regá aní: 'Ma pe u'kabi rawé rokáré napurigá me'liboa ne. Mué galíllachi newámala ne go'ame jipe go'yame Páskua piéstachi, ne 'yuga járome 'yuga go'mé olá ne.»

¹⁹Lige alué Esusi 'yuga járome simíbale alé we'ká riógichi napurigá nuléligé Esusi, 'lige newale go'ame a'lige rukó go'yame.

²⁰Ma rukó 'ma chonasa, Esusi alé re'lé ilígame mésachi a'bé kilí bo'íbale gayena sekate machoka wijhí, alué makué oká bo'né 'yuga járome 'yuga. ²¹Napu'lige alé go'yá mochiga, Esúsika anile:

—Neka 'la bijchiá aníabá, bilé 'emi, ne saíla gu'írimio ne'chí cha'piachi.

²²Lige alué Esusi 'yuga járome ka 'we cha lale alieti akísá, 'lige chojkile regá rukea Esusi:
—Mué Wa'lula, ¿ne júpá ala'símili?

²³'Liko Esúsika anile:

—Alué rió napu chua chujkú jena bejtólichí ne 'yuga, alué 'símala nejkura ne'chí cha'piachi.

²⁴Neka regá ruwíabá, alué napu ju Onorúgamete julárigame 'pa rewagáchika napurigá rió neraga, mukumeli ju napurigá aní Onorúgame nila ra'íchali, 'lige resía alué napu nejkúrimala cha'piachi alué napu ju Onorúgamete julárigame 'pa rewagáchika napurigá rió. Abé a'lá nílge tabilé ocheria alué rió.

²⁵A'líko alué Jurasi rewégame, alué napu nejmíli nile Esusi saíla napurigá cha'pimela Esusi, anile:

—Mué benírame, ¿ne ju alué?

'Lige Esúsika anele:

—Juli, mué ju.

²⁶Napu'lige go'yá mochiga go'ame, Esúsika 'wile bilé baní, alué baní napu tabilé ro'igá newárigime nile kawali, 'lige cheliera 'yale Onorúgame, 'lige 'ma cheliera 'yasa Onorúgame, 'lige chi'wánale, 'lige 'yale alué bo'né 'yuga járome 'lige regá anele:

—Go'sí, yeka ne sa'pala ju.

²⁷Lige 'wile alué baso i'wilí ba'wila ro'ágame napu rekútame ju, 'lige 'ma cheliera 'yasa Onorúgame, 'yale alué bo'né 'yuga járome regá anigá:

—Bajisi o'maka. ²⁸Ye pachágana manígime ne elalá ju, alué elá napu ma'chínimili ju ne me'liachi, 'lige ne mukugá wa'lú gu'írimili ju ne 'emi ralámuli, 'liko Onorúgame 'la e'kámala. Regá gatele Onorúgame.

²⁹Neka 'la ruwí tabilé uché bajimio ne ye pachágana manígime i'wilí ba'wila napusí chojkí nulá Onorúgame ralámuli alawálachi.

**Jena ruwimela Esusi ruwíligo
Pegro tabilé machióríméla Esusi**

³⁰Ma go'sá go'ame, wikarale Onorúgame wikálala, 'lige wikarasa simíbale na'lebo rabó Olibo rewégichi. ³¹'Lige Esúsika anele:

—Suwábaga 'emi makué oká rió ne 'yuga járome, 'ma a'rémala 'emi ne'chí jipe rukó. Aka regá anime chujkúché alé Onorúgame nila osilichi: «'Ma me'limé ne alué bo'á bo'élome, 'lige alué bo'aka 'ma ra'lá mo'bámala.»⁸ ³²'Lige neka a'kinana ku ajánasa, alé Galilea simé ne bajcháchigo ta'chó jsichi 'emi alemi.

³³'Lige Pégroka regá anele:

—Rekó suwábaga uché jaré 'ma simíbige, 'ma bi'neli a'resa mué, neka abichilubi mué 'yuga einámala.

³⁴'Lige Esúsika anele alué Pegro:

—Neka 'we a'lá bijchiá aníba, jipe rukó be'bé ta'chó sinachi o'tolí, baisá animela mué: «Tabilé machí ne Esusi.»

³⁵'Lige alué Pégroka uchéchigo abichilubi regá anele:

—Rekó me'liáe ne, neka tabilé majámala ruijá 'we a'lá machime ko ne mué.

Suwábaga alué Esusi 'yuga járome alanílechigó.

**Jena ruwimela Esusi tánaligo
Onorúgame napurigá 'la gu'írowa
Onorúgamete alé Jetsemaní anilichi**

³⁶'Lige Esusi simile alué bo'né 'yuga járome sí, 'lige sébale alé bilena Jetsemaní rewégichi we'ká rojégichi olibo anilime rojá. 'Lige

alé alué Esusi regá anele alué bo'né 'yuga járome:

—Jena mochisi buigá, pe'wera simé ne Onorúgame tánimia iwérali alé 'minami simigá.

³⁷'Lige bayérole alué Pegro 'lige okánika alué Sebereo 'kúchila (Santiago 'lige Juani) napurigá alué 'yuga simámala, 'lige alé 'we sewele, 'lige aminami asíriga we'ká 'nátale Esusi alemi waná. ³⁸'Lige alemi Esusi regá anele alué bo'né 'yuga járome:

—Asíriga sewé nili ne pachágana ne alawálachi, amulí mukú ne seweka. 'Émika jena ejtebíwagó 'lige 'la e'negá mochiwaká.

³⁹'Lige Esúsika abé a'mibemi simile, 'lige ajkaná chujkíbale gorá wijchí chega, 'lige regá anele Onorúgame:

—Mué O'nó, neka tabilé najkí napurigá ralámuli resí olámala ne'chí. Mué alarigá najkísaká, a'lá ju, resí ikiméleké ne.

⁴⁰'Lige nawale ku alé napu ejtebílige alué bakiá rió bo'né 'yuga járome, 'lige 'ma okoka bi'tígame rewale, 'lige anele Pegro:

—¿Tabilé anacharu e'negá mochiga bilé 'ora? ⁴¹'We a'lá e'negá mochiwa, 'lige 'we a'lá tania mochiwa Onorúgame napurigá ta neyúrimala Remónisi na'tálila.

'Émika 'we a'lá sébali olánili, tabiléchigo nígame júkó a'walí.

⁴²'Lige uchéchigo simile Esusi Onorúgame 'yuga ra'ichamia, 'lige regá anele Onorúgame:

—Mué O'nó Onorúgame, resí ikimeli nísaká ne a'lá ju, resí

ikiméleké ne. A'lá sébali olánili ne napu najkí mué.

⁴³Uchéchigo ku nawale alué Esusi 'lige okókame rewale, 'wéchigo gojchinalia mochíligime. ⁴⁴'Lige alé a'rele okókame 'lige uchéchigo simile Onorúgame 'yuga ra'ichamia a'chigóriga napurigá be'bepi.

⁴⁵'Lige Esusi uchéchigo nawale alemi napu bi'tile okoka alué bo'né 'yuga járome 'lige Esusi anele:

—¿'A bijí okoka bi'tí 'emi?

'Ma sébapá raweli, 'lige alué Onorúgamete julárigame 'pa rewagáchika napurigá rió neraga, 'ma cha'piboli ju alué i'nílime ralámulite. ⁴⁶O'weti mochisi, 'ma a'beka ená alué napu ne 'yuga eyéname nílige, 'ma a'beka ená nejkúrimia ne'chí cha'piachi. Nabá najtepawa.

⁴⁷Bijí ra'icha ilígachi alué Esusi alemi sébale alué Jurasi napu Esusi 'yuga ilírome nílige. Alué Jurasi we'ká rió 'yuga enale, 'lige alué we'ká rió siparina o'ká e'yénale, 'lige e'wele gujsítiri. Alué e'wélala balé 'lige alué e'wélala ralámuli jurío nuleme, aluete julárigame nile alué we'ká rió Esusi cha'píniliga.

⁴⁸Alué Jurasi napu nejkúrisia enale cha'piachi Esusi, 'ma 'la regá anéligé alué we'ká rió:

—Alué napu chu'migá repori ne alué ju Esusi, yati cha'pibóaká 'lige o'tobóaká.

⁴⁹'Lige alemi sébaga Jurasi regá anele alué Esusi:

—iKaira mué benírame!

'Lige alarigá anesa yati chu'mile banichí. ⁵⁰'Lige Esúsika anele:

—Mué gompaniero, 'la sébali olawa napu 'sima olá mué.

'Liko alué we'ká rió napu 'yuga enale Jurasi a'bemi jábale, 'lige yati cha'pile alué Esusi.

⁵¹'Lige bilé rió napu Esusi 'yuga eyéname nile yati ma'chí pale siparina 'lige alué wa'lula balé piónila najkala rejúnale. ⁵²'Liko Esúsika anele:

—Tase che 'sípua alué siparínate, ku gaté alé gatélachi. Suwábaga napu ekí siparínate me'ame ju, siparínate me'liboli júchigó.

⁵³¿Mueka mayé tabilé julamio Onorúgame jipe tánisa ne, napurigá julámala 'pa rewagáchika we'ká mili santo ánjeli napurigá ne'chí repúmala? ⁵⁴'Lige Onorúgame ne'chí gu'irasaká jipe, ¿churigá 'la sébali ikimélewé napu anime chujkú osilichi?

⁵⁵A'lígerikáchi regá anele Esusi alué ralámuli Esusi saíla:

—¿Émika chonigá i'weli siparíniga 'lige gujsíliga síché ne'chí cha'pimea napurigá bilé chigórigame neraga? Neka nabí rawé ajtime kéturu alé ra'pichí wa'lú re'obachi beniria Onorúgame nila rejcholi, 'lige aleka tabilé siné cha'píturu 'emi ne'chí. ⁵⁶Peba alarigá nímilli nílige napurigá aní alué osilí napu osale alué 'ya mochígame napu ruwime nile napu Onorúgame anéligé.

Alésíko suwábaga alué Esusi 'yuga járome 'ma bi'neli a'rele Esusi, 'ma júmasale.

Jena ruwimela 'ma o'tólrigo Esusi

⁵⁷Alué ralámuli Esusi cha'pígame 'ma o'tole Esusi alé napu ajtí alué abé wa'lula balé alué Kaipasi rewégame, alé napu napuíka

mochile alué Moisesi nila nulalí benírame, 'lige alué ralámuli jurío nuleme. ⁵⁸Napu'lige Esusi o'tiachi alemi guwánami enale alué Pegro, 'lige alué Pegro alemi ra'pichimi si sébale alé wa'lula balé galíllachi ra'pichí, 'lige alé asíbale sujkáliga re'obachi tebume 'yuga. Machináliga 'sílige chukumeli nílige Esusi.

⁵⁹'Lige alué e'wélala balé 'lige suwábaga alué uché jaré e'wélala, pe najkigá nokale churigá 'la níligo gastigárilia, 'lige me'liá alué Esusi. Alekeri owile jaré testigo pe 'yégalí ra'íchame. ⁶⁰We'ká ralámuli ra'íchale Esusi e'chéwaga, pe 'yega ra'íchale, tabilé chátiri nile napu anile alué 'yégame, alekeri tabilé umé bale me'á. 'Lige abé i'libeko alemi jsile oká rió ⁶¹napu anile: —Ye rioka aniéturu: «Neka na'minámala alué wa'lú re'obá Onorúgame galila, 'lige bakiá rawé kachi uchéchigo bilé newámala ne.»

⁶²'Lige o'weti ilísaga alué wa'lula balé rukele Esusi:

—¿Tabilé aké mué napu aní mué e'chéwaga? ¿Tabilé pe'tá nejé mué? ¿Chongá lanilí mué alué ralámulite?

⁶³'Lige Esúsika pe i'kilí ilile tabilé nejega. 'Liko alué wa'lula balé anele:

—Alué Wa'lula Onorúgame alué napu ajagá ajtí, 'we a'lá e'negá ajtí, alekeri 'we a'lá ra'ichálime júkuru 'la bijchiga 'we a'lá ruyéwagó ramué, ¿pala 'la Kristo ka mué, alué napu Onorúgame Inolá ju?

⁶⁴'Lige Esúsika anele:

—Ju, aka mué 'we a'lá ma'chígime aníché, 'lige aminami aní ne etemio 'emi alué napu

nile Onorúgamete julárigame 'pa rewagáchika napurigá rió neraga, alé wajtoná ajtígame napu ajtí Onorúgame wa'lú a'walí nígame.

'Lige aminami abiena etémala 'emi ku 'pákana rewigáchikana nolíraleka enágame.

⁶⁵'Liko alué wa'lula balé banasuka chi'wánale bo'né o'páchala, regá anigá:

—iYe rió tabilé niráchine Onorúgame! Ya 'ma 'we a'lá sébali akirúke'é, tase rokaré uché bilé rió testigo. 'Émi 'we a'lá akékuru tabilé 'la niráchinio Onorúgame ye rió Esusi. ⁶⁶'Émika ¿choniágó?

'Lige alué we'ká ralámulika anile: —Me'liáté alué rió alanime.

⁶⁷'Liko bulele buichí bilé ba'nisólite, 'lige a'kachípale banachí 'lige wejpale sekate banachí ⁶⁸regá anegá:

—Mué Kristo, ruwíbá, ¿chieri ka napu mué wejpá?

Jena ruwimela Pegro aníligo tabilé machióríligo Esusi

⁶⁹Loliachi Esusi, Pégroka alé ma'chige asale ra'pichí, 'lige alemi nawile bilé mukí go'ame newame, 'lige regá anele:

—Muéchigó Esusi 'yuga eyéname kéturu alué Esusi Galilea anilichi bejtégame.

⁷⁰'Lige alué Pégroka 'yégame regá anigá suwábaga akériga:

—Neka tabilé machí chonigá anió mué.

⁷¹'Lige Pégroka alemi yochi ilíbale, ma'chimi simea enale, 'lige uché bilé mukí etele, 'lige alué mukíchigó anele alué alemi yochi jágame:

—Ye ríó abiena Esusi 'yuga eyéname kéturuchigó, alué Nasareno anilime.^h

⁷²'Lige alué Pégroka uchéchigo 'yégame, regá anigá:

—Neka 'la bijchiá aní. Neka tabilé machiáwé alué ríó.

⁷³'Lige pe'tá nujubapi alué ralámuli napu alemi jale a'bemi jábale napu ilile Pegro, 'lige anele:

—Mueka Esusi 'yuga eyéname kánkoke'é, napugiti mueka napurigá alué galileo ralámuli ra'íchame kame.

⁷⁴'Lige Pégroka yati regá anile:

—Neka 'la bijchiá aní. Neka tabilé machiáwé alué ríó. Onorúgame ne'chí gastigárimala tabilé bijchiá anisáká ne.

A'lígerikáchi sinale o'tolí. ⁷⁵'Liko alué Pegro nélále napu anílige Esusi rapakónala alí. Esúsika anélige alué Pegro: «Ta'chó sinachi bilé o'tolí, baisá animela mué tabilé machiórió mué ne'chí.» 'Lige alué Pegro ma'chínale alé 'minami, 'lige nalale 'we chálagá.

Jena ruwimela 'ma nejílrigo Esusi alé napu ajtí Pilato

27 Napu'lige che'lisá, suwábaga balé e'wélala, 'lige alué e'wélala ralámuli jurío nuleme, 'we a'lá anile Esusi me'limea. ²'Lige 'ma bulugá o'tóleru 'lige sontálochi nejíleru, alué Ponsio Pilato sontálola. Alué Ponsio Pilátoka pe wa'lula selígame nile Rómaka julárigame.

Jena ruwimela 'ma ojaga mukúligo Jurasí

³Napu'lige Jurasí, alué napu Esusi nejílige, etesa Esusi me'libólikó,

asíriga seweka asíbale ala'síkariká, 'ma ku 'yale alué baisá makué ijchirúlime enomí plata alué e'wélala balé 'lige alué e'wélala ralámuli jurío nuleme. ⁴'Lige Jurasí anele:

—Ne bo'né 'we resí 'síleke'é. Nejíleke'é ne bilé ríó peka chojkila kachi napurigá me'liboa.

'Lige alué e'wélalaka anile:

—Ramueka pecha che aniágó alieti, mué bo'né machíliké.

⁵'Liko alué Jurasí alé re'obachi pachá 'lule alué enomí, 'lige 'ma simile gujtachí ojaga mukumea.

⁶'Liko alué balé e'wélala 'wile alué enomí, 'lige anile:

—Pecha 'la júlko alé gajónichi ajchilía ye enomí, napu ralámuli mochime ju enomí Onorúgame kogia, ye enomika pe bilé ríó me'lináliga najtétarigime kame.

⁷'Lige 'we a'lá anigá ejtebile napurigá bilé we'é ralimea a'boi, 'lige alué we'eka «Sikolí Newalichi» anilime rewégame nile. Alué we'é ralale ralámuli tomia alé Rusaleni suwígame, alué napu tabilé alé ejperégame nílige.ⁱ ⁸A'lígesí «Elá We'é» anilime ju alué we'é. ⁹Alarigá sébali oláleru napurigá anílige alué Jeremíasí napu ruwime nile napu Onorúgame anélige. Regá anile alué Jeremíasí: «Alué e'wélala israelita unele alué enomí baisá makué ijchirúlime enomí plata, napu alué najtegalá nile, ¹⁰'lige alué enomite ralálekuru alué we'é Sikolí Newalichi. Alarigá nuláleturu alué Wa'lula Onorúgame.»

^h 26:71 E'nesi glosario «nasareno».

ⁱ 27:7 Jaréchigo aní bo'né Jurasí abé 'yabé raláligo alué we'é.

**Jena ruwimela gustisia
oláligo Pilato alué Esusi**

¹¹Esusi Pilato ajtígichi o'tóleru. Alué Pilátoka wa'lula selíggame nile.

'Lige rukéleru Esusi:

—¿Mué ju wa'lula ralámuli jurío nuleme?

'Lige nejele:

—Alarigá ju napurigá mué aní.

¹²Liko napu'lige alué e'wélala balé 'lige alué e'wélala ralámuli jurío nuleme, sairúgame neraga ra'ichasa alué Esusi olagá, Esúsika tabilé nejele. ¹³Alekeri alué Pilato anile:

—¿Tabilé aké mué suwábaga napu aní mué olagá sairúgame neraga?

¹⁴Lige Esúsika abiena tabilé nejele. 'Liko alué selíggameka pe i'kilí ilíbale.

**Jena ruwimela Pilato
nuláligo Esusi me'líniliga**

¹⁵Pe nabí bamí alarigá sime nile alué wa'lula selíggame piesta nerúgichi Páskua anilime, bilé rió ma'chí pame nile galírale bajchárigame, alué napu 'la ikí ralámuli napurigá ma'chí pápua.

¹⁶A'lígerikáchi ajtile bilé rió galírale bajcháriga 'lige ralámuli 'we machime nile alué rió. Barabasi anilime nile alué rió galírale bajcháriga ajtíggame. ¹⁷'Liko napu'lige 'ma suwábaga ralámuli napu'ka mochígichi, alué wa'lula Pilato rukele suwábaga ralámuli chieri 'la ka ma'chí pasía. Regá anile:

—¿Chieri 'la nerago 'émika napurigá ma'chí pápua, Barabasi o Esusi, alué napu Kristo anilime ju?

¹⁸'Lige alué Pilato 'we a'lá machile alué e'wélala jurío nokáligo Esusi nejía pe Esusi gichiga. Alekeri 'we a'lá 'nátale churigá su'panamio Esusi.

¹⁹Bijí Pilato gustisia olá ajtígichi, alué mukí Pilato 'yula nulale napurigá anewa: «Tase che olawa alué Esusi, alué rioka pecha chojkila júkó. Neka asíriga resí nílaturu alué rió remuka be'áruko rukó.»

²⁰'Lige alué e'wélala balé, 'lige alué e'wélala ralámuli jurío nuleme, 'we anele ralámuli napurigá alué ralámuli 'we anémala Pilato napurigá ma'chí pápala Barabasi, 'lige aminami napurigá Esusi me'liboa. ²¹'Lige alué selíggame uchéchigo siné rukele alué we'ká ralámuli:

—¿Chieri 'la niti káréko napurigá su'panawa?

'Lige ralámulika anele:

—iBarabasi!

²²'Lige Pilátoka anile:

—'Lige Esúsika, alué napu Kristo anelime ju, ¿cholámala ne?

'Lige suwábaga nejele:

—iAlueka gulusichi ujchigá me'libógurú!

²³'Lige Pilátoka rukele:

—¿Chonigá? ¿Tachiri najsabúgime kékó?

Ralámulika pe abisibi bochí anía jale tabilé akeme neraga:

—iMe'liboa gulusichi ujchigá!

—anile.

²⁴Napu'lige Pilato etea tabilé e'wamio alué ralámuli, aminacho boichí anía jago, 'liko pe'tá ba'wi

tale 'lige alué ba'wite panígile alué bo'né sekala napurigá suwábaga ralámuli etémala. 'Lige anile:

—Neka tabilé chojkila nímalala ye rió me'lisuga. 'Emi a'boi chojkila nímalaké —anile panígiga.

²⁵'Lige ralámulika anile:

—'We a'lá ju alarigá, gastigo nerúlasaká, ye rió me'lisuga, ramué narépuli júkuru, 'lige ramué 'kúchilatiri abiena narémili júkuru alué gastigo.

²⁶'Liko alué Pilato 'ma ma'chí pale Barabasi, 'lige nulale napurigá Esusi wejpisópua, 'lige 'ma lisensia nejile napurigá gulusichi ujchigá me'liboa.

²⁷'Liko alué selíggame sontálola 'ma o'tole Esusi alé napu mochime ju alué sontalo, 'lige alé suwábaga sontalo noligá napuíle napu ilíligé alué Esusi.

²⁸'Lige 'ma bujele o'páchala, 'lige uchéchigo bilé o'pacha sejtákame we'lí ujchele. ²⁹'Lige aminami bilé gorona wejchégame mo'kótale mo'chí. 'Lige bilé baká wajtoná sekachí cha'pírale, alué baká napurigá bilé resó wa'lula uneme nile. 'Lige sontáloka chojkóbisiga jábele alé a'bé napu ilile alué Esusi, 'lige asíriga gawélele. Regá anele:

—iKaira wa'lula ralámuli jurío nuleme!

³⁰'Lige aminami a'kachípale. 'Lige alué baká 'wile, 'lige alekete wejpane mo'ólachi. ³¹'Lige 'ma alarigá gawélesa, 'liko 'ma bujele we'lí o'pacha sejtákame, 'liko bo'né o'páchala o'pachátirile. 'Liko 'ma o'tole me'limea gulusichi ujchigá.

Jena ruwimela 'ma me'líriligo Esusi gulusichi ujchagá

³²Napu'lige simiba e'yéniga, boichimi bilé rió najtépale. Alué

rió Sirene anilichi we'ká riógichi bejtégame nile. 'Lige alué rioka Simoni rewégame nile. 'Lige alué sontáloka alué rió nulele napurigá gulusí majtóramala napu Esusi ujcháwili nile.

³³Alarigá sébale alé rabó Gólgota anilichi (napu aniname ju «Anayáwali Mo'ola»). ³⁴'Lige alé 'yáleru Esusi i'wilí ba'wila pee a'wágame 'we chijpúgame na'lóriga. (Alué ba'wílaka nile napurigá tabilé o'kómala alué Esusi.) Chévale Esusi chu'álachi alué ba'wila, nobi Esúsika tabiléchigo chunurúlekó.

³⁵Napu'lige Esusi 'ma gulusichi ujchásiga, alué sontáloka i'taga re'ele. «¿Chieri meta Esusi o'páchala?» anile. ³⁶'Lige abajá mochile Esusi repuka alué sontalo. ³⁷'Lige alé napu Esusi mo'ega chujkule re'pá amóbiga ujchale bilé rabileta osirúgime, napu ruwime nile chonigá me'lírirugo Esusi, regá anime nile: «Yeka Esusi júkuru Wa'lula Rey ralámuli jurío nuleme.»

³⁸'Lige abiena uchuchákiru gulusichi oká chigórigame, bilé wajtoná ujcháleru napu Esusi chujkule 'lige bilé o'iná. ³⁹Ralámuli alé a'bemi simáriga mo'loka, asíriga chátiri ra'íchali ra'íchale Esusi olagá. ⁴⁰Regá anile:

—Mué júkuru alué wa'lú re'obá na'minámili, 'lige bakiá rawé kachi uchéchigo siné ku newámili júkuru mué. Bo'nepi nejkúriwaguru. 'La Onorúgame Inolá níriká, 'ma re'kísiwaguru alé gulusichi.

⁴¹Abiena a'chigóriga gawélile Esusi alué balé e'wélala, 'lige alué Moisesi nila nulalí benírame, 'lige alué ralámuli napu nuleme nile

ralámuli jurío. Regá anile a'boi ra'íchaga:

⁴²—Alueka uché jaré buyánale chátiri bowechi, alué bo'népika tabilé gayena gu'iria. Wa'lula nísaká israelita nuleme 'la re'kísimala ke alé gulusichi, a'liko 'la bijchígiwimpá ramué Onorúgame júlaligo. ⁴³Alueka anime ke Onorúgame 'we a'lá gu'írame ko, jípeko Onorúgame gu'írimalaké, aluéchigo bo'né koriame Onorúgame Inolá.

⁴⁴Ma alué chigórigametiri napu gulusichi uchule abiena gawélele Esusi.

Jena ruwimela 'ma mukúligo Esusi

⁴⁵'Liko rawilírikáchi 'ma chóniga ilíbale bochígimi gawichí, 'ma nasípagana enegá ku rayénale alué rayénali, ⁴⁶'lige 'ma abé alírikáchi ta'chó ma'chígichi, Esusi e'wele ne'ole bo'né ra'ichálila ra'íchaga. Regá anile:

—Elí, Elí, ¿lama sabáktani?

Yeka pe aniname nile, «O'nó Onorúgame, O'nó Onorúgame, ¿chonigá bi'neli a'répaché mué ne'chí?»

⁴⁷'Lige jaré anile alé a'bemi jáginti akisá:

—Ye rioka baigá aní alué napu ruyame nílige napu Onorúgame anéligé, alué 'ya bejtégame napu Elíasi anilime nílige.

⁴⁸'Lige bilé rió alé a'bemi ilígame, yati iwégame 'male bilé chiní nolamia, 'lige sa'nabáchale i'wilí ba'wila chijpúgame, 'lige iguchi ujchale alé re'pá Esusi chu'álachi chébmia, napurigá Esusi chunurúmala alué i'wilí ba'wila.

⁴⁹'Lige uché jaré ralámuli anile:

—A'réwagó, pala nawara Elíasi napurigá gu'írimala.

⁵⁰'Lige Esusi uchéchigo siné sinale asíriga a'wágame. 'Liko 'ma mukule. ⁵¹'Liko aba'lige napu'lige e'wele sinale Esusi, alué wa'lú chiní napu wa'lú re'obachi chujkúgame nílige, 'ma chi'wale oká neraga nílale. 'Pákana chi'wale, wamí 'légana si. 'Lige gawítiri abiena nokale, 'lige rejté e'wele 'ma gajsile. ⁵²'Lige 'ma i'púriga jábale alé napu bi'tile suwígame. 'Lige asíriga we'ká ralámuli suwígame ku ajánele, alué napu Onorúgame oyérame nílige. ⁵³A'kinana 'ma Esusi bajchá ajánasa, 'lige alueka asíriga we'ká riógachi mo'ile alé Rusaleni anilichi, 'lige alé we'ká ralámuli etele.

⁵⁴'Liko alué gapitani 'lige sontálotiri napu Esusi repuka mochíligé, napu'lige etesa gawí nokao, 'we majale 'lige anile:

—'La bijchiá Onorúgame Inolá nílekuru ye rió.

⁵⁵'Lige asíriga we'ká umugí jale alé mejkabeka e'negá. Alué umugika Esusi oyérame nile alé ejiro Galilea anilíchika sígame, 'lige aminami gu'írame nile. ⁵⁶Bilé mukí María anilime nile Magalena bejtégame. 'Lige uchéchigo bilé mukí María anilímechigó, Santiago eyela 'lige Osétiri. 'Lige uché bilé mukí Seberéo 'kúchila eyela nile.

Jena ruwimela 'ma gatélirigo Esusi

⁵⁷Napu'lige 'ma alí kachi, bilé rió sébale 'we nígame enomí José anilime rió. Arimatea anilichi we'ká riógichi bejtégame nile alué rió. Alué rioka abiena 'we oyérame nile Esusi. ⁵⁸'Lige Pilato e'nemia

simile, 'lige tánale Esusi mukúgame. 'Lige Pilátoka yati lisensia 'yale.

⁵⁹'Liko Joseka yati o'tole alué Esusi mukúgame. 'Lige 'we a'lá chiní rosákame bi'wígamechi kabile,

⁶⁰'lige rekale bilena ewachi napu rekáwili nile bilé mukúgame, napu bo'né nuláligé newániliga abé i'bé alé bilena wejtosá rejtechi. 'Lige 'ma 'yérasa alé yochi bilé wa'lú rejte, 'liko 'ma simile. ⁶¹'Lige María Magalena bejtégame alé asale e'negá, 'lige uchéchigo bilé María abiena asale alé, alé 'na o'weka ewachi neraga mochile napu rekáleru alué Esusi.

Jena ruwimela sontalo 'we repuka mochíligo alué ewachi

⁶²Melénala rawé sawalachi, napu'lige resíbame nile alué ralámuli jurío, alué e'wélala balé 'lige bariseo, simíbale alué Pilato 'yuga ra'ichamia. ⁶³Regá anele: —Mué Wa'lula, néláruke'é alué rió 'yégame napu aníá anié: «A'kinana bakiá rawé kachi ku ajánamala ne.» Alarigá anime kéturu napu'lige bijí ajagá asigá. ⁶⁴Alekeri nulawa mué repúniliga bakiá rawé alé napu gatéliru Esusi, napurigá tabilé smela alué oyérame rukó chigomia alué Esusi mukúgame, napurigá tabilé animela ralámuli abé i'libeko: «'Ma ku ajánale.» 'Liko alué 'yégalí abéchigo enátiri nímala, me'tigá alué 'yégalí napu ra'íchale abijí ajagá asigá napu'lige anile, «Kristo ju ne.»

⁶⁵'Lige Pilátoka anele: —'Liko jaré sontalo 'yuga simáwagó, 'lige asíriga 'la repúpua alé napu bo'í alué Esusi.

⁶⁶'Lige simíbale 'lige sebasea bile tábiri ujchele alé resoquí yochi napu 'yérigame nile, machináliga pala ta'wesi i'pura yochi. 'Lige sontáloka abajá a'réleru tebuka.

Jena ruwimela ku ajániligo Esusi

28 Napu'lige simírasa alué rawé resíbilichi pe kulí rajpé siné che'limechi romíkichi, alué María Magalena anilime 'lige uchéchigo bilé María, 'mi ewachi simíbale e'nemia. ²'Lige yati neraga nokale gawí. 'Lige bilé santo ánjeli Onorúgame 'yuga nóchame re'kínale 'pákana rewagáchika, 'lige alé ewachi sebasea 'ma bujele rejté alé yochi ajtígame, 'lige amoba rejtechi asíbale. ³'Lige alué santo ánjeli napurigá u'kí ne'wime aliena ra'ósame nile, 'lige o'páchalaka napuyeri gepá aliena rojsákame nile. ⁴'Lige alué sontalo, alué Esusi tebúkame, 'ma 'áwale majaga. 'Lige napurigá suwígame alarigá bi'tíbale. ⁵'Lige alué santo ánjeli anele alué umugí:

—Tase majawa, neka 'la machí 'emi Esusi 'yaga e'yenio, alué napu gulusichi ujchigá me'líligé. ⁶Alueka pecha bo'íko jena, alueka 'ma uchéchigo narélekuru a'walí napurigá ku ajagá asimela jena wijchimoba, napurigá bo'né aníligé 'ya. Aka jeka simáwabala e'newa napu bo'íligé. ⁷'Lige yati simáwaká kumi, 'lige anéwaká alué oyérame: «Alueka mukúlekuru kaka nobi 'máchigo ku ajagá ajtíko. 'Lige simela alé Galilea anilime ejiro alé buwemia, alé etémaleké 'emi.» Pe ye ra'íchilicho ruimeo oláturu ne.

⁸'Liko alué umugí yati ku simíbale asíriga iwégame napurigá

majame neraga, 'lige 'we ra'sálagá e'yénale. 'Lige asírige iwégame júmale ra'íchali ruyemia alué oyérame. ⁹'Lige 'ma e'yénale napu'lige Esusi ma'chínale alemi napu e'yénilige alué umugí, 'lige Esusi repórale alué umugí. 'Lige alué umugika a'bé nawile alué Esusi asírige 'la neraga gomurule chajpáchigana. ¹⁰'Liko anile Esusi alué umugí olagá:

—Tase majawa. Yati simawa ne'chí oyérame ruyewa napurigá Galilea anilichi ejiro simámala, 'lige alé etémalawé ne'chí.

**Jena ruwimela napu
ruwíligo alué sontalo**

¹¹Bijí boichimi e'yénigichi alué umugí, jaré alué sontalo napu tebume nílige alé napu Esusi bo'ílige 'mi we'ká riógichi simíbale. 'Lige ruyele alué e'wélala balé alakíligo 'mi alé. ¹²'Liko alué e'wélalaka simíbale ruyemia alué e'wélala ralámuli jurío nuleme, napurigá 'la ra'ichamia a'bopi chonokimeo. 'Lige asírige we'ká enomí najtétiliru alué sontalo. ¹³'Lige anéleru:

—Anéwaká ralámuli rukechi: «Okoka bi'tirúgichi, alué Esusi oyérame 'ma chigole alué Esusi mukúgame.» ¹⁴'Lige alué wa'lula selígame Pilato machisáká, 'liko ramuéchigó 'we a'lá ra'íchawa alué wa'lula selígame 'yuga, napurigá

tajché anewa 'emi, 'lige 'émika tabilé che olawa.

¹⁵'Liko natétisiga alué sontalo, 'ma simíbale alarigá ra'ichamia napurigá anélirige. Alarigá ruwime júkuru juríoka jipe rawé si.

**Jena ruwimela napu anele Esusi
alué makué bilé Esusi 'yuga járome**

¹⁶'Liko alué makué bilé Esusi 'yuga járome, 'ma simíbale alé Galilea anilime ejírochi alé bilena rabó napurigá anélige Esusi. ¹⁷'Liko napu'lige sébale alé Esusi e'nemia, asírige 'la galegá etele. 'Lige jaré aba tabilé 'cho 'me 'la machile pala 'la bijchiá Esusi ko. ¹⁸'Liko Esusi a'bé nawile alué oyérame, 'lige anele:

—Onorúgameka a'walí 'yákuru ne'chí napurigá nulámala ne bochígimi 'pa rewagachi, 'lige aminami jemi wijchimoba. ¹⁹Napu'lige simásiga 'emi alé napu suwábaga chojkégame ralámuli mochí, 'la benírawaká churigá ka ne'chí oyériila. Rewaráwaká alué ralámuli napurigá 'la machimela churigá ko O'nó Onorúgame, 'lige alué Onorúgame Inolá, 'lige alué Onorúgame Alawala. ^{k 20}'Lige 'la benírawaká napurigá 'la sébali olámala napu ne nuligé. 'Lige neka senibí asimela 'emi 'yuga, napusí suwiba gawí.

Pe ikí kápá ye ra'íchali. Wa'lú cheliérabá.

k 28:19 Griego ra'íchalika, alué ra'íchali rewarálime i'sínimi tabilé anime kéré ba'wichí bokufka rewarálime, i'sínimi anime kéré 'we a'lá sébali oyérame niwa Onorúgame 'yuga.